

Lapsen oikeuksien huomioiminen suomalaisten institutionaalisten sijoittajien keskuudessa

Paula Wonfor

2024 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Lapsen oikeuksien huomioiminen suomalaisten institutionaalisten sijoittajien keskuudessa

Paula Wonfor
Kestävän kasvun johtaminen
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2024

Paula Wonfor

Lapsen oikeuksien huomioiminen suomalaisten institutionaalisten sijoittajien keskuudessa

Vuosi

2024

Sivumäärä

88

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää miten sijoittajat voivat vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen sijoitustoiminnan kautta. Työssä keskityttiin tutkimaan suomalaisten institutionaalisten sijoittajien vastuullista sijoittamista ja miten he huomioivat lapsen oikeudet. Lisäksi tarkasteltiin miten institutionaaliset sijoittajat raportoivat lapsen oikeuksien osalta. Työn tarkoituksena on lisätä sijoittajien ymmärrystä lapsen oikeuksista sijoitustoiminnassa.

Työn tietoperustassa määritellään ensiksi vastuullisuutta ja kestävää kehitystä, jonka jälkeen paneudutaan yritysvastuuseen ja vastuulliseen sijoittamiseen. Yritysvastuu tarkoittaa sitä, että yritys toimii vastuullisesti huomioiden toimintansa vaikutukset yhteiskuntaan, ihmisiin ja ympäristöön. Yritysvastuu jaetaan usein taloudelliseen, sosiaaliseen ja ympäristövastuuseen. Vastuullisessa sijoittamisessa puolestaan huomioidaan minkälaisia ympäristöön, yhteiskuntaan tai hyvään hallintotapaan liittyviä riskejä sijoituskohteeseen liittyy. Näitä kutsutaan ESG-tekijöiksi. Vastuullisen sijoittamisen tarkoituksena on huomioida vastuullisten ja kestävien yritysten tuottopotentiaali ja saavuttaa mahdollisimman hyvä tuotto pitkällä aikavälillä. Tietoperustassa keskitytään myös ihmisoikeuksien ja lapsen oikeuksien huomioimiseen niin yritysvastuussa kuin vastuullisessa sijoittamisessa. Lisäksi huomioidaan EU:n kestävän rahoituksen sääntely ja tarkastellaan mitä vaikutuksia sillä on yritysvastuuseen sekä vastuulliseen sijoittamiseen.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Ensiksi käytiin läpi valittujen suomalaisten institutionaalisten sijoittajien julkaisemia vastuullisuusraportteja sekä muita verkkosivuilta löytyvää materiaalia liittyen vastuulliseen sijoittamiseen. Aineisto analysoitiin hyödyntäen sisällönanalyysimenetelmää. Haastattelujen avulla pyrittiin syventämään tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Haastattelukysymykset lahetettiin etukäteen haastattelukutsussa suomalaisille instituutiosijoittajille, jotta niihin oli mahdollista tutustua etukäteen. Haastatteluista kerättiin pelkistettyjä ilmaisuja, joiden perusteella muodostettiin neljä yläkäsitetä; miten voidaan vaikuttaa, työkalut, haasteet ja tulevaisuudennäkymät.

Vastuullisuusraporttien ja haastattelun pohjalta voidaan todeta, että institutionaaliset sijoittajat huomioivat lapsen oikeuksien osalta lapsityövoiman sijoitustoiminnassa normirikkomusten kautta, mutta muilta osin lapsen oikeuksien huomioiminen on vielä alkutaipaleella. Tähän suurimpana syynä on datahaasteet. Yritykset eivät raportoi kattavasti lapsen oikeuksien huomioimisesta eikä raportointi ole määrämutoista, mikä vaikeuttaa asian huomioimista sijoitustoiminnassa, kun dataa ei ole saatavilla. Myöskään eri datapalveluntarjoajien eroavaisuudet heidän metodologeissaan ei tee nykyisen datan vertailusta yksinkertaista.

Julkinen keskustelu ja lapsen oikeuksien nostaminen sijoittajien vastuullisuuden yhdeksi painopisteeksi toisivat näkyvyyttä ilmiölle. Julkisen keskustelun myötä tiedonlaadun voidaan odottaa parantuvan tulevaisuudessa. Lapsen oikeuksien nostaminen yhdeksi vastuullisen sijoittamisen fokalalueeksi ja kohdentamalla resursseja asian huomioonottamiseksi sijoitus päätöksissä edistäisi todennäköisesti myös työkalujen kehittymistä lapsen oikeuksien osalta.

Asiasanat: vastuullisuus, yritysvastuu, vastuullinen sijoittaminen, lapsen oikeudet

Paula Wonfor

Children's Rights in Investing Among Finnish Institutional Investors

Year

2024

Pages

88

The aim of this thesis was to find out how investors can influence the fulfillment of children's rights through investment activities. The study focuses on investigating the responsible investment activities of the Finnish institutional investors and how they take children's rights into account. In addition, it is examined how institutional investors report on the consideration of children's rights. The purpose of the thesis is to increase the investors' understanding of children's rights in investing.

The theory part of this work consist of defining sustainability and sustainable development, after which corporate responsibility and responsible investing are discussed. Corporate responsibility means that the company acts in a responsible way towards society, people and the environment and considers the effects of its operations on different stakeholders. Corporate responsibility is often divided into financial, social and environmental responsibility. Responsible investing considers what kind of risks related to the environment, society or good governance are associated with the investment. These are called ESG factors. The purpose of responsible investing is to take into account the profit potential of responsible and sustainable companies and achieve the best possible return in the long term. The theoretical framework also focuses on considering human rights and children's rights in both corporate responsibility and responsible investing. In addition, the EU's legislation on sustainable finance is viewed and the effects on corporate responsibility and responsible investing are explored.

The thesis was conducted as a qualitative study. First, responsibility reports published by selected Finnish institutional investors and other material found on websites related to responsible investing were reviewed. The data were analyzed using the content analysis method. After that interviews were carried out to deepen the knowledge regarding the studied phenomenon. The interviews were conducted as theme interviews and the questions were sent in advance with the interview invitation to the Finnish institutional investors. This made it possible to get familiar with the issues to be discussed in advance. From the interviews simplified expressions were collected, based on which four main concepts were formed; how to influence, tools, challenges and future prospects.

Based on the responsibility documents and the interviews, it can be concluded that Finnish institutional investors take child labor into account through norm violations monitoring, but considering other aspects regarding the rights of children is still in its infancy. The biggest reason for this is data challenges. Since companies do not report comprehensively on considering the children's rights, or the reporting is not in standard format, investors are not able to analyze something of which there are no data available.

Public discussion and raising children's rights as one of the focal points of investor responsibility would bring visibility to the phenomenon. With more visibility, the quality of information can be expected to improve in the future. Elevating children's rights as one of the focus areas of responsible investing and allocating resources would also promote the development of tools for the rights of the child.

Keywords: sustainability, corporate responsibility, responsible investing, children's rights

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Vastuullisuuden määrittelyminen	2
2.1	Kestävä kehitys	2
2.2	Yritysvastuu	4
2.2.1	Taloudellinen vastuu	7
2.2.2	Ympäristövastuu	8
2.2.3	Sosiaalinen vastuu	9
2.3	Ihmisoikeudet osana yritysvastuuta	10
2.4	Lapsen oikeudet osana yritysvastuuta.....	14
2.5	Nettopositiivisuus	17
3	Vastuullisuus sijoitustoiminnassa	18
3.1	Eettinen sijoittaminen	18
3.2	Vastuullinen sijoittaminen	18
3.3	Vastuullisen sijoittamisen viitekehykset	20
3.3.1	Kestävän kehityksen tavoitteet.....	20
3.3.2	YK:n Global Compact -periaatteet	21
3.3.3	YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteet	22
3.4	Vastuullisen sijoittamisen keinot	23
3.4.1	Poissulkeminen.....	24
3.4.2	Suosiminen	25
3.4.3	Aktiivinen omistajuus	25
3.4.4	ESG-integrointi sijoituspäätöksissä.....	26
3.4.5	Teemasijoittaminen ja vaikuttavuussijoittaminen.....	27
3.5	Ihmisoikeuksien huomioiminen sijoitustoiminnassa	28
3.6	Lapsen oikeuksien huomioiminen sijoitustoiminnassa	31
3.7	Vastuullinen sijoittaminen ja lainsäädäntö.....	35
3.8	Tietoperustan synteesi	37
4	Tutkimusmenetelmät	39
4.1	Tutkimuskysymys ja menetelmävalinnat	39
4.2	Tutkimusetiikka	43
4.3	Tutkimuksen luotettavuus	44
5	Aineiston tulokset ja kehittämistehtävä	45
5.1	Vastuullisuusraporttien analysointi	45
5.1.1	Työeläkeyhtiöt	45
5.1.2	Vakuutusyhtiöt	49
5.1.3	Pankit ja rahastoyhtiöt	52

5.1.4	Yhteenveto	57
5.2	Haastattelujen tulokset	57
5.2.1	Sijoittajien työkalut.....	58
5.2.2	Raportointi	60
5.2.3	Datahaaste	60
5.2.4	Ympäristöstä sosiaaliin asioihin.....	62
5.3	Kehittämissuhteet	63
6	Johtopäätökset ja pohdinta.....	66
	Lähteet.....	69
	Kuviot	80
	Liitteet	81

1 Johdanto

Vastuullinen liiketoiminta ja siten ympäristön, sosiaalisten asioiden ja hyvän hallintotavan integroiminen liiketoimintaan on kasvanut merkittävästi viime vuosikymmenenä. Vastuullisuudesta ja kestävydestä puhutaan kaikkialla. Päättäjät pyrkivät vaikuttamaan yhteiskunnan kestäväan kehitykseen lakien, direktiivien ja verojen kautta, rahoittajat ja sijoittajat huomioivat yrityksen vastuullisuuden investointipäätöksissään, asiakkaat huomioivat yhä useammin vastuullisuuden kulutuspäätöksissään ja myös työntekijät odottavat työntajalta vastuullisuutta.

Maailmassa vallitsee tällä hetkellä monia suuria kysymyksiä liittyen maapallon kestävyteen. Ilmastonmuutos on yksi suurimmista globaaleista kriiseistä ja ympäristöasiat ovat saaneetkin viime vuosina niin valtioiden, yritysten, sijoittajien kuin yksittäisten kansalaisten huomion. Paljon on pyritty tekemään, että maapallon lämpeneminen saadaan hidastumaan alle 1,5 asteeseen Pariisin ilmastopimuksen mukaisesti. Niin lainsäädäntö kuin vastuullisuusmittarit ympäristöasioissa ovat kehittyneet huomasti viime vuosien saatossa.

Teknologian kehittyminen ja vihreä siirtymä ovat muokanneet ja tulevat myös jatkossa muokkaamaan niin työelämää kuin tuotteita ja palveluita. Yritysten on pidettävä huolta sekä työntekijöistä että kuluttajista ja varmistettava ettei yrityksen toiminnasta aiheudu haittaa ihmisille. Viime aikoina ympäristöasioiden lisäksi on ryhdytty kiinnittämään yhä enemmän huomiota ihmisiin ja yrityksen sosiaaliseen vastuuseen. Yritykset tarvitsevat ihmisiä niin työntekijöinä kuin kuluttajina. Yrityksillä on siten jatkuvasti vaikutuksia ihmisiin kaikkialla maapallolla. Tämän takia yrityksissä onkin oleellista ymmärtää ja arvioida, mitä konkreettisia vaikutuksia liiketoiminnalla on ihmisoikeuksiin.

Yritysten vastuullisuus on koko ajan kasvava trendi ja on tärkeää, että kaikki yritykset ymmärtävät mitä vastuullisuus tarkoittaa oman yrityksen kannalta. Vastuullisuuden merkitys on kasvanut myös sijoittajien keskuudessa merkittäväksi tekijäksi sijoitustoiminnassa. Yritysvastuulla on todettu olevan positiivisia vaikutuksia muun muassa yrityksen taloudelliseen menestymiseen, brändiin ja työnantajakuvaan.

Sijoittajan näkökulmasta yrityksen vastuullisuuden arviointi ei kuitenkaan aina ole välttämättä niin yksinkertaista. Esimerkkinä voidaan miettiä sähköautoja, jotka ovat ilmastonmuutoksen kannalta ympäristöystävällisempiä käytössä kuin polttomoottoriautot. Sähköautojen akkujen valmistamiseen tarvittavat nikkeli ja erityisesti koboltti ovat kuitenkin suurimmaksi osin peräisin isoista avolouhoksista, jotka kuormittavat ympäristöä. Kaivostoimintaan liittyy ympäristöongelmien lisäksi myös lapsityövoiman käyttöä sekä muita ihmisoikeusongelmia. (Luong, Tran & Ton-That 2022.) Lopputuotteen eli tässä tapauksessa sähköauton käytöllä on

positiivisia ilmastovaikutuksia, mutta sen tuotantoon liittyy negatiivisia ympäristö- ja ihmisoikeusvaikutuksia. Sijoittajien tulee siten puntaroida yritysten toiminnan vaikutuksia laajasti ja tunnistaa oleelliset vaikutukset, joita yrityksen toiminnalla on ympäristöön, ihmisiin ja ympäröivään yhteiskuntaan.

Opinnäytetyön aihe syntyi omasta kiinnostuksesta, miten vastuullisuutta toteutetaan sijoitus-toiminnassa. Aihe tarkentui ihmisoikeusvaikutusten ja erityisesti lapsen oikeuksien huomioimiseen sijoittamisessa, sillä ihmisoikeusvaikutusten huomioiminen ja niistä raportointi on noussut yritysten ja sijoittajien agendalle erityisesti EU:n huolellisuusvelvoitedirektiivin myötä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena onkin selvittää miten sijoittajat voivat vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen. Työssä kartoitetaan miten suomalaiset institutionaaliset sijoittajat huomioivat lapsen oikeudet sijoittamisessa ja miten he raportoivat niistä. Näiden pohjalta on tehty kehitysehdotuksia, kuinka institutionaaliset sijoittajat voivat huomioida lapsen oikeudet paremmin toimissaan.

Vastuullisuuden käsite on laaja ja siitä eri yhteyksissä käytetyt termit, kuten vastuullisuus, yritysvastuu, kestävä kehitys, sosiaalinen vastuu ja eettisyys, linkittyvät vahvasti toisiinsa. Opinnäytetyössä käsitellään ensiksi, mitä on kestävä kehitys, jonka jälkeen paneudutaan yritysvastuuseen ja vastuulliseen sijoittamiseen. Työn aineistonkeruu toteutettiin käyttäen valittujen instituutiosijoittajien julkisia dokumentteja, kuten esimerkiksi vastuullisuus- ja vuosiraportteja sekä vastuullisen sijoittamisen periaatteita. Tutkimusmenetelmiin kuuluivat lisäksi haastattelut, joiden avulla syvennettiin tietoa tutkitusta ilmiöstä.

2 Vastuullisuuden määrittelyminen

Vastuullisuus sekä vastuullisuuteen liittyvät termit ja lainsäädäntö kehittyvät koko ajan. Vastuullisuudesta puhuttaessa käytetään usein monia eri termejä, kuten kestävä kehitys, vastuullinen liiketoiminta, yritysvastuu ja yhteiskuntavastuu. Nämä eivät kuitenkaan ole synonyymeja toisilleen ja aluksi onkin hyvä määritellä mitä näillä käsitteillä tarkoitetaan. Koko ajan kehittyvässä vastuullisuuskentässä sanasto on usein englanninkielistä eikä termeille ole aina vakiintuneita suomenkielisiä vastineita (Liappis, Pentikäinen & Vanhala 2019, 6). Myös vastuullisuuden näkökulmat ja painopisteet ovat muuttuneet ajan myötä.

2.1 Kestävä kehitys

Kestävän kehityksen tunnetuin määritelmä on YK:n Ympäristön ja kehityksen maailman komission vuoden 1987 raportissa. ”Kestävä kehitys on kehitystä, joka täyttää nykyajan tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien kykyä tyydyttää omia tarpeitaan” (World Commission on Environment and Development 1987). Kestävän kehityksen tarkoituksena on, että maapallo

olisi hyvä paikka elää niin meille kuin tuleville sukupolville. Kestävän kehityksen osa-alueiksi määriteltiin jo tuolloin ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys.

Kestävä kehitys voidaan jakaa John Elkingtonin (2004) kehittämän kolmen pilarin mallin (triple bottom line) mukaan kolmeen osa-alueeseen ekologiseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen kestävyteen. Pilarimallissa kukin osa-alue on tasavertainen. Taloudellinen kestävyys nähdään sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden mahdollistajana. Jos taloudellisesta kestävydestä ei pidetä huolta, ei myöskään voida edistää muita vastuullisuuden osa-alueita. Pilarimallia käytetään usein silloin, kun halutaan korostaa taloudellista kestävyttä. (Ristaniemi & Vanhala 2022, 30.) Kulttuurinen ulottuvuus on lisätty malliin mukaan myöhemmin. Sen tavoitteena on kulttuurin ja perinteiden säilyttäminen sekä monimuotoisuuden edistäminen. (Bärlund & Sipilä 2023, 48.)

Taloudellinen vastuu ei kuitenkaan ole sosiaalisen vastuun ja ympäristövastuun vastakohtia, vaan kaikki kolme ulottuvuutta ovat monin tavoin kytköksissä toisiinsa. Esimerkiksi työpaikkojen lisäämisellä on positiivinen vaikutus sosiaaliseen perustaan ja ihmisten hyvinvointiin, mutta samalla tulisi myös miettiä onko työpaikkojen lisäämisellä vaikutuksia ympäristökuormitukseen. (Kestävän kehityksen toimikunta 2023.) Yritysten onkin hyvä tiedostaa, että vastuullisuudessa on haasteellista luokitella jokin asia vain yhteen näistä kolmesta osa-alueesta, koska monesti siihen liittyy useampi kestävyyskysymys.

Rockström ym. (2009) ovat tunnistaneet yhdeksän planetaarista rajaa, joiden ylittyminen johtaa maapallon nykytilan epäsuotuisaan muutokseen ihmiskunnalle. Nämä yhdeksän planetaarista rajaa ovat ilmastomuutos, luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen, merten happamoituminen, maankäytön muutokset, yläilmakehän otsonikato, makean veden kulutus, typen ja fosforin kierto, ilmakehän pienhiukkaset sekä kemiallinen saastuminen. Määritellyt planetaariset rajat muodostavat reunaehdot, joiden sisällä on turvallista toimia maajärjestelmän biologisten ja fysikaalisten järjestelmien puitteissa. (Rockström ym. 2009.)

Rockström ym. totesivat vuonna 2009, että kolme yhdeksästä planetaarisesta raja-arvosta oli tuolloin ylitetty. Vuonna 2023 jo kuusi yhdeksästä raja-arvosta on ylitetty. Richardson ym. (2023) näkevät tärkeänä keskittymisen planetaaristen rajojen eri osa-alueisiin, mutta myös ihmisten vaikutusten huomioimiseen systeemikontekstissa maapallon järjestelmään. Tutkijat toivovatkin tehokkaampia tieteellisiä keinoja ja poliittisia työkaluja maajärjestelmän säännölliseen analysoimiseen sekä poliittisia toimia maapallon tilan ohjaamiseksi siedettävämmälle tasolle. (Richardson ym. 2023.)

Taloustieteilijä Kate Raworth (2018) on kritisoinut nykyistä mallia, jossa bruttokansantuote (BKT) mittaa miten hyvin valtio ja sen kansalaiset voivat. BKT ei ota huomioon toiminnan vaikutuksia maapallon jatkuvuuden kannalta eikä ohjaa esimerkiksi luonnonvarojen säästeliääseen käyttöön. (Raworth 2018.) Nopean talouskasvun ja maksimaalisen hyödyn tavoittelun on

huomattu aiheuttavan liian raskaan taakan planeetan kantokyvylle. Kestävän kehityksen kannalta talouskasvun tulisi olla sellaista, että siitä ei koidu ympäristölle haittaa. (Duran, D.C, Gogan, Artene & Duran V. 2015, 4.)

Rockström ym. (2009) määrittämien planetaaristen rajojen pohjalta Raworth on kehittänyt niin kutsutun donitsimallin, jonka mukaan kestävyiden keskiössä tulisi olla ihmisten hyvinvointiin vaikuttavat asiat, kuten puhdas vesi, ruoka, terveys, koulutus ja työ. Ilman näitä perustarpeita ihmiskunta ei voi hyvin ja siten kaikille pitäisi pystyä turvaamaan nämä sosiaalisen hyvinvoinnin perustarpeet. Donitsin ulkokuorena on ekologinen katto, jota ei tulisi ylittää. Ympäristön kantokyvyn liiallinen kuormitus johtaa planetaaristen rajojen ylittymiseen kuten ilmastonmuutokseen, merten happamoitumiseen ja otsonikatoon. (Raworth 2018.)

Kestävä kehitys on käsitteenä laajempi kuin yritysvastuu, sillä se käsittää koko yhteiskunnan. Vuonna 2015 YK:n kestävä kehityksen huippukokouksessa hyväksyttiin koko maailman kestävä kehityksen periaatteet, jota kutsutaan nimellä Agenda 2030. Luvussa 3.3.1 on esitelty tarkemmin kestävä kehityksen tavoitteet. Voidaan kuitenkin todeta, että nykyinen yhteiskuntamme ei ole vielä kestävällä pohjalla ja tarvitaan paljon toimenpiteitä, että Agenda 2030 tavoitteisiin tulla pääsemään. Vauraissa maissa on hyvän elämän edellytykset, mutta kulumme enemmän kuin mikä on ekologisesti kestävä. Köyhemmissä maissa taas kulutus on kestävämmällä tasolla, mutta niissä koetaan enemmän köyhyyttä, syrjintää ja eriarvoisuutta. Suuri haaste onkin sekä sosiaalisesti että ekologisesti kestävä maapallo. (Ristaniemi & Vanhala 2022, 33.)

2.2 Yritysvastuu

Kestävyys on koko yhteiskunnan yhteinen tavoite ja siten myös yrityksillä on oma roolinsa kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa. Yrityksiltä odotetaan vastuullista liiketoimintaa ja myönteisiä vaikutuksia ihmiskunnalle.

Yritysten yhteiskuntavastuun voidaan katsoa alkaneen Suomessa jo 1800-luvulla, kun teollisuuspatruunat tarjosivat työntekijöilleen asunnon, koulutuksen, terveydenhuollon sekä lapsille hoitopaikkoja. Työntekijöiden työkykyä haluttiin pitää näin yllä ja varmistaa perheiden sitoutumien työnantajaan. 1950-luvulla hyvinvointiyhteiskunnan voimistuessa ei kuitenkaan kaivattu enää samanlaista vastuuta yrityksiltä, sillä yhteiskunta otti enemmän vastuuta palveluista. Esimerkiksi päivähoiton sekä vanhusten ja vammaispalveluiden kehittyminen tarkoitti sitä, että naisten ei tarvinnut enää jäädä kotiin hoitamaan lapsia tai muita hoivaa tarvitsevia. Näin yhteiskunta varmisti työvoiman saannin teollisuudelle sodanjälkeisen jälleenrakentamisen aikana. Teollisuus kasvoi ja ympäristöhaitat sitä myötä. 1970-luvulla havahduttiin teollisuuden haitallisiin vaikutuksiin ympäristössä. Vähitellen ympäristöhaitat levisivät ihmisten tietoisuuteen ja ympäristölainsäädäntö alkoi kehittyä. Yrityksiä vaadittiin ottamaan vastuuta teoistaan. (Juutinen 2016, luku 1.4.)

1990-luvulla alettiin puhua kestävästä kehityksestä. Kestävän kehityksen avulla pyrittiin huomioimaan yritysten pitkän aikavälin vaikutukset uudella tavalla, jota ei ollut aiemmin tehty. Tämän pohjalta luotiin konkreettisia yleisperiaatteita ja -tavoitteita, jotta yritysten olisi helppompaa toteuttaa yhteiskuntavastuuta. Kestävä kehitys voidaankin pitää kattoterminä yhteiskuntavastuulle. (Jussila 2010, 12.)

Yritysvastuun kehittymiseen on vaikuttanut myös vuonna 1999 valmistunut YK:n ympäristöohjelman (UNEP) ensimmäinen yritysten vastuullisuuden raportointiohjeistus, jonka pohjalta on kehitetty nykyinen Global Reporting Initiative (GRI) ohjeistus. Vaikka GRI keskittyy lähinnä yhteiskuntavastuun raportointiin, on se vaikuttanut myös siihen, mihin yritykset panostavat yhteiskuntavastuun kehityshankkeissa sekä strategiassaan. (Jussila 2010, 1-2.)

Kapein näkemys yritysvastuusta on Suomen osakeyhtiölaissa ”Yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin” (Osakeyhtiölaki 624/2006, luku 1, 5 §). Myös taloustieteilijä ja nobelisti Milton Friedman (1970) määritteli yritysten ainoaksi ja tärkeimmäksi yhteiskunnalliseksi velvoitteeksi voiton maksimoinnin sääntöjen puitteissa. Friedmanin mukaan yrityksellä ei voi olla vastuita sillä se on ”keinotekoinen henkilö”, mutta ihmisillä sen sijaan on. (Friedman 1970.)

Yksi tunnetuimmista yritysvastuun raameista on John Elkingtonin vuonna 1994 kehittämä kestävä kehityksen kolmen pilarin malli (triple bottom line), jossa yrityksen tulee huomioida sen sosiaaliset, ympäristölliset ja taloudelliset vaikutukset. Elkingtonin kolmen pilarin malli on edelleen tänä päivänä relevantti yhteiskuntavastuukeskusteluissa, sillä se osoittaa, että yritysten sosiaalisen- ja ympäristövastuun mahdollistaja on tasapainoinen talous. (Latapí Agudelo, Jóhannsdóttir & Davídsdóttir 2019, 8-9.)

Vuonna 2011 Porter ja Kramer esittelivät vielä laajemman käsityksen yritysten vastuullisuudesta Creating Shared Value -mallin avulla, joka voidaan suomentaa jaetun arvon luomiseksi. Heidän mukaansa yritysten ei tulisi tavoitella vain lyhyenaikavälin voittoja vaan miettiä yrityksen menestystä ja arvoa pidemmällä aikavälillä. Yritysten tulisi luoda taloudellista arvoa tavalla, joka luo arvoa myös yhteiskunnalle vastaamalla sen tarpeisiin ja haasteisiin. Yrityksen ja yhteiskunnan tulisi toimia yhdessä yhteisen hyvän turvaamiseksi. (Porter & Kramer 2011.)

Porterin ja Kramerin (2011) mukaan yritys voi luoda jaettua arvoa kolmella tavalla: tuotteiden ja markkinoiden uudelleenarvioinnilla, arvoketjun uudelleenmäärittelyllä sekä toimialan klustereiden rakentamisella sinne missä yritys sijaitsee. Esimerkiksi investoimalla tuotantolaitokseen lähellä yrityksen kotipaikkaa tai käyttämällä paikallisia materiaaleja sen sijaan, että tuotanto keskittyisi maihin, jossa on halvimmat palkat, yritys säästää kuljetuskustannuksissa, vähentää kuljetusten päästöjä sekä lisää yhteisöllisyyttä ja työpaikkoja omassa yhteisössä. (Porter & Kramer 2011.)

Kestävän kehityksen tavoitteeksi määriteltiin turvata hyvä elämä nykyisille ja tuleville sukupolville. Yrityksen yhteiskuntavastuun tarkoituksena onkin edistää omassa toiminnassaan kestävän kehityksen tavoitteita. Yritysten vastuullisuutta voidaan miettiä kahdesta eri näkökulmasta. Yritykset voivat toimia vastuullisesti yhtiönä ja kumppanina, vaikka niiden ydinliiketoiminta tai tuotteet eivät edistä kestävästä kehitystä. Toisilla yrityksillä kestävyys aspekti voi puolestaan olla suoraan niiden ydinliiketoiminnassa, jolloin niiden tarkoituksena on edistää maapallon kestävyttä. (Kurittu & Rankinen 2023, 26.)

Ilmastokriisi, luontokato ja ihmisten yhdenvertainen kohtelu ovat viime vuosina olleet enenevässä määrin osa yritysten yritys vastuutoimia. Vastuullisuus ja eettisyys liiketoiminnassa ovat enemmän kuin vain lakien noudattamista. Lainsäädännön ongelma nähdään usein se, että se vanhenee heti kun se tulee voimaan. (Juutinen 2016, luku 3.2.4.) Yrityksillä on kuitenkin moraalinen vastuu tehdä eettisiä päätöksiä.

Monet yritykset ovat menettäneet maineensa, kun ne ovat tehneet jotain moraalitonta. Esimerkiksi Nestlé kärsii edelleen äidinmaidonkorvikeskandaalista, vaikka onkin parantanut sen jälkeen toimintatapojaan. Yritys alkoi myymään äidinmaidonkorviketta kehittyvissä maissa 1950-luvulla ja jatkoi korvikkeen myyntiä piittaamatta raportoiduista haitoista. Tämä johti lopulta yrityksen boikotointiin 1970-luvun loppupuolella (Johnson 2020). Myös Volkswagenin vuoden 2015 päästöhujausskandaali vaikutti koko autoalan osakkeiden markkina-arvoihin negatiivisesti (Barth, Eckert, Gatzert & Scholz 2022). Skandaali vaikuttanee yrityksen luotettavuuteen ja brändiin vielä pitkään, vaikka osakekurssi on sittemmin noussut. Molemmille yrityksille on koitunut skandaaleista suuria taloudellisia menetyksiä. Suomalaisista yrityksistä voidaan nostaa esimerkkinä Talvivaara, joka ajautui konkurssiin ympäristövahinkojen sekä muiden vastuullisuusongelmien noustua julki (Järvenpää 2023). Yritysten tulisi muistaa, että maineen rakentaminen kestää pitkään, mutta se voi romahtaa hetkessä (Juutinen 2016, luku 2.2).

Voidaan todeta, että vastuullisuus tulisi olla osana yrityksen strategiaa ja arvoja. Tällöin yritys viestii koko organisaatiolle sekä sen sidosryhmille vastuullisuuden merkityksestä. Selkeät vastuullisuustavoitteet auttavat yritystä sen strategian linjauksessa. Vastuullisuusohjelma on tässä tärkeänä työkaluna. Vastuullisuusohjelmaan kirjataan yrityksen pidemmän aikavälin vastuullisuustavoitteet, joihin se haluaa keskittyä ja antaa siten raamit yrityksen strategialle. (Kurittu & Rankinen 2023, 79.) Yrityksen arvot näkyvät myös yrityksen laatimissa politiikoissa ja periaatteissa. Monet yritykset laativat eettiset ohjeet (code of conduct), joissa se määrittelee mitä eettisyys ja oikein toimiminen tarkoittavat organisaatiolle. Yritys voi myös laatia liikekumppaneilleen omat eettiset ohjeet ja vaatia heitä sitoutumaan niihin. (Ristaniemi & Vanhala 2022, 33.)

Yhteiskuntavastuu on yhteiskunnan ja yritysten kesken jaettua vastuuta (shared value). Tarkoitus on, että yritykset olisivat kestäviä ja menestyviä myös pitkällä aikavälillä. Taloudellinen tuotto on tärkeää, koska sillä mahdollistetaan toiminnan jatkaminen ja esimerkiksi työpaikkojen säilyminen. Taloudellinen kestävyys on siten sosiaalisen kestävyuden perusta. Taloudellinen tuotto kuitenkin yleensä tarkoittaa luonnonvarojen käyttämistä ja ympäristön kuormittamista jollakin tavalla. Tärkeää olisikin huomioida myös ekologinen kestävyys ja miten voidaan minimoida yrityksen toiminnan ympäristökuormitus. Yritysvastuu voidaan siten määritellä, että se on ”vastuunkantamista yrityksen toiminnan aiheuttamista vaikutuksista” (Kurittu 2021, 16; Kurittu & Rankinen 2023, 26).

Suomalaisen yritysvastuuverkosto FIBSin Yritysvastuu 2023 tutkimuksen mukaan 75 % tutkimukseen vastanneista suomalaisista yrityksistä tunnistaa vastuullisuuden tuomat liiketoimintahyödyt. Suurin osa (64 %) yrityksistä pyrkii joko vähentämään aiheuttamia negatiivisia ympäristö- tai sosiaalisia vaikutuksia tai keskittyy varmistamaan, ettei omasta toiminnasta aiheudu negatiivisia vaikutuksia. 35 % yrityksistä kuitenkin pyrkii negatiivisten vaikutusten hallinnan lisäksi uudistamaan liiketoimintaan. Tutkimuksesta käy myös ilmi, että vaikka valtaosa yrityksistä on sitoutunut kansainvälisiin viitekehyksiin, konkreettiset toimenpiteet puuttuvat monelta. Esimerkiksi 85 % yrityksistä tukee YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevia periaatteita, mutta vain alle 40 % on tunnistanut ihmisoikeuksiin liittyviä riskejä tai niillä on käytössä oleva due diligence -prosessi. (FIBS 2023.)

2.2.1 Taloudellinen vastuu

Yrityksen taloudellisen vastuun tavoitteena on, että se pystyy jatkamaan kannattavaa toimintaansa myös tulevaisuudessa. Perinteisen talousraportoinnin ja seurannan lisäksi huomioidaan tarkemmin eri sidosryhmät, ja että eri sidosryhmät hyötyvät yrityksestä mahdollisimman tasapuolisesti. Keskeisiä yrityksen sidosryhmiä taloudellisessa vastuussa ovat omistajat, johtajat, työntekijät, asiakkaat, valtio ja tavaran-/palveluntoimittajat. (Jussila 2010, 64.)

Taloudelliseen vastuuseen liitetään usein myös hyvä hallintotapa. Hyvä hallintotapa (good governance) on yksi vastuullisen sijoittamisen kriteereistä ja yrityksiä odotetaan noudattavan erilaisia ohjeistuksia hyvän hallintotavan noudattamisesta. Taloudellisessa vastuussa huomioidaan kannattavuuden lisäksi muun muassa, oikeudenmukaiset palkat työntekijöille ja alihankkijoille, veronmaksu, rahanpesun ja harmaan talouden torjunta sekä korruption vastainen toiminta. (Liappis ym. 2019, 73-74.) Hyvään hallintotapaan liittyy muun muassa, että ylemmän johdon saamat palkkiot tulisi olla oikeudenmukaisia ja vertailtavissa työntekijöiden saamien korvauksien kanssa (Jussila 2010, 65-71). Siihen liittyy myös hallituksen riippumattomuus ja moninaisuus, verovastuullisuus sekä korruption ja lahjonnan torjuminen (Liappis ym. 2019, 73).

Taloudellisia riskejä huomioidaan lisäksi merkittävien ilmiöiden kuten esimerkiksi ilmastonmuutoksen osalta. Näiden lisäksi esimerkiksi hyväntekeväisyyslahjoitukset ja sponsorointitimet ovat osa yrityksen taloudellista vastuuta. (Jussila 2010, 65-71).

Yrityksen taloudelliselle vastuulle tai hyvälle hallintotavalle ei ole yksiselitteistä määritelmää eikä yritysvastuun viitekehyksissä ole kattavasti listattu niihin kuuluvia aihepiirejä. Taloudellinen vastuu ja hyvä hallintotapa voidaan kuitenkin nähdä kokonaisuutena, miten yritys toimii suhteessa sen eri sidosryhmiin niin taloudellisten vaikutusten kautta kuin mikä sen rooli on yhteiskunnassa vallankäyttäjänä. (Liappis ym. 2019, 73).

2.2.2 Ympäristövastuu

Ympäristövastuu käsittää kaikki yrityksen toiminnan vaikutukset ympäristöön. Käytännössä kaikilla yrityksillä on vaikutuksia ympäristöön. Ympäristövaikutuksia käsiteltäessä tarkastellaan yrityksen vaikutuksia maahan ja maaperään, vesistöihin, luonnonvaroihin, päästöihin ja ilmastoon. (Jussila 2010, 78.) Lisäksi huomioidaan erityisesti ympäristövaikutusten muutokset ihmisiin ja elinoloihin. Tällä hetkellä ympäristövastuun kannalta keskeisimpiä teemoja ovat fossiilisesta energiasta luopuminen ja energiatehokkuus, ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuus ja luonnonvarojen käyttö sekä vesivastuullisuus. (Liappis ym. 2019, 100-107).

Ympäristövastuun lähtökohtana on lainsäädännön asettamat minimivaatimukset, jotka yrityksen tulee vähintään saavuttaa. Liappis ym. (2019) toteavat kuitenkin, että ympäristövastuu alkaa vasta, kun lainsäädännön taso on saavutettu. Varsinainen ympäristövastuu nähdään vapaaehtoisina toimina luonnonvarojen kestävä käytön edistämiseksi, ympäristön pilaantumisen estämiseksi sekä ympäristönsuojelun tason parantamiseksi. (Liappis ym 2019, 100.)

Yrityksen ympäristövaikutukset voivat olla joko välittömiä tai välillisiä. Yrityksen omasta toiminnasta syntyvät ympäristövaikutukset ovat välittömiä ympäristövaikutuksia. Näitä ovat esimerkiksi yrityksen omasta tuotannosta syntyvät ilmastovaikutukset sekä yritystoiminnan pyörittämisestä aiheutuvat suorat ympäristövaikutukset. Välillisiä ympäristövaikutuksia aiheutuu tuotteiden elinkaareen liittyvistä prosesseista, kuten pakkausmateriaaleista, kuljetuksista, tuotteen loppukäytöstä sekä kierrätyksestä. Alihankkijoiden ja toimittajien välillisiä vaikutuksia tarkastellaan samoin kuin yrityksen omia ympäristövaikutuksia. (Liappis ym. 2019, 110.) Seurantamittareina voi olla esimerkiksi energian- ja vedenkulutus, raaka-aineiden kulutus sekä jätteiden ja päästöjen mittaaminen (Jussila 2010, 80). Eri toimialoilla on erilaisia vaikutuksia ympäristöön. Myös sillä missä yritys sijaitsee, on merkitystä siihen, mitkä ovat sen merkittävimmät ympäristövaikutukset. Yritysten tulee siten selvittää sen ympäristövaikutukset myös suhteessa aikaan ja paikkaan. (Liappis ym. 2019, 110.)

Vastuullisuuden osa-alueista ympäristövastuusta viestitään tällä hetkellä eniten, koska ympäristöasiat ovat merkittävästi esillä ilmastonmuutoksen takia ja ihmiset ovat entistä enemmän

kiinnostuneita asiasta sekä haluavat tehdä ympäristöystävällisiä valintoja. Kuluttajien tulisi olla kuitenkin kriittisiä viestinnän suhteen ja tarkastella yrityksen toimintaa kokonaisuudessaan. Jotkut yritykset saattavat viestiä, että ovat ympäristöystävällisiä jossain tietyssä asiassa, vaikka yrityksen muu toiminta ei olisikaan ympäristöystävällistä. Yleistä on myös väittämien epämääräisyys tai todisteettomuus. Yritys voi esimerkiksi kertoa olevansa hiilineutraali, mutta ei kerro tarkempia laskelmia, miten se toteutuu. Tätä kutsutaan viherpesuksi. (Liappis 2019, 225.)

Lainsäädännön lisäksi ympäristövastuuta kuvataan useissa kansainvälisissä vastuullisen liiketoiminnan viitekehyksissä. Ympäristövastuun tulisi olla integroitu yrityksen toimintaan niin, että se huomioi kaikissa toimissaan vaikutukset ympäristöön. (Liappis ym. 2019, 111-124.) Yrityksillä tulisi olla laadittuna ympäristöohjelma, josta käy ilmi yrityksen ympäristövastuun painopistealueet, miten niitä johdetaan, mitataan ja kehitetään. Ympäristöjohtamisen apuna voidaan käyttää esimerkiksi ISO 14000 -standardia, joka on tunnetuin ympäristöasioiden hallinnoimisen ja kehittämisen apuväline. (Jussila 2010, 85-86.)

2.2.3 Sosiaalinen vastuu

Yrityksen sosiaalinen vastuu on käsittänyt aiemmin pääasiassa yrityksen henkilöstön työhyvinvointiin liittyvät tekijät. Tärkeää on, että työntekijöitä kohdellaan tasavertaisesti ja oikeudenmukaisesti sekä luodaan hyvät työolosuhteet työntekemiseen, mielekkäät työtehtävät sekä vakaa työpaikka. (Jussila 2010, 98). Nykyisin yrityksen sosiaalinen vastuu on käsitteenä paljon laajempi ja se ulottuu omien työntekijöiden lisäksi myös muihin sidosryhmiin ja yhteisöihin. Sosiaalinen vastuullisuus on muiden huomioimista ja hyvää kohtelua. Vastuullinen yritys huomioi, ettei sen toiminnasta aiheudu negatiivisia vaikutuksia sen sidosryhmille. (Liappis ym. 2019, 128-129.)

Yrityksen sosiaalisen vastuun perusta muodostuu kansainvälisten ihmisoikeusnormien noudattamiselle. Yritysten tulee tiedostaa, että niiden toiminnalla voi olla syvällisiä vaikutuksia ihmisoikeuksiin. Vaikutukset voivat olla myönteisiä esimerkiksi tuomalla markkinoille innovaatioita ja palveluita, jotka parantavat ihmisten elintasoja tai negatiivisia esimerkiksi syrjäyttämällä yhteisöjä, riistämällä työntekijöiden oikeuksia tai tuhoamalla ihmisten toimeentulon (United Nations 2014, 4).

Sosiaaliseen vastuuseen kuuluu esimerkiksi työturvallisuudesta huolehtiminen, työhyvinvointi, syrjimättömyys ja häirinnän poiskitkeminen työpaikalta sekä työelämän ja perhe-elämän yhteensovittaminen. Olennaista on myös huolehtia, että työntekijöille maksetaan riittävä palkka tekemästään työstä ja palkkojen on oltava oikeudenmukaisia. Myös muut perustavanlaatuiset kysymykset työntekijöiden kohtelusta, kuten pakkotyön ja lapsityön kieltäminen ovat osa yrityksen sosiaalista vastuuta. (Liappis ym. 2019, 137.)

Suomessa ihmisoikeuksista puhuttaessa keskitytään usein yhteistyökumppaneiden, alihankkijoiden ja tavarantoimittajien työntekijöiden ihmisoikeuksiin. Työehtoja ja työntekijöiden oikeuksia tarkasteltaessa olemme Suomessa hyvässä asemassa, sillä meillä on hyvät työsopimukset ja työehtosopimukset, joissa on määritelty muun muassa työturvallisuudesta, riittävästä levosta, työajoista, lomaoikeuksista, palkkauksesta ja yksityisyyden suojasta. Näiden puitteissa Suomessa tarkastellaan useimmiten työntekijän oikeuksia ja ne ovat vähimmäistaso, josta lähdetään neuvottelemaan. Köyhissä kehitysmaissa tällaisia sopimuksia harvoin on ja usein joudutaan tarkastelemaan ihmisten perusihmisoikeuksia. Yritysten tulisi huomioida kaikkien työntekijöidensä työolot sekä puolustaa ja edistää heidän ihmisoikeuksiaan, jos ne eivät vielä toteudu kokonaisuudessaan. Ihmisoikeusasioiden johtaminen, kuten kaikkien yritysvelvollisuuksien, tulisi olla kiinteä osa yrityksen toimintaa. (Jussila 2010, 99-106.)

Työelämän muuttuessa myös työelämään liittyvät haasteet ovat muuttuneet. Työn hetkisyys ja henkiset paineet ovat osa tietotyöläisen työelämää. Teknologian ja tietotekniikan kehittyminen, oman osaamisen jatkuva kehittäminen, pätkätyöt ja työn jatkumisen epävarmuus kuormittavat työntekijöitä henkisesti, mikä näkyy henkisen hyvinvoinnin ongelmina. Myös tällaiseen asioihin yritysten tulisi puuttua sosiaalisessa vastuussa. (Liappis ym. 2019, 133.)

Yrityksen arvoketjun sidosryhmistä asiakkaisiin tulisi myös kiinnittää huomiota sosiaalisen vastuun toimissa. Tähän kuuluu erityisesti tuoteturvallisuudesta huolehtiminen sekä vastuullisten palveluiden ja tuotteiden myynti. Myös asiakkaiden tasavertainen kohtelu sekä yksityisyyden suoja ovat tärkeitä sosiaaliseen vastuuseen liittyviä kysymyksiä. Digitaalisten palveluiden kehittyminen ja somen käyttö ovat tuoneet esille meistä kerättävien tietojen ylläpitoon ja yksityisyyden suojaan liittyviä kysymyksiä. Erityistä huomiota tulisi esimerkiksi kiinnittää lapsille suunnattujen digipalveluiden haitallisiin seurauksiin. (Liappis ym. 2019, 130-131.)

2.3 Ihmisoikeudet osana yritys vastuuta

Ihmisoikeuksien tarkoitus on, että kaikkia ihmisiä kohdellaan arvokkaasti. Ihmisoikeudet ovat perustavanlaatuisia oikeuksia, jotka on määritelty kansainvälisissä sopimuksissa. Jokainen valtio implementoi ihmisoikeudet omassa lainsäädännössään ja sitoutuu sopimuksissa määriteltyihin velvoitteisiin. Ihmisoikeussopimukset voivat olla kansainvälisiä kaikkia maita yhteisesti koskevia tai alueellisia esimerkiksi vain Eurooppaa tai Amerikkaan koskevia sopimuksia. Ihmisoikeudet ovat perusoikeuksia, jotka kuuluvat kaikille riippumatta kansalaisuudesta, asuinpaikasta, sukupuolesta, etnisestä alkuperästä, väristä, uskonnosta, kielestä tai jostakin muusta asemasta. Ihmisoikeudet ovat kaikki yhtä tärkeitä ja riippuvaisia toisistaan. (Ihmisoikeusliitto 2023.)

YK:n yleismaailmallista ihmisoikeusjulistusta vuonna 1948, toisen maailmansodan jälkeen, voidaan pitää käännekohtana ihmisoikeuksien kansainvälisessä suojelussa. Ihmisoikeusjulistuksessa on koottuna keskeisimmät oikeudet, jotka kuuluvat kaikille kaikkialla maailmassa.

Vaikka ihmisoikeuksien julistus ei ole oikeudellisesti sitova, voidaan sen katsoa olevan yleismaallisesti hyväksytty. Vuonna 1993 Wienin kansainvälisessä ihmisoikeuskokouksessa kaikki 171 osallistujamaata vahvasti sitoutumisensa julistuksen pyrkimyksiin. (United Nations 2014, 3.)

Ihmisoikeudet ovat keskeisessä osassa niin YK:n Global Compact-aloitteessa, YK:n kestävän kehityksen tavoitteissa kuin yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevissa YK:n ohjaavissa periaatteissa. OECD:n monikansallisia yrityksiä koskevat toimintaohjeet pohjautuvat YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia ohjaaviin periaatteisiin, mutta yritykset voivat hyödyntää myös niitä työkaluna ihmisoikeusvastuun täsmentämisessä. (Liappis ym. 2019, 143.)

YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevissa periaatteissa yrityksen vastuuksi on määritelty ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Yritysten tulee välttää ihmisoikeuksien loukkamista omassa liiketoiminnassaan, mutta myös varmistaa, että niiden liikekumppanit sitoutuvat samaan. Periaatteissa linjataan, että ihmisoikeuksien kunnioittaminen koskee kaikkia yrityksiä riippumatta yrityksen koosta, sijainnista tai toimialasta. (UN Guiding Principles on Business and Human Rights 2011.)

YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia ohjaavat periaatteet ovat muodostuneet globaaliksi ohjeistukseksi, vaikka ne eivät ole oikeudellisesti velvoittavia. Periaatteita voidaan pitää yrityksen ihmisoikeusvastuun keskeisimpänä työkaluna. Yritykset voivat hyödyntää niitä ihmisoikeusvastuun viitekehyksenä. (Liappis ym. 2019, 143-144.) YK:n ohjaavat periaatteet voidaan jakaa kolmeen osaan:

1. Valtion velvollisuus suojella ihmisoikeuksia
2. Yritysten vastuu kunnioittaa ihmisoikeuksia
3. Korjaavien toimenpiteiden saatavuus

Tämä tarkoittaa, että valtion on huolehdittava alueellaan ihmisoikeuksien toteutumisesta lakien ja sääntelyn toimeenpanolla sekä huolehdittava niiden toteutumisesta käytännössä. Yritysten tulee kunnioittaa ihmisoikeuksia omassa toiminnassaan, mutta myös puuttua kielteisiin ihmisoikeusvaikutuksiin liiketoimintasuhteissaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että yrityksen tulee tehdä huolellinen ennakoarviointi (due diligence) ihmisoikeusvaikutuksista, jossa huomioidaan todelliset ja mahdolliset ihmisoikeusvaikutukset sekä tarvittaessa sen on ryhdyttävä mahdollisiin toimiin näiden korjaamiseksi. Valtion velvollisuus on huolehtia ihmisoikeuksista ja suojella yksilöitä yritysten aiheuttamilta ihmisoikeusloukkauksilta. Korjaavien toimenpiteiden saatavuus esimerkiksi valitusmahdollisuus mahdollisesta ihmisoikeusloukkauksesta pitää olla mahdollistettu ja on varmistettava, että ne ovat kaikkien tiedossa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014.) Suomessa YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevien ohjaavien periaatteiden kansallinen toimeenpanosuunnitelma hyväksyttiin vuonna 2014.

Kuten jo todettiin, ihmisoikeuksien kunnioittaminen ei ole yrityksen valitsema asia vaan kaikilla yrityksillä riippumatta niiden koosta, toimialasta, toimintaympäristöstä, rakenteesta tai omistussuhteesta on vastuu ihmisoikeuksien toteutumisesta. YK:n ohjaavien periaatteiden mukaan jokaisen yrityksen tulee tunnistaa sen toiminnasta aiheutuvat niin välilliset kuin suorat riskit ihmisoikeuksille ja pyrkiä ehkäisemään niitä. Yrityksen ihmisoikeusvastuuseen kuuluu ihmisoikeusohjelman laatiminen, joka voidaan jakaa kolmeen osaan: politiikka, huolellisuusvelvoite ja korjaavat toimenpiteet. (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 233-234.)

Ihmisoikeusohjelmassa tai ihmisoikeussitoumuksessa yritys sitoutuu kunnioittamaan ihmisoikeuksia ja ottaa vastuun niiden täyttämisestä. Poliitiikka ohjaa koko yrityksen toimintaa ja sen tarkoituksena on, että yritys huomioi ihmisoikeusvastuunsa ja ymmärtää mitä toimia se yritykseltä edellyttää. Yrityksen kannattaa tehdä ensin ihmisoikeusvaikutusten- ja riskien arviointi, ja vasta sen jälkeen linjata yrityksen ihmisoikeuspolitiikka. (Liappis ym. 2019, 148.)

Huolellisuusvelvoite (due diligence) tarkoittaa sitä, että yritys arvioi toiminnastaan aiheutuvat nykyiset sekä potentiaaliset negatiiviset ihmisoikeusvaikutukset. Tämä on ensimmäinen askel ihmisoikeuspolitiikan luomisessa. (Liappis ym. 2019, 149.) Mikäli yritys havaitsee arvioinnin pohjalta riskejä tai kielteisiä ihmisoikeusvaikutuksia, on sen huolellisuusvelvoitteen perusteella ryhdyttävä toimenpiteisiin riskien välttämiseksi sekä korjattava toimintatapansa kielteisten ihmisoikeusvaikutusten poistamiseksi. Yrityksen on seurattava toimenpiteiden toteutumista sekä ymmärrettävä, että huolellisuusvelvoite on jatkuva prosessi. Ihmisoikeusvaikutukset voivat nimittäin muuttua ajan ja ympäristön muuttuessa. Huolellisuusvelvoitteeseen kuuluu yhtenä osana myös viestintä sekä sisäisesti että ulkoisesti, miten yritys on puuttunut ihmisoikeusvaikutuksiin, mikäli sellaisia on havaittu. (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 235-236.)

Ihmisoikeusvaikutusten arvioinnissa tulee huomioida kaikki kansainvälisesti tunnustetut ihmisoikeudet. Minimissään tämä tarkoittaa YK:n ihmisoikeusnormien (International Bill of Human Rights) ja ILO:n työelämän peruseriaatteiden ja -oikeuksien huomioimista. (Liappis ym. 2019, 146.) Ihmisoikeusvaikutusten arviointi voidaan aloittaa esimerkiksi tietyltä maantieteelliseltä alueelta tai valitusta toimipaikasta ja laajentaa kattamaan koko yrityksen toiminnan ja toimitusketjut. Yrityksen oman henkilöstön kouluttaminen ihmisoikeusasioissa on tärkeää ihmisoikeustyön onnistumisen kannalta. Apuna ihmisoikeusarvioinnin suunnittelussa ja toteutuksessa voidaan tarvittaessa käyttää myös ulkopuolisia ihmisoikeusasiantuntijoita. (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 237.)

Korjaavien toimenpiteiden saatavuudella tarkoitetaan sitä, että yrityksillä tulee olla sekä sisäisiä että ulkoisia ilmoituskanavia, joiden kautta yrityksen eri sidosryhmiin kuuluvat ihmiset voivat tarvittaessa ilmoittaa havaitsemistaan negatiivisista ihmisoikeusvaikutuksista. YK:n ohjaavien periaatteiden mukaan yrityksen tulee ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin, mikäli se huomaa toiminnassaan kielteisiä ihmisoikeusvaikutuksia tai huomaa myötävaikuttaneensa niiden

aiheutumiseen. Tällaisia keinoja voivat olla esimerkiksi anteeksipyyntö, taloudellinen tai muunlainen korvaus, rikos- tai hallinto-oikeudellinen seuraamus, kuten sakko, tai haitan toistumisen estäminen. (Koipijärvi & Kuvaja 2020, 238.)

Tällä hetkellä YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevien periaatteiden sekä OECD:n monikansallisille yrityksille laatimien toimintaohjeiden noudattaminen ovat vapaaehtoisia. EU tasolla on ollut kuitenkin valmisteilla laki yrityksen kestävästä toiminnasta koskevasta huolellisuusvelvoitteesta (Corporate Sustainability Due Diligence Directive, CSDDD) helmikuusta 2022 alkaen, jonka tarkoituksena on, että yritykset huomioisivat ja kunnioittavat kansainvälisesti tunnistettuja ihmisoikeussopimuksia sekä ilmasto- ja ympäristösopimuksia tuotannon kaikissa vaiheissa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2022.)

Lakia tarvitaan, sillä on huomattu, että yritysten vapaaehtoiset toimet eivät ole riittäviä ja EU-alueelle tarvitaan yhtenäinen vastuullisuussääntely, joka koskee kaikkia jäsenmaita. Uuden sääntelyn tarkoituksena on kielteisten ihmisoikeus- ja ympäristövaikutusten tunnistaminen, lopettaminen, ehkäiseminen, lieventäminen sekä huomioiminen yhtiön omassa toiminnassa, sen tytäryhtiöissä ja toimitusketjuissa. (Euroopan komissio 2022.) Tämä tarkoittaa, että yritysten on selvitettävä toimintansa koko arvoketjun mahdolliset kielteiset vaikutukset esimerkiksi lapsityövoiman käyttöön, orjuuteen, työvoiman hyväksikäyttöön, saastumiseen tai luontokatoon, ja tarvittaessa myös estettävä tai korjattava niitä (Euroopan parlamentti 2023). Huolellisuusvelvoitedirektiivi mukailee YK:n yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevia periaatteita.

Direktiiviehdotuksesta käytiin kiivasta keskustelua alkuvuodesta 2024. Laki nähtiin epäkäytännöllisenä ja suurena taakkana yrityksille sekä laki asettaisi eurooppalaiset yritykset epäedulliseen kilpailuasemaan kansainvälisesti (Blenkinsop 2024). Direktiivi sai lopulta EU:n jäsenvaltioiden enemmistön tuen EU:n neuvoston pysyvien edustajien komiteassa (Coreper) 15. maaliskuuta 2024. Alkuperäistä direktiiviehdotusta ei kuitenkaan hyväksytty sellaisenaan vaan siihen tuli useita muutoksia. Edellisessä edotuksessa direktiivin oli tarkoitus koskea yrityksiä, joiden liikevaihto on yli 150 miljoonaa euroa ja työntekijöitä on yli 500, sekä tietyillä riskialoilla myös pienempiä yrityksiä. Muutosten myötä direktiiviä sovelletaan yrityksiin, joiden liikevaihto on yli 450 miljoonaa euroa ja työntekijöitä on vähintään 1000. Myös riskialat on poistettu uudesta direktiivistä. (Valtioneuvosto 2024.)

Laki otetaan käyttöön kolmessa vaiheessa. Ensimmäiseksi, kolmen vuoden kuluttua direktiivin voimaantulosta, velvoitteet tulevat voimaan yrityksille, joiden liikevaihto on 1500 miljoonaa euroa ja työntekijöitä on 5000. Neljän vuoden kuluttua se koskee yrityksiä, joiden liikevaihto on 900 miljoonaa euroa ja työntekijöitä 3000 ja viiden vuoden kuluttua yrityksiä, joiden liikevaihto on 450 miljoonaa euroa ja työntekijöitä on 1000. Euroopan parlamentin on vielä hyväksyttävä direktiivin sisältö. (Valtioneuvosto 2024.)

FIBS ja Reilu kauppa (2023) tekivät selvityksen suomalaisten yritysten ihmisoikeusvaikutusten hallinnan tilasta vuonna 2023. Selvityksestä käy ilmi, että suurin osa yrityksistä on sitoutunut kunnioittamaan ihmisoikeuksia, mutta ihmisoikeuksien integrointi liiketoimintaan on vielä alkuvaiheessa muutamaa edelläkävijää lukuun ottamatta. Suurimmaksi haasteeksi nostettiin vaikeudet yrityksen toiminnan ihmisoikeusvaikutusten tunnistamisessa. Pitkät toimitusketjut, ihmisoikeusosaamisen puute ja resurssit nähtiin myös haasteina. Positiivisena koettiin EU:n yritysvastuulaki ihmisoikeusriskien hallinnassa. Direktiivin odotetaan kannustavan yrityksiä kartoittamaan ihmisoikeusriskejä ja -vaikutuksia, ja sitä kautta parantaa tiedon saatavuutta toimitusketjuista sekä helpottaa ihmisoikeusriskien hallintaa. Sääntelyn lisäksi yritykset toivovat selkeää ohjeistusta, koulutusta ja työkaluja ihmisoikeusvastuun toteuttamiseen. (FIBS & Reilu kauppa ry 2023.)

Ihmisoikeusvaikutusten ja -riskien arviointi edellyttää perehtyneisyyttä kansainvälisten ihmisoikeusnormien ja -periaatteiden sisältöön sekä mitä ne tarkoittavat juuri oman yrityksen kannalta. Eri toimialoilla ja paikassa toimiville yrityksille ihmisoikeusnormien merkitys voi olla hyvin erilainen. Liappis ym. (2019, 157) toteavat, että mikäli yrityksen sisällä ei ole riittävästi ihmisoikeusosaamista, tulisi yrityksen vahvistaa osaamista ulkopuolisen asiantuntijan avulla. Tärkeää olisi kuitenkin sisäisen ihmisoikeusosaamisen kehittäminen, niin että ihmisoikeusvastuu voidaan integroida osaksi liiketoimintaa. (Liappis ym. 2019, 157.)

2.4 Lapsen oikeudet osana yritysvastuuta

YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1989 ja se on maailman ratifioituin YK-sopimus. Jäsenvaltioista ainoastaan Yhdysvallat ei ole ratifioinut sopimusta. Sopimuksen tarkoituksena on turvata kaikkien alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten yhtäläiset oikeudet. (Ihmisoikeusliitto 2023.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsen oikeudet on määritelty neljän periaatteen mukaan:

1. Lasta ei saa syrjiä.
2. Lapsen etu pitää ottaa huomioon.
3. Lapsella on oikeus elämään ja kehittymiseen.
4. Lapsen näkemystä pitää kunnioittaa. (UNICEF 2023a.)

Lapsen oikeudet ovat tärkeitä, sillä lapset ovat erityisen haavoittuvaisia ja alttiita erilaisille ihmisoikeusloukkauksille, syrjinnälle ja poissuljennalle. Lapset tarvitsevat niin fyysistä kuin henkistä suojelua, sillä lapsilla on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja aikuisten on huolehdittava näiden oikeuksien toteutumisesta. Vanhemmilla on ensisijainen velvollisuus huolehtia lapsensa kasvatuksesta ja heidän tehtävänsä on toimia lapsen edun mukaisesti. (Ihmisoikeusliitto 2023.)

Lapsen oikeuksien sopimus sisältää samoja oikeuksia kuin ihmisoikeussopimus, mutta lisäksi juuri lapsia koskevia oikeuksia. On hyvä muistaa, että lapsenoikeuksien sopimuksessa on määritelty vain vähimmäistaso ja erityisesti vauraiden maiden voidaan odottaa panostavan lapsen oikeuksien toteutumiseen laajemmin. (Ihmisoikeusliitto 2023.)

Lapsen oikeuksien huomioimisesta osana yritysvastuuta ei löydy montaa julkaistua tutkimusta. Lapsen oikeudet niputetaan monesti osaksi ihmisoikeuksia ja siten ne jäävät usein paitsioon. Jokaisella yrityksellä on kuitenkin erilaisia vaikutuksia lapseen riippumatta yrityksen koosta, sijainnista tai sen toimialasta. Monille globaaleja toimitusketjuja omaaville yrityksille lapsityövoiman käyttö on oleellinen riski, mutta pelkästään lapsityövoiman huomioon ottaminen ei riitä. Yrityksen palvelut, tuotteet, markkinointimenetelmät ja jakelukanavat vaikuttavat lapseen samoin kuin yrityksen investoinnit paikalliseen yhteisöön. (Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet 2012, 3.) Lapsia on tällä hetkellä maailmassa noin 2,4 miljardia ja he ovat merkittävä sidosryhmä yrityksille (UNICEF 2023c). Yritysten tulisi huomioida lapset niin kuluttajina, työntekijöiden perheenjäseninä kuin tulevaisuuden työntekijöinä (Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet 2012, 3).

Yritysten tulisi huomioida lapsen oikeudet monestakin syystä. Lapsen oikeuksien noudattaminen on ensiksikin lakisääteistä monilla alueilla. Yritysten on noudatettava lakeja, jotka suojelevat lapsia muun muassa lapsityövoimalta ja erilaisilta hyväksikäytön muodoilta. Toiseksi lapsen oikeuksien edistäminen ja suojeleminen on osa yritysten sosiaalista vastuuta ja tulisi olla linjassa eettisten liiketoimintakäytäntöjen kanssa. Lapsen oikeuksia tukemalla yritykset osoittavat, että ne ovat sitoutuneita edistämään positiivista yhteiskuntavaikutusta sekä tulevien sukupolvien hyvinvointia. Näiden lisäksi lapset ja heidän perheensä ovat tärkeitä kuluttajia. Huomioimalla vastuullisesti lasten tarpeet ja mieltymykset yritys voi rakentaa brändiuskollisuutta ja houkuttaa asiakkaita pitkällä aikavälillä. Lapsen oikeuksien kunnioittaminen voi muutoinkin parantaa yrityksen mainetta ja suhteita eri sidosryhmiin kuten asiakkaisiin, sijoittajiin ja työntekijöihin. Tämän takia on tärkeää huomioida lapsen oikeudet kokonaisvaltaisesti yritysvastuustrategioissa. (Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet 2012.)

UNICEF, YK:n Global Compact -aloite sekä Pelastakaa Lapset järjestö ovat koonneet liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet vuonna 2012. Aloitteen tarkoituksena on tuoda lapsen oikeudet paremmin näkyville ja osaksi yritysten vastuullisuustyötä. Liiketoimintaa ohjaavissa lapsenoikeusperiaatteissa on määritelty toimet, miten yritykset voivat varmistaa kunnioittavansa lapsen oikeuksia toiminnassaan sekä toimet lapsen oikeuksien tukemiseen. (Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet 2012.) Kuviossa 1 esitettyjen kymmenen periaatteen kautta yritykset voivat arvioida toimintansa vaikutuksia lapseen.

Kuvio 1: Lapsen oikeuksien kunnioittaminen liiketoiminnassa (mukailten Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet 2012)

Yritysten tulisi huomioida niin suorat kuin välilliset sosiaaliset ja ympäristövaikutukset lapsen oikeuksiin toiminnassaan. Yrityksillä voi olla suoria tai välillisiä vaikutuksia lasten elämään kuten siihen, onko lapsilla aikaa leikkiä, mahdollisuus päästä kouluun, saada terveydenhuoltopalveluita, onko lasten työskenneltävä selviytyäkseen tai ovatko lapset alttiita saasteille. Yritykset voivat erilaisten sosiaalisten investointiohjelmien kautta olla parantamassa ruoan ja vedensaantia, parantaa ympäristönsuojelun tasoa sekä tukea vanhempia, että lapset saavat leikkiä ja pääsevät kouluun. Pasaribu ja Vanclay (2021) tutkivat lapsen oikeuksien toteutumista Indonesian palmuöljyteollisuudessa. He arvioivat 12 palmuöljy-yrityksen lapsen oikeuksien politiikkaa yritysten käytäntöjen, yritysraporttien, vastuullisuusraporttien ja sertifiointien avulla sekä haastattelemalla eri asiantuntijoita, jotka ovat olleet mukana edistämässä lapsen oikeuksien kunnioittamista Indonesian palmuöljyteollisuudessa.

Lapsen oikeuksia edistävien ohjelmien myötä yritysten tieto lapsen oikeuksista lisääntyi, mutta yrityksen politiikoissa huomio keskittyi edelleen lähinnä lapsityövoiman estämiseen eikä varsinaisia juuri lapsen oikeuksia koskevia käytäntöjä ollut. Yritykset osallistuivat lapsen oikeuksia edistävään ohjelmaan kahdesta syystä. Ensimmäiseksi useimmat yritykset katsoivat olevansa osa globaalia yritys yhteisöä, joka on sitoutunut ESG-ongelmien hallintaan ja katsoivat lapsen oikeuksien kunnioittamisen osaksi tätä. Osa yrityksistä ymmärsi kuitenkin, että sisällyttämällä ihmisoikeudet ja lapsen oikeudet osaksi liiketoimintastrategiaa, heillä on parempi todennäköisyys menestyä ja heillä on sosiaalinen lupa toimia ja kasvaa. (Pasaribu & Vanclay 2021, 8-9.)

Pasaribun ja Vanclayn (2021) tutkimuksen mukaan yrityksille ei ollut täysin selvää miksi lapsen oikeudet tulisi huomioida yrityksen toiminnassa. Lakien noudattaminen, kansainväliset kauppasuhteet ja skandaalivapaa tulevaisuus nousivat kuitenkin tutkimuksessa esille. Haastattelujen perusteella kävi myös ilmi, että operatiivisen henkilöstön ja yrityksen vastuullisuudesta vastaavan henkilöstön välillä on usein konflikteja, sillä tiimeillä on erilaiset tavoitteet. Operatiivisen henkilöstön tehtäviin kuuluu varmistaa, että laatustandardit, kustannustavoitteet ja markkinoiden vaatimukset täytetään, kun taas vastuullisuudesta vastaavan henkilöstön tehtävänä on yrityksen kestävä kehityksen kehittäminen ja ohjelmien toteuttaminen. (Pasaribu & Vanclay 2021, 13-14.) Konfliktien välttämiseksi olisikin tärkeää, että lapsen oikeudet huomioidaan yrityksen politiikassa ja koko henkilöstölle informoidaan yrityksen tavoitteet selkeästi yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseksi.

2.5 Nettopositiivisuus

Kuten jo aiemmin todettiin, vastuullinen yritys kantaa vastuun yrityksen toiminnan aiheuttamista vaikutuksista. Epätoivottuja ja haitallia vaikutuksia yrityksen pitäisi pyrkiä ehkäisemään ja minimoimaan. Positiivia vaikutuksia sen tulisi pyrkiä lisäämään ja laajentamaan. (Kurittu 2021, 16.) Tänä päivänä ei enää riitä, että yritys pyrkii ainoastaan minimoimaan aiheuttamansa vahingot, vaan yritysten tulisi myös pyrkiä edistämään yhteistä hyvää. Tätä kutsutaan nettopositiivisuudeksi. Se tarkoittaa lähes samaa kuin yhteiskuntavastuu, mutta vietyä vielä seuraavalle tasolle. Nettopositiivisuuden tarkoituksena on tehdä enemmän hyvää kuin huo-noa. Yritykset ovat jo pitkään pyrkineet esimerkiksi vähentämään päästöjään, mutta se ei enää pelkästään riitä vaan yritysten tulisi myös korjata aiheuttamia vahinkoja. Nettopositiivisuuden tarkoituksena onkin, että toimintojen nettovaikutus on positiivinen eli haitat kompensoidaan tekemällä jotain hyvää. Myös sidosryhmiä on helpompi innostaa mukaan tekemään jotain hyvää kuin vain miettimällä, miten saadaan pienennettyä vahinkoja. (Tynkkynen & Berninger 2017, 18.)

Nettopositiivisuutta voidaan ajatella myös yrityksen jalan- ja kädenjälkenä. Jalanjälki kuvaa yrityksen aiheuttamia haittoja kuten esimerkiksi haitallisia ympäristövaikutuksia. Yksi tänä päivänä kaikille tuttu ja helposti mitattava jalanjälki on hiilijalanjälki. Kädenjälki taas on myönteinen vaikutus mitä yritys saa toiminnallaan aikaiseksi. Yritys voi esimerkiksi sitoa enemmän päästöjä ilmakehästä kuin tuottaa niitä. (Tynkkynen & Berninger 2017, 22.)

Olennaista on huomioida mitkä asiat ovat yrityksen kannalta tärkeimpiä yrityksen menestymisen kannalta sekä miten nämä seikat vaikuttavat yhteiskuntaan sekä yrityksen sidosryhmiin. Kaikkiin asioihin ei voida puuttua, vaan tulisi miettiä miten saadaan suurin hyöty pienimmällä vaivalla. Esimerkiksi, jos yritys käyttää merkittävästi puuta tuotteissaan sen nettopositiivisuustavoite voisi olla kuinka se tuottaa enemmän metsää kuin se käyttää. (Tynkkynen & Berninger 2017, 55-55.)

Jos yritys toimii esimerkiksi kehittyvillä markkinoilla, jossa vanhempien on otettava lapset mukaan töihin, koska lapsilla ei ole muuta turvallista paikkaa mennä, niin yritys voi esimerkiksi perustaa päiväkoteja tai kouluja alueelle. Tämä tukisi sekä alueen työllistymistä että lasten ja koko perheen hyvinvointia.

3 Vastuullisuus sijoitustoiminnassa

3.1 Eettinen sijoittaminen

Vastuullisen sijoittamisen juuret ovat eettisessä sijoittamisessa. Eettisessä sijoittamisessa arvot ohjaavat sijoitustoimintaa ja tuotot ovat toissijaisia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että eettinen sijoittaminen olisi hyväntekeväisyyttä, vaan sijoittamisen tarkoituksena on saada tuottoja.

Ensimmäiset eettiset sijoittavat olivat 1600-luvun loppupuolella orjuutta vastustavia kveekareita, jotka välttivät ensin sokeria ja 1800-luvulla alkoholia ja aseteollisuutta. Eettisessä sijoittamisessa on perinteisesti suljettu pois aikuisviihde, alkoholi, aseet, tupakka ja uhkapeilit. Nämä ovat pitkälti uskonnollisten yhteisöjen määrittelemiä paheita, joita seurakuntalaisten tulisi välttää omassa elämässään ja siten myös sijoituksissa. Sijoittajan oman arvopohjan mukaan poissuljettavia kohteita voi olla muitakin. (Hyrskke, Lönnroth, Savilaakso & Sievänen 2020, 31-34.) Tänä päivänä esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjuntaan vaikuttavat ympäristöideologiset näkemykset voivat vaikuttaa sijoituskohteen valintaan (Silvola & Landau 2019, 33). Uskonnolliset yhteisöt ovat useissa maissa olleet ensimmäisenä seuraamassa eettisiä periaatteita sijoituspäätöksissään. Esimerkiksi Suomessa evankelisluterilainen kirkko julkaisi omat eettisen sijoittamisen periaatteet vuonna 1999. (Hyrskke ym. 2020, 32.)

Eettisen sijoittaminen tärkeimpänä työkaluna on tiettyjen toimialojen tai yritysten poissulkeminen (negative screening). Tämä kuitenkin vähentää sijoitussalkun hajauttamista ja saattaa johtaa alhaisempiin tuottoihin. 1990-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alussa osa ei-uskonnollisista eläkesijoittajista alkoi noudattamaan sijoituspäätöksissään eettisiä ohjeistuksia ilman perinteistä poissulkevaa strategiaa. Sijoituspäätöksissä ryhdyttiin pohtimaan enemmän yhteiskunnallisiavaikutuksia. Lainsäädännön lisäksi sijoituspäätöksenteossa huomioitiin kansainväliset normit kuten ihmisoikeudet, ympäristön kunnioittaminen ja työelämän säännöt. (Hyrskke ym. 2020, 32-39.)

3.2 Vastuullinen sijoittaminen

Vastuullisesta sijoittamisesta käsitteenä ryhdyttiin puhumaan vuonna 2006, kun YK julkaisi vastuullisen sijoittamisen periaatteet (United Nation's Principles for Responsible Investment, PRI). PRI:n tavoitteena on, että instituutiosijoittajat, varainhoitajat ja sijoitustoiminnan

palveluntarjoajat sitoutuvat vastuullisen sijoittamisen periaatteisiin. Tätä ennen puhuttiin yleisesti eettisestä sijoittamisesta, vaikka sijoitustoiminta ei ollut eettisen sijoittamisen määritelmän mukaista. (Hyrskke ym. 2020, 43.)

Sijoittamisen tarkoituksena on saada tuottoa ostamalla ja myymällä tai omistamalla eri omaisuuslajeja ja rahoitusinstrumentteja huomioiden sijoituksen riskit suhteessa tuottoon (Hyrskke ym. 2020, 20). Vastuullisella sijoittamisella tarkoitetaan sitä, että taloudellisten tilinpäätöslukujen lisäksi sijoituspäätöksiä tehdessä huomioidaan ympäristöön, sosiaaliseen vastuuseen ja hyvään hallintotapaan liittyvät asiat (Environment, Social, Governance, ESG). ESG:stä puhuttaessa E viittaa ympäristön vaikutusten huomioimiseen, S sosiaalisten vaikutusten arviointiin eli miten yritys vaikuttaa ihmisiin ja G viittaa hyvään hallintotapaan eli onko yrityksessä korruptiota, maksaako yritys verot ja onko yritys tasa-arvoinen. Tarkoituksena on saada parempaa tuottoa pidemmällä aikavälillä (Silvola & Landau 2019, 20). Eccles ja Viviers (2011) ovat määritelleet vastuullisen sijoittamisen sijoituskäytännöksi, joka ottaa huomioon ESG-asiat tarkoituksena korkeampi riskikorjattu taloudellinen tuotto. Vastuullinen sijoittaminen on harvoin lyhytkatseista, vaan tarkoituksena on pyrkiä arvioimaan yrityksen tulevaisuutta ja tulevaisuuden tuottoja.

Vastuullista sijoittajaa ohjaa sijoittajan omat arvot (Kurittu 2021, 12). Meillä jokaisella on oma arvopohja, joka vaikuttaa toimintaamme. Myös yrityksillä on omat arvonsa, jotka ohjaavat heidän toimintaansa. Arvot pysyvät yleensä samantapaisina pitkiä aikoja, mutta ympäröivän yhteiskunnan muuttuessa arvot voivat kehittyä ja muuttua. (Hyrskke ym. 2020, 48.) Arvojen lisäksi vastuullista sijoittamista ohjaa tavoiteltu tuottotaso ja toimintaympäristö.

Vastuullinen sijoittaminen on kehittynyt yhtä matkaa yritysvastuun kehittymisen kanssa. Vastuullisuus elementit näkyvät yritystoiminnassa yhä enemmän ja arvioimalla näitä asioita sijoittajat saavat kokonaisvaltaisemman kuvan yritykseen liittyvistä mahdollisuuksista ja riskeistä sekä yhtiön yhteiskunnallisista ja ympäristövaikutuksista. (Silvola & Landau 2019, 18.) Rahoituslaitoksilla on tärkeä tehtävä kestävä kehityksen kannalta, sillä rahoituslaitokset voivat sekä toimia oikein että sijoittaa oikein, kun taas muut yritykset voivat vain toimia oikein (Oh, Park & Ghauri 2013, 705).

Vastuulliseen sijoittamiseen motivoi usein riskienhallinta. Sijoittaja saa ESG analyysistä syvällisempää tietoa yrityksestä ja sen toimialasta ja pystyy näin arvioimaan sijoitukseen liittyvän riskin ja tuottopotentiaalin paremmin. ESG-analyysien kautta etsitään tuottomahdollisuuksia, sillä hyvin ESG:n hoitavilla yrityksillä nähdään olevan parempi tuottopotentiaali pitkällä aikavälillä. Vastuulliseen sijoittamiseen liittyy myös maine ja brändi. Ensinnäkin yritykset kärsivät mainehaitoista ja menettävät asiakkaitaan, mikäli ne eivät toimi vastuullisesti. Toisekseen sijoittajat kärsivät mainehaitasta, mikäli sijoittavat yritykseen, jossa käy ilmi rikkomuksia sen

toiminnassa. (Suomen Pankki 2019.) Toiminnan läpinäkyvyys on siten tärkeää vastuullisessa sijoittamisessa.

Sijoittajan toimintaympäristö vaikuttaa vastuulliseen sijoittamiseen. Eri kulttuureissa on erilaisia arvoja ja toimintatapoja, ja nämä vaikuttavat yritysten toimintaan eri maissa sekä siihen miten vastuulliset sijoittajat huomioivat ESG-asiat. Esimerkiksi kehittyvien maiden yhteisöllisyyttä korostavissa kulttuureissa lasten työnteko on arkipäiväistä ja pidetään hyväksyttävänä, kun taas kehittyneissä maissa lapsityövoiman käyttöä ei hyväksytä sillä se on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen vastaista. Kaikki valtiot Yhdysvaltoja lukuun ottamatta ovat ratifioineet YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, mutta silti lapsityövoiman käytöstä ei ole kokonaan luovuttu. Vaikka sijoituskohde itsessään olisi kotimaassa, sijoittajan on hyvä huomioida toimitusketjut, jotka mahdollisesti saattavat ylettyä kehittyviin maihin. (Hyrskke ym. 2020, 54-55.)

Amel-Zadehin ja Serafeimin (2018) kansainvälisessä tutkimuksessa kysyttiin sijoittajilta mikä motivoi heitä käyttämään ESG-dataa sijoituspäätöksissään. Vastaaajista suurin osa (82 %) ilmoitti käyttävänsä ESG-dataa päätöksenteossa. Tärkeimpänä motiivina nousi esiin, että se on taloudellisesti olennaista sijoituksen tuoton kannalta, mutta motiivit vaihtelivat maantieteellisesti. Eettisillä motiiveilla oli suurempi merkitys Euroopassa kuin Amerikassa. Merkittävä osa vastaajista ilmoitti pitävänsä ESG-tietoja tärkeänä myös aktiivisen omistajuuden näkökulmasta. Kyselyn mukaan eurooppalaiset sijoittajat uskoivat pystyvänsä vaikuttamaan yrityksiin amerikkalaisia sijoittajia vahvemmin. (Amel-Zadehin & Serafeimin 2018.)

3.3 Vastuullisen sijoittamisen viitekehykset

Yritysvastuuta ja vastuullista sijoittamista ohjaavia keskeisimpiä kansainvälisiä periaatteita ovat YK:n kestävän kehityksen tavoitteet sekä YK:n Global Compact -aloite. Vastuullista sijoittamista ohjaavat näiden lisäksi YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteet. Lainsäädännön noudattamisen lisäksi näitä kolmea periaatetta voidaan pitää vastuullisen sijoittamisen viitekehyksenä.

3.3.1 Kestävän kehityksen tavoitteet

Vuonna 2015 YK:ssa sovittu kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 ohjaa koko maailman kestävän kehityksen työtä. Toimintaohjelman ovat hyväksyneet kaikki valtiot ja se sisältää yhteensä 17 tavoitetta sekä 169 alatavoitetta, jotka tulisi saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Agenda 2030 17 päätavoitetta on esitelty kuviossa 2.

Kuvio 2: YK:n Agenda 2030 kestävän kehityksen tavoitteet (Kestävän kehityksen toimikunta 2023)

Nämä YK:n kestävän kehityksen globaalit tavoitteet (Sustainable Development Goals, SDG) ovat kaikille maille samat, kuitenkin eri maiden kehitystason ja käytännöt huomioon ottaen. Tavoitteet ovat toisiinsa liittyviä ja erottamattomia, ja tämän takia niiden toteutuksessa tulee huomioida eri toimien vaikutus muihin tavoitteisiin nähden niin, että ympäristö, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys tulee huomioitua. (Kestävän kehityksen toimikunta 2023.) Näillä tavoitteilla on tarkoitus turvata kestävän elämän jatkuminen maapallolla myös seuraaville sukupolville.

Valtioiden hallituksilla on ensisijainen vastuu tavoitteiden seurannasta ja saavuttamisesta. Tavoitteisiin pääseminen edellyttää kuitenkin koko yhteiskunnan osallistamista. Useat yritykset seuraavat YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 tavoitteita ja pyrkivät huomioimaan ne omassa liiketoiminnassaan. (Kestävän kehityksen toimikunta 2023)

3.3.2 YK:n Global Compact -periaatteet

YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden lisäksi vastuullista liiketoimintaa ohjaa maailman suurin yritysvastuualoite YK Global Compact. Aloitteen kymmenen periaatetta pohjautuvat keskeisiin kansainvälisiin periaatteisiin; YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen, ILO:n työelämän peruseriaatteita ja -oikeuksia koskevaan julistukseen, ympäristöä ja kehitystä koskevaan Rion julistukseen sekä YK:n korruption vastaiseen yleissopimukseen. (Ristanieni & Vanhala 2022, 72.) Aloitteen kymmenestä periaatteesta kuusi liittyy ihmisoikeuksiin, kolme ympäristöön ja yksi korruption estämiseen (Liappis ym. 2019, 68).

Aloitteeseen sitoutuneet yritykset huomioivat siten toiminnassaan ihmisoikeudet, työelämän periaatteet, ympäristön ja korruption vastaiseen toiminnan. (UN Global Compact Network

Finland 2023.) Global Compactin periaatteet eivät ole oikeudellisesti velvoittavia, mutta aloite on lisännyt tietoisuutta yritysvastuusta ja edistänyt yritysten yritysvastuun kehitystä (Ristaniemi & Vanhala 2022, 72).

Yritykset voivat hyödyntää Global Compactia työkaluna ja viitekehyksenä vastuullisuuden toteuttamisessa. Aloitteeseen sitoutuneet yritykset raportoivat kymmenen periaatteen toteutumisesta julkisesti vuosittain. Julkisella raportoinnilla pyritään parantamaan tietojen läpinäkyvyyttä ja vertailtavuutta. (Liappis ym. 2019, 70.)

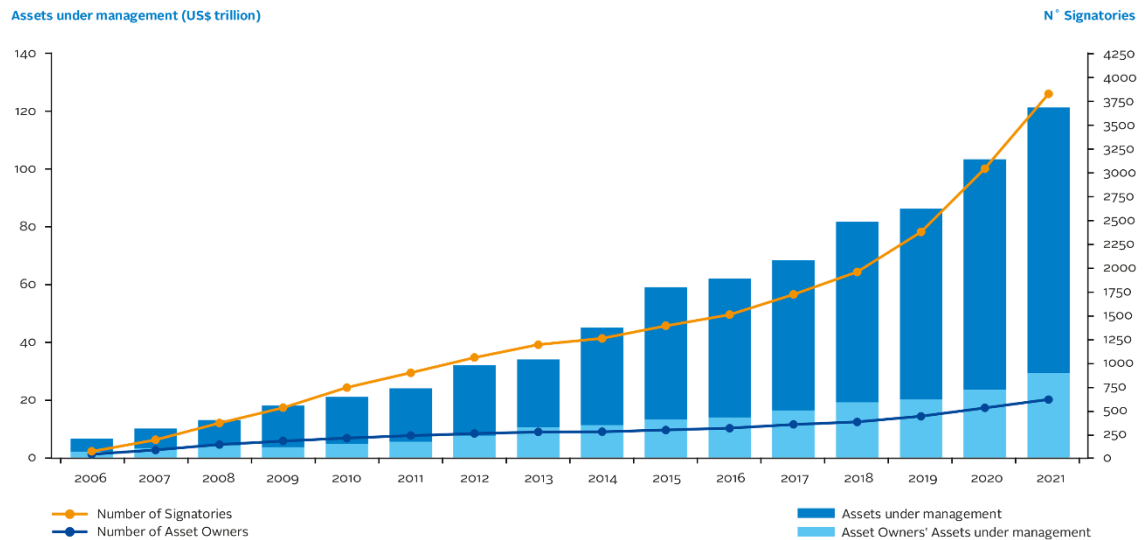
3.3.3 YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteet

Kestävän kehityksen tavoitteiden ja Global Compact -aloitteen lisäksi sijoittajille on omat kestävästä kehitystä tukevat periaatteet. Vastuullisen sijoittamisen periaatteet (UN Principles for Responsible Investment, PRI) ovat kansainväliset periaatteet, joihin sijoittajat sitoutuvat kestävien sijoituspäätösten ja prosessien eteenpäin viemiseksi. Nämä vuonna 2006 julkaistut periaatteet ovat asiantuntijoiden ja sijoittajien yhdessä kehittämä yhtenevä ohjeistus, miten vastuullisuus voidaan huomioida sijoitustoiminnassa. PRI:n myötä vastuullisen sijoittamisen sanasto on vakiintunut. (Hyrskke ym. 2020, 242-243.)

PRI määrittelee vastuullisen sijoittamisen strategiaksi ja käytännöksi, jossa ympäristö-, sosiaaliset ja hallinnolliset (ESG) tekijät sisällytetään investointipäätöksiin. Sijoittaja, joka allekirjoittaa YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteet sitoutuu:

1. liittämään ESG-asiat osaksi sijoitusprosessia
2. toimimaan aktiivisena omistajana ja sisällyttämään ESG-asiat omistajakäytäntöihinsä
3. edistämään sijoituskohteidensa asianmukaista ESG-raportointia
4. edistämään vastuullisen sijoittamisen periaatteiden käyttöönottoa sijoitustoimialalla
5. tekemään yhteistyötä muiden sijoittajien kanssa edistääkseen vastuullista sijoittamista
6. raportoimaan toimistaan ja vastuullisen sijoittamisen edistymisestä. (Finsif 2023.)

Kuviossa 3 on kuvattu PRI:n allekirjoittaneiden kasvu vuodesta 2006 alkaen. Vuoden 2023 lopussa PRI:n on allekirjoittanut lähes 5400 organisaatiota, joiden yhteenlaskettu sijoituspääoma oli yli 121 miljardia Yhdysvaltain dollaria (PRI 2023b). Suomalaisia allekirjoittajia on lähes 70 (PRI 2023a).

Kuvio 3: PRI:n allekirjoittajien lukumäärän kehitys 2006-2021 (PRI 2023a)

PRI:n allekirjoittaneet organisaatiot raportoivat vuosittain vastuullisen sijoittamisen käytännöstään PRI:lle ja saavat raportoinnistaan arviointiraportin. Julkisten PRI raporttien avulla organisaatiot voivat vertailla omia vastuullisuustoimia suhteessa muihin sijoittajiin, ottaa huomioon, miten eri vastuullisuustoimet noudattavat alan parhaita käytänteitä sekä kehittää näiden pohjalta omaa toimintaansa. Mikäli sijoittaja laiminlyö raportointivelvoitteensa tai ei huomioi vastuullisuutta riittävän aktiivisesti toiminnassaan sijoittaja poistetaan PRI:n jäsenlistalta. (Hyrskke ym. 2020, 246.)

Nimestään huolimatta PRI ei ole YK:n hallinnoima taho, mutta YK on ollut mukana kehittämässä vastuullisen sijoittamisen periaatteita alusta alkaen ja YK:lla on kaksi paikkaa PRI:n hallituksessa (PRI 2023a). PRI:n toiminta rahoitetaan pääsääntöisesti allekirjoittajilta perittävällä vuosimaksulla, joka perustuu hallinnoitavaan varallisuuteen tai henkilöstömäärään. Lisärahoitusta saadaan valtioilta, säätiöiltä sekä muiden kansainvälisten järjestöiltä apurahoina. PRI tekee paljon tutkimustyötä ja julkaisee suurimman osan materiaalista verkkosivuillaan, sillä se haluaa jakaa tietoa muillekin kuin vain sen omille jäsenille. (Hyrskke ym. 2020, 247.)

3.4 Vastuullisen sijoittamisen keinot

Vastuullisen sijoittamisen keinoja on useita ja jokainen pystyy sijoittamaan vastuullisesti. Tämä tarkoittaa kuitenkin yritysten vastuullisuuden arvioimista ja eri osa-alueiden arvottamista. Yritysten vastuullisuusraportointi ei ole yhtenevää mikä tuottaa omat hankaluutensa yrityksille vertailtaessa. Kansainvälisesti hyväksytyt normit ja periaatteet asettavat kuitenkin yrityksille tiettyjä yhteneväisiä käytäntöjä, jotka helpottavat vastuullisuuden arvioimisessa. Tällaisia normeja ovat esimerkiksi YK:n ihmisoikeusjulistus sekä ILO:n määrittelemät työntekejänoikeudet. Myös YK:n Global Compact määrittelee yrityksille hyvät toimintatavat ja OECD:n

julkaisema opas ”OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct” hahmottaa yritysten vastuullisuutta ja parhaita käytänteitä eri osa-alueille. (Hyrskke ym. 2020, 101-108)

3.4.1 Poissulkeminen

Sijoituskohteiden poissulkemista (negative screening) on käytetty pitkään eettisessä sijoittamisessa ja se on vanhin vastuullisen sijoittamisen menetelmä. Poissulkemisessa vältetään huonoiksi, vastuuttomiksi tai epäeettiseksi luokiteltuja tuotteita tai palveluita ja se on alun perin koskenut syntiosakkeita tai kiistanalaisia toimialoja kuten aseita, tupakkaa, alkoholia, aikuisviihdettä ja uhkapelejä. Esimerkiksi tupakka on aiemmin ollut poissuljettu sijoituskohteista eettisin perustein, mutta nykyisin useat sijoittajat poissulkevat sen tutkittujen terveyshaittojen takia. Tupakkayhtiöt ovat myös poissuljettu Global Compact -aloitteesta, sillä tupakan arvioidaan tappavan vuosittain noin 7 miljoonaa ihmistä. (Silvola & Landau 2019, 34.)

Poissulkemiseen vaikuttaa yleinen moraalikäsitys sekä vallitseva uskonto. Esimerkiksi Lähi-idässä poissulkeminen saattaa koskea sianlihaa tuottavia yrityksiä ja Etelä-Euroopassa ehkäisyvälineitä koskevia yrityksiä. Myös yritykset, jotka testaavat tuotteitaan eläimillä voidaan poissulkea. Viime vuosina kasvavaa huolta on aiheuttanut ilmastonmuutos sekä fossiiliseen energiaan liittyvät ympäristövaikutukset ja -riskit on tiedostettu paremmin, mikä on myötävaikuttanut fossiilisten polttoaineiden poissulkemiseen sekä edistänyt sijoituksia ilmastovastuullisiin sijoituskohteisiin. (Hyrskke ym. 2020, 115-116.)

Humphrey ja Tan (2013) ovat tutkineet poissulkemisen ja positiivisen seulonnan vaikutusta rahastosalkun tuottoon. He jäljittelivät tyyppillistä sijoitusrahastosalkkua eivätkä löytäneet positiivinen tai negatiiviseen seulonnan vaikuttavan salkun tuottoon tai riskiin. Heidän tuloksensa tukee vakiintunutta havaintoa, että sosiaalisesti vastuullinen sijoittaminen ei sinänsä johda merkittäviin hyötyihin tai kustannuksiin sijoittajille. (Humphrey & Tan 2013, 385.)

Trinks ja Scholtens (2017) havaitsivat kuitenkin negatiivisella seulonnalla olevan vaihtoehtoisia kustannuksia sijoitussalkkuun. Heidän mukaansa sijoittaminen kiistanalaisiin osakkeisiin johtaa monesti riskipainotettuun lisätuottoon, kun poissulkeminen vastaavasti heikentää salkun suorituskykyä. Tämä mukailee portfolioteoriaa siinä, että useamman sijoituskohteen tuominen sijoitussalkkuun pienentää kokonaisriskiä, jolloin yhteen sijoituskohteeseen liittyvää riskiä voidaan hajauttaa (Knupfer & Puttonen 2018, luku 6). Potentiaalisen sijoituskohteen poistaminen salkusta vaikuttaa näin ollen negatiivisesti salkun tuottoon. Hyrskke ym. (2020, 118) pitävät kuitenkin hyvänä nyrkkisääntönä, että tuhannesta yrityksestä voidaan poistaa kymmeniä ennen kuin salkun hoitaminen on vaarassa. Yksityissijoittajan muutaman suoran osakkeen sijoitussalkun tuotossa ei yleensä näy hajautusmahdollisuuksien pieneneminen.

Poissulkemisella on tarkoitus viestiä yritykselle, että sijoittajat eivät ole tyytyväisiä sen toimintaan jollakin osa-alueella, eivätkä tämän takia halua sijoittaa yhtiöön. Silvola ja Landau

(2019, 36) huomauttavat, että jos moni sijoittaja poissulkisi esimerkiksi fossiilisiin polttoaineisiin keskittyvät yhtiöt omasta sijoitussalkusta samaan aikaan, näiden yhtiöiden markkina-arvo laskisi ja näin uusi ostaja saisi osakkeen edulliseen hintaan. Edullisen hinnan oletuksena on, että yhtiön tuotto pysyy hyvänä eikä markkina-arvo enää laske esimerkiksi uusien myyntien takia.

3.4.2 Suosiminen

Positiivinen seulonta tai suosiminen tarkoittaa sitä, että sijoitussalkkuun sisällytetään tiettyjä sektoreita tai yrityksiä, joihin halutaan sijoittaa ja, jotka ylittävät valitut ESG-kriteerit. Positiivinen seulonta on siten poissulkemismenetelmän vastakohta. Vaikka poissulkeminen ja positiivinen seulonta kuulostavat lähes samalta, on niiden perusajatuksessa ero, sillä suosimisessa jätetään suuri osa potentiaalisista sijoituskohteista ulkopuolelle. (Hyrskke ym. 2020, 119.) Myös luokkansa parhaat -menetelmässä arvioidaan yritykset paremmuusjärjestykseen oman toimialansa sisällä ja sijoitussalkkuun valitaan parhaat. Näin mitään toimialaa ei ole välttämättä sulkea pois salkusta.

3.4.3 Aktiivinen omistajuus

Aktiivisen omistajuuden tarkoituksena on käyttää osakkeenomistajan oikeuksia vaikuttamalla yhtiön strategiaan ja toimintaan (Silvola & Landau 2019, 38). Osakkeenomistaja voi vaikuttaa ja käyttää äänivaltaansa esimerkiksi osallistumalla yhtiökokouksiin ja äänestyksiin, keskustelemalla yhtiön kanssa havaitsemistaan epäkohdista vastuullisuuden edistämiseksi tai toimia yhdessä muiden omistajien kanssa vaikuttavuuden vahvistamiseksi. Erityisesti suuret institutiiosijoittajat pitävät aktiivista omistajuutta oleellisena osana vastuullista sijoittamista. (Hyrskke ym. 2020, 124.)

Aktiivinen omistajuus ja vaikuttaminen voidaan jakaa useampaan osaan. Sijoittajat voivat esimerkiksi käydä vuoropuhelua yrityksen kanssa vastuulliseen sijoittamiseen liittyvästä aiheesta saadakseen lisätietoja yrityksen toimista ja siihen liitännäisistä asioista. Vaikuttamista sen sijaan on, kun sijoittajilla on joku selkeä tavoite yrityksen toiminnan parantamiseksi. Vaikuttamisprosessit voivat olla joko reaktiivisia tai proaktiivisia vuoropuheluita ja vaikuttamisprosesseja. Kun jokin tapahtuma herättää vastuullinen sijoittajan huomion ja keskustelu alkaa yrityksen kanssa, kutsutaan tätä reaktiiviseksi vuoropuheluksi ja vaikuttamiseksi. Tällöin vaikuttamisen tavoitteena on, että havaittu epäkohta poistuu ja yritys osaa jatkossa ennaltaehkäistä vastaavia ongelmia. Kun sijoittajan oma maailmankuva tai vallitsevat megatrendit ohjaavat keskustelua, kutsutaan tätä proaktiiviseksi ja ennaltaehkäiseväksi vuoropuheluksi ja vaikuttamiseksi. Tällöin sijoittajan tavoitteena on varautua mahdollisiin tuleviin riskeihin ja kehittää sijoituskohteen vastuullisuutta. (Hyrskke ym. 2020, 124.)

Normipohjainen vaikuttaminen tarkoittaa sitä, että sijoituskohteet läpivalaistaan kansainvälisten normirikkomusten kuten ihmisoikeuksien, työnteekijänoikeuksien, ympäristörikkomuksien ja korruption varalta. Useimmiten seurataan Global Compact -sopimuksen perustana olevien normien toteutumista yhtiöissä. Monet sijoittajat pyrkivät vaikuttamaan normirikkomuksiin yhtiöissä tavoitteena parantaa yrityksen toimintatapoja ja läpinäkyvyyttä. Poissulkemista pidetään useimmiten viimeisenä toimenpiteenä, mikäli yritys ei paranna toimiaan. (Silvola & Landau 2019, 39.)

Dimson, Karakas ja Li (2015) tutkivat yhden yhdysvaltalaisen merkittävän varainhoitajan aktiivisen omistajuuden vaikuttamisprosesseja vuosien 1999-2009 ajalta. Tutkimus kohdistui 613 yhdysvaltalaiseen listattuun yhtiöön ja yhteensä 2152 vaikuttamistapaukseen, joista 382 oli onnistuneita. Onnistuneella vaikuttamisella havaittiin olevan positiivinen vaikutus yrityksen ESG-asioihin sekä yrityksen talouteen. Epäonnistuneella vaikuttamisella ei havaittu olevan vaikutusta yrityksen markkina-arvoon. Positiivinen markkinareaktio havaittiin erityisesti hallintotapaan ja ilmastonmuutokseen liittyvissä vaikuttamistapauksissa. (Dimson ym. 2015.)

3.4.4 ESG-integrointi sijoituspäätöksissä

ESG:n integroinnilla sijoituspäätöksiin tarkoitetaan sitä, että ESG-asiat huomioidaan osana perinteistä taloudellista arviointia. Sijoituspäätöksissä arvioidaan tällöin tuottopotentialin lisäksi ympäristöön, sosiaaliseen vastuuseen ja hyvään hallintotapaan liittyviä riskejä ja mahdollisuuksia. Sijoittaja hyötyy analyysistä esimerkiksi silloin kun vertaillaan kahta yritystä, joilla on sama tuottopotentiali, mutta toiseen yhtiöön liittyy suurempia ESG-riskkejä. Tällöin sijoittaja pystyy tunnistamaan sijoituskohteen, joka tarjoaa samaa tuottoa pienemmällä riskillä. Vastaavasti analyysissä tulisi negatiivisten riskien lisäksi huomioida, mikäli yritykseen liittyy mahdollisuuksia, joka voisi johtaa odotettua parempaan kehitykseen. (Silvola & Landau 2019, 95-97.)

ESG-analyysissä voidaan hyödyntää eri palveluntarjoajien kuten MSCI:n tai Sustainalyticsin laatimia yhtiökohtaisia ESG-analyysijä. On kuitenkin hyvä huomioida, että toistaiseksi ei ole mitään yhtä kansainvälisesti hyväksyttyä standardia vastuullisuusluokitusten ja -analyysien laatimiseen. Palveluntarjoajilla on omat systemaattiset metodologit, joissa saman toimialan yhtiöitä vertaillaan toisiinsa ja tämän pohjalta kootaan ESG-luokitukset. Analyysien tiedot perustuvat julkiseen tietoon kuten yhtiöiden raportointiin, mediatiedotteisiin ja mahdollisiin yhtiöiden antamiin lisäselvityksiin. Hankaluutena on, että yritysten vastuullisuusraportit eivät ole samanlaisia eikä niille ole vielä vakiintunutta muotoa. (Silvola & Landau 2019, 97-105.) Tämä käy ilmi myös Eccles, Kastropeli ja Potter (2017) tutkimuksesta, jossa tutkittiin institutionaalisten sijoittajien ESG-integrointia sijoituspäätöksiin. Jopa 80 % sijoittajista nosti haasteeksi ESG-datan standardien puuttumisen ja 68 % sijoittajista toivoi läpinäkyvämpää raportointia yrityksiltä. (Eccles ym. 2017)

3.4.5 Teemasijoittaminen ja vaikuttavuussijoittaminen

Temaattinen sijoittaminen tai teemasijoittaminen on sijoittamista johonkin tiettyyn toimialaan tai toimialan tuotteeseen (Hyrskke ym. 2020, 122). Kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti yleisiä teemoja ovat esimerkiksi uusiutuvat energianlähteet, ilmastonmuutos ja kiertotalous.

Vaikuttavuussijoittamisen tavoitteena on tuottojen lisäksi vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Global Impact Investing Network (GIIN 2023) määrittelee vaikuttavuussijoittamisen sijoitustoimintana, jonka tarkoituksena on luoda positiivinen, mitattavissa oleva sosiaalinen ja/tai ympäristövaikutus taloudellisten tuottojen ohella. Tällaisia sijoitusmuotoja ovat muun muassa vihreät joukkolainat, joilla rahoitetaan esimerkiksi hankkeita liittyen energiatehokkuuteen, uusiutuvaan energiaan, joukkoliikenteeseen tai kestävään rakentamiseen. Myös sosiaaliset vaikuttavuushankkeet, joilla pyritään torjumaan sosiaalisia ongelmia kuten kodittomuutta tai syrjäytymistä ovat vaikuttamissijoittamisen muoto. (Silvola & Landau 2019, 40-41.) Koska sijoitustoiminnan yhteiskunnallisten vaikutusten halutaan olla mitattavissa olevia, tulee ennalta määrittellä tavoitteet mitä muutosta odotetaan tapahtuvan.

Vaikuttavuussijoittamisen kansainvälisen verkoston (GIIN) teettämän arvion mukaan vaikuttavuusinvestoimisen maailmalaajuinen markkina oli noin 1.164 biljoonaa Yhdysvaltain dollaria vuoden 2021 lopussa versus 715 miljardia Yhdysvaltain dollaria vuonna 2019 (GIIN 2022). Vaikuttavuussijoittamisen uskotaan kasvavan edelleen, jotta päästään YK:n kestävä kehityksen sekä Pariisin ilmastopöimöksen tavoitteisiin.

Barber, Morse ja Yasuda (2021) vertailivat impaktirahastojen sekä muiden pääomasijoitusrahastojen tuottoja ja huomasivat impaktisijoitusten tuottojen olevan noin 4,7prosenttiyksikköä alhaisemmat kuin perinteisten pääomarahastojen. Sijoittajat ovat kuitenkin tutkimuksen mukaan valmiita uhraamaan tuottoja ja ovat niin sanotusti halukkaita maksamaan siitä, että sijoituksella on yhteiskunnallinen impakti. (Barber ym. 2021.)

Amel-Zadehin ja Serafeimin (2018) tutkimuksen mukaan käytetyimmät vastuullisen sijoittamisen menetelmät ovat aktiivinen omistajuus/vaikuttaminen 37 %, ESG:n integrointi osakeanalyysiin 34 % sekä negatiivinen seulonta 30 %. Sijoittajien käyttämät menetelmät eroavat maantieteellisesti. Eurooppalaiset sijoittajat suosivat aktiivista omistajuutta amerikkalaisia enemmän (48 % vs. 27 %) kun taas negatiivinen seulonta oli amerikkalaisten keskuudessa suosittuampi (32 % vs. 40 %). (Amel-Zadehin & Serafeimin, 2018.)

Sijoittajien mukaan paras tuotto saavutetaan ESG-näkökulmien integroinnilla osakeanalyysiin. Toiseksi sijoittajat mainitsivat aktiivisen omistajuuden ja kolmanneksi positiivisen seulonnan, kun kysyttiin eri menetelmien vaikutuksesta tuottoon. Kokonaisuudessaan sijoittajat katsoivat kaikkien muiden menetelmien vaikuttavan tuottoon myönteisesti paitsi negatiivisen

seulonnan, joka tutkimuksen mukaan oli kuitenkin kolmanneksi käytetyin vastuullisen sijoittamisen menetelmä. (Amel-Zadehin & Serafeimin, 2018.)

Sijoittajat nostivat positiivinen seulonnan tärkeimmäksi vastuullisen sijoittamisen menetelmäksi tulevaisuudessa. Toisena oli aktiivinen omistajuus, kolmantena negatiivinen seulonta ja neljäntenä ESG:n integrointi osakeanalyysiin. Suurimmiksi haasteiksi sijoittajat nostivat yritysten välisen vertailukelpoisuuden puutteen sekä ESG-tietojen raportointiin liittyvien standardien puutteen. (Amel-Zadehin & Serafeimin, 2018.)

3.5 Ihmisoikeuksien huomioiminen sijoitustoiminnassa

Yritysvastuu kappaleessa käsiteltiin tarkemmin ihmisoikeuksia sekä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia periaatteita. Myös sijoittajien tulee huomioida nämä periaatteet sijoitustoiminnassa. Silvola ja Landau (2019) toteavat, että ihmisoikeuksia koskevien lakien noudattamatta jättäminen vaikuttaa eniten yrityksen maineeseen tällä hetkellä. Sidosryhmät ovat yhä valveutuneempia ihmisoikeuksien toteutumisesta ja kunnioittamisesta ja täten yrityksiltä odotetaan läpinäkyvää raportointia ja epäkohtiin puuttumista hyvissä ajoin.

Sijoittajien tulee olla tietoisia sijoituskohteen mahdollisista negatiivisista ihmisoikeusvaikutuksista tai myös heidän maineensa voi olla vaakalaudalla, mikäli epäkohtia nousee julkisuuteen. Täten ihmisoikeusriskien arviointi ja hallinnointi tulisi olla osa sijoituskohteen valintaa. Haasteelliseksi tämän tekee kuitenkin se, että vastuullisuusanalyseissä raportoidut tiedot eivät kerro kaikkea ja koskevat usein pelkästään suoria toimijoita. Ihmisoikeusriskien arviointi on siten työlästä ja siihen tarvitaan resursseja. Kattavan ihmisoikeusraportoinnin tietolähteitä voivat olla yrityksen laatimat raportit sekä esimerkiksi johdon tapaaminen ja vierailut yrityksen toimipaikoissa, jotta nähdään miten ja millaisissa työoloissa töitä tehdään. (Silvola & Landau 2019, 269-271.)

Bartels ja Schramade (2022) tutkivat miksi ihmisoikeusloukkaukset ovat edelleen niin sitkeässä. Heidän mukaansa siihen vaikuttaa neljä asiaa: Globaalien arvoketjujen monimutkaisuus, ihmisoikeuksien integrointi liiketoimintaan yrityksissä, riittämätön valvonta valtioiden osalta ja sijoittajien vaillinaiset tiedot sekä vähäinen paine yrityksiin.

Institutionaalisia sijoittajia koskevat OECD:n vastuullisen liiketoiminnan ohjeistus institutionaalisille sijoittajille (Responsible Business Conduct for Institutional Investors) sekä huolellisuusvelvoite vastuullisesta yrityslainauksesta ja arvopaperien takaamisesta (Due Diligence for Responsible Corporate Lending and Securities Underwriting). Näiden ohjeistusten mukaan sijoittajien tulee tunnistaa, ehkäistä, lieventää ja ottaa huomioon todelliset tai mahdolliset haitat ja vaikutukset yhteiskuntaan ja ympäristöön koko sijoituksen arvoketjussa. (OECD 2017, 16.) Ei siis riitä, että tunnistetaan vain sijoittajan kannalta olennaiset riskit. Joillekin sijoittajille tällainen ulospäin suuntautuva riskienhallinta voi olla perustavanlaatuinen muutos

sijoitusanalyysissä, mutta usein taloudellisilla menestyksellä sekä vastuullisella liiketoiminnalla on vahva korrelaatio, huomauttavat Bartels ja Schramade (2022, 5).

Tsai ja Wu (2021) tutkivat yritysten sosiaalisen suorituskyvyn ja taloudellisen tuloksen välistä suhdetta. Heidän tutkimuksensa tukee väitettä, että yrityksen sosiaalisella suorituskyvyllä on positiivinen vaikutus yrityksen taloudelliseen tulokseen. Eri sosiaalisen vastuun alueilla on kuitenkin erilaiset vaikutukset kriisien ja ei kriisien aikana. Ihmisoikeuksien parantumisella havaittiin olevan myönteinen vaikutus yrityksen taloudelliseen menestymiseen sekä kriisien että ei kriisien aikana. Mikäli yrityksestä paljastuu ihmisoikeusrikkomuksia, kuten että se on ollut osallisena lapsityövoiman käyttöön, ihmisten hyväksikäyttöön tai huonoihin työoloihin, yrityksen maine ja brändi kärsivät. Tämä johtaa yritysten tuotteiden ja palveluiden boikotointiin ja yrityksen huonoon taloudelliseen suoriutumiseen. Vastavuoroisesti sosiaalisesti tietoiset kuluttajat voivat olla halukkaampia ostamaan palveluita ja tuotteita yritykseltä, jolla on hyvä maine liittyen ihmisoikeuksien huomioimiseen ja toteutumiseen, mikä voi johtaa parempaan taloudelliseen menestykseen. (Tsai & Wu 2021, 743-753.)

OECD:n ohjeistusten mukaan sijoittajan tulisi huomioida ihmisoikeudet asiaankuuluviissa poliitikoissa ja tunnistaa mahdolliset sekä todelliset haittavaikutukset (OECD 2017, 26). Voidaan tunnistaa kolme eri roolia, jotka sijoittajan tulisi huomioida. Ensimmäiseksi sijoittajat voivat aiheuttaa omassa liiketoiminnassaan haitallisia vaikutuksia esimerkiksi työntekijöille, samalla tavalla kuin mikä tahansa yritys. Toiseksi sijoittajat voivat osallistua haitallisiin vaikutuksiin liiketoiminnan ja sijoitustoiminnan kautta, mikäli se jotenkin auttaa tai kannustaa yritystä haitallisiin vaikutuksiin. Kolmanneksi sijoittajat voivat olla yhteydessä haitallisiin vaikutuksiin sijoituskohteen tuotteiden tai palveluiden kautta omistamalla osan yrityksestä. (Bartels & Schramade 2022, 6.)

Mikäli haitallisia ihmisoikeusvaikutuksia on havaittu kahdessa ensimmäisessä tapauksessa, on sijoittajan lopetettava haitallinen toiminta ja korjattava toimintatapansa. Yleensä sijoitustoiminnassa suurin osa haittavaikutuksista kuuluvat kolmanteen kategoriaan, jossa sijoittaja on vähemmistöomistajana yhteydessä yritykseen, joka aiheuttaa haitallisia ihmisoikeusvaikutuksia. Tässä tapauksessa sijoittajan tulisi yrittää vaikuttaa kohdeyritykseen haitallisten vaikutusten korjaamiseksi. Aktiiviset omistajat voivat olla suoraan yhteydessä yritykseen joko yksin tai muiden sijoittajien kanssa yhdessä. Passiiviset sijoittajat voivat suunnitella sijoitusstrategiansa uudelleen välttämällä investointeja yrityksiin, joissa vakavia rikkomuksia on havaittu. Yleensä sijoituskohteesta irtautumista pidetään viimeisimpänä keinona, sillä, se voi pahentaa haitallisia vaikutuksia entisestään. Tässä tapauksessa sijoittajan tulisi huomioida myynnistä aiheutuvat mahdolliset haittavaikutukset. (Bartels & Schramade 2022, 6-7.)

OECD ohjeistaa ihmisoikeusriskien integroimista osaksi olemassa olevaa sijoituspäätöksentekoa. Mikäli sijoitussalkku on kovin suuri, voidaan ensin yleisesti tunnistaa alueet, joissa riskit

ovat merkittävimmät ja tämän jälkeen priorisoida yksityiskohtaisempia analyysejä yrityksistä, joihin todennäköisesti liittyy vakavia ihmisoikeusriskejä. (OECD 2017, 26.)

Esimerkkinä ihmisoikeuksien integroimisesta osaksi varainhoitoa Ruotsin valtion eläkerahastoista AP2 julkaisi omat ihmisoikeusperiaatteet vuonna 2017 ja niitä on viimeksi päivitetty vuonna 2022. Poliitiikan tarkoituksena on selventää rahaston vastuuta ihmisoikeusperiaatteista sekä toimia työkaluna rahaston ihmisoikeusperiaatteiden edistämiseksi. Julkinen linjaus on tärkeä työkalu myös periaatteiden viestinnässä sidosryhmille. (AP2 2023.)

AP2 pyrkii selvitystyössään tunnistamaan sijoituskohteiden negatiiviset vaikutukset ihmisiin, eikä se arvioinnissaan keskity pelkästään ihmisoikeusriskien vaikutuksiin rahastolle. Rahasto pyrkii kehittämään ihmisoikeuksien ennakoivaa työtä sekä vaikuttamaan sijoituskohteisiin, mikäli epäkohtia tulee julkisuuteen. (AP2 2023.)

AP2 hyödyntää erilaisia työkaluja integroidakseen ihmisoikeuskysymykset osaksi varainhoitoa. Rahastolla on riskien kartoittamiseen due diligence -prosessi sekä sijoitustoimintaa tukemaan oma kvantitatiivinen mallia, jonka avulla se pystyy tunnistamaan sijoituskohteista yrityksiä, joilla mahdollisesti voi olla toimialan tai maan perusteella riskejä vakavista ihmisoikeusrikkomuksista. Työkalu huomioi myös vaikutukset herkästi haavoittuviin ihmisryhmiin. Esimerkiksi työkalu voi näyttää, että lapsityövoima on yleistä kaivosteollisuudessa Kongossa, mutta ei samalla sektorilla Ruotsissa. Työkalu myös näyttää mitkä rahaston kohdeyrityksistä toimivat kaivosalalla Kongossa. Analyysissä käytetään ulkoista tiedon tarjoajaa ja tiedot päivittyvät kvartaaleittain. (AP2 2023.)

AP2 rahaston haasteena ihmisoikeusriskien tehokkaassa tunnistamisessa on ollut YK:n ohjeiden mukaisten yrityskohtaisten tietojen löytäminen sekä tietojen luonteen laatu, jotka yleensä perustuvat tapahtumiin ja kiistoihin eivätkä ennakoitaviin riskeihin. (Sandström & Malavan 2019, 12.) Toisena haasteena on maantieteellisen riskin huomioiminen, kun yrityksen pääkonttori on toisessa maassa kuin tuotanto. Tällä hetkellä rahasto ei pysty tunnistamaan automaattisesti kohdeyrityksen toimitusketjussa olevia ihmisoikeusriskejä riittämättömien tietojen takia. Rahasto on aloittanut keskustelut datan parantamiseksi tiedontarjoajien kanssa. (AP2 2023.)

Analyysityökalun avulla on kuitenkin pystytty tunnistamaan 80 alatoimialaa, joihin liittyy riski vakavista negatiivista ihmisoikeusvaikutuksista. Rahasto on aloittanut vaikuttamistoimet tämän perusteella ja vuonna 2022 he kävivät yhteensä 15 neuvottelua kohdeyritysten kanssa ihmisoikeuksiin liittyen. AP2 järjesti myös koulutuksen kiinalaisille kohdeyrityksille YK:n liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevista periaatteista. Koulutus oli suunnattu vaatteiden, jalkineiden ja kaivosalan yrityksille, toimialoille, jotka rahasto on valinnut ennaltaehkäisevän työn painopistealueeksi. (AP2 2023.)

Myös Bartels ja Schramade (2022, 10) huomauttavat tutkimuksessaan, että sijoittajien on vaikea tunnistaa ja priorisoida haitalliset ihmisoikeusvaikutukset, sillä yksityiskohtaista tietoa ei ole saatavilla. Yritykset eivät joko jaa tieto ihmisoikeuksiin liittyen tai yrityksen kertoma tieto voi olla epäluotettavaa. Yrityksen itsensä raportoima tieto voi olla puolueellista, ihmisoikeusvaikutuksia ei ole tarkasteltu riittävästi tai tietoja ei ole auditoitu riippumattoman kolmannen osapuolen toimesta.

Toisena huomiona Bartels ja Schramade (2022) nostavat esille puuttuvat standardit, joiden avulla sijoittajat pystyvät arvioimaan yritysten suoriutumista. Näiden lisäksi yleisten ESG-analyysjä tuottavien yritysten raportit ovat suurelta osin peräisin kohdeyritysten omista lähteistä ja ovat siten myös kyseenalaisia. Puutteet voivat johtua siitä, että sijoittajat eivät ole integroineet ihmisoikeusvaikutuksia sijoituspäätöksiinsä ja siten ihmisoikeusvaikutusten raportoinnille ei ole riittävästi kysyntää. Useimmat sijoittajat eivät vielä toistaiseksi pidä ihmisoikeusvaikutuksia oleellisena sijoituksensa kannalta. (Bartels & Schramade 2022, 10.)

ShareActionin (2020) tekemän tutkimuksen mukaan 76 % maailman suurimmista omaisuudenhoitajista on sitoutunut ihmisoikeuksiin heidän politiikka-asiakirjoissaan. Tutkimukseen vastanneista varainhoitajista ainoastaan 4 % on ihmisoikeuksiin omistettu politiikka ja 72 % katsoo ihmisoikeudet osana ESG-politiikkaansa. Sijoittajien sitoutumisen puute ihmisoikeusasioihin heijastuu myös aktiivisen vaikuttamisen vähäiseen käyttöön. 61 % varainhoitajista on joko heikko tai ei lähestymistapaa ollenkaan kohdeyritykseen ja 20 % on vain reaktiivinen lähestymistapa eli vasta sen jälkeen, kun haitallinen ihmisoikeusvaikutus on jo tapahtunut ja tullut ilmi. (ShareAction 2020.)

Bartels ja Schramade (2022, 13) ehdottavatkin, että sijoittajille olisi hyödyksi uusi ammattiryhmä, joka on erikoistunut nimenomaan ihmisoikeustietojen keräämiselle. Uusi ammattiryhmä pystyisi keskittymään syvällisemmin ihmisoikeustiedon keräämiseen yhdessä paikallisten kansalaisyhteisöjen kanssa ja tuottaa sijoittajien tarvitsemaan tietoa joko sijoittajille suoraan tai tietokantojen kautta.

3.6 Lapsen oikeuksien huomioiminen sijoitustoiminnassa

Lapsen oikeuksien huomioiminen on pikkuhiljaa alkanut nousta sijoittajien agendalle. Suurimpana syynä lienee laajempi suuntaus kohti sosiaalisesti vastuullista sijoittamista ja vaikuttavuussijoittamista sekä lainsäädännön kehittyminen. Sijoittajilla, varsinkin suurilla sijoittajilla, on merkittävä rooli yrityksen toimintaan ja he voivat käyttää vaikutusvaltaansa kohdeyrityksissä toiminnan kehittämiseksi. Sijoittajien yksi tärkeä tehtävä on arvioida yritysten riskejä sekä niiden vaikutuksia sidosryhmille ja lapsen oikeuksien huomioiminen tulisi olla systemaattinen osa tätä prosessia.

Vastuullisella liiketoiminnalla nähdään usein olevan myönteisiä vaikutuksia pitkän aikavälin tulokseen ja kannattavuuteen, mikä kiinnostaa sijoittajia. Jos yritys jää kiinni lapsityövoiman käytöstä tai mikäli yrityksen toiminnalla huomataan olevan muita lapsiin kohdistuvia haittoja, voi sillä olla kauaskantoiset negatiiviset seuraukset yrityksen talouteen ja maineeseen. Yrityksen huono tulos realisoituu silloin myös sijoittajalle. Niinpä sijoittajat ja yritykset, jotka huomioivat ja puuttuvat ihmisoikeuksiin ja lapsen oikeuksiin liittyviin riskeihin ennakoivasti, ovat paremmassa asemassa selviytyäkseen tulevista kriiseistä sekä niillä on parempi riskikorjattu tuotto muihin nähden. Lapsen oikeuksien kunnioittaminen ja edistäminen parantaa niin yrityksen kuin myös sijoittajan mainetta ja brändiä.

Monet vastuulliset sijoittajat asettavat eettiset ja moraaliset arvot korkealle sijoituspäätöksiä tehdessään. Sijoittamalla lapsen oikeuksia kunnioittaviin yrityksiin, sijoittaja tietää vaikuttavansa positiivisesti lasten elämään. Sijoittajilla on kuitenkin harvoin tarpeeksi tietoa lapsen oikeuksien toteutumisesta yrityksissä, sillä yritysten raportointi käytännöt eroavat suuresti. Lapsen oikeuksien riskit ovat tällä hetkellä monelle yrityksille tuntemattomia eikä lapsia huomioida omana sidosryhmänä. Yrityksissä puhutaan yleisesti ihmisoikeuksista, jolloin lapsen oikeudet jäävät usein paitsioon. (UNICEF 2023d, 8.)

Sijoittajat voivat huomioida lapsen oikeudet sijoituspäätöksissään integroimalla lapsen oikeudet osaksi sijoituspäätöstä sekä vaikuttamalla yritysten lapsen oikeuksien periaatteisiin. Esimerkkinä Norjan valtion eläkerahaston varainhoitajana toimiva Norges Bank Investment Management, joka on jäljempänä lyhennetty NBIM, on ottanut lapsen oikeudet ja lapsityövoiman yhdeksi yritysvastuun strategiseksi osa-alueeksi (Kettis 2009). NBIM odottaa yritysten integroivan lapsen oikeudet osaksi yrityksen strategiaa, riskienhallintaa ja raportointia, ja he ovatkin kehittäneet yrityksille ohjeistuksen Lapsen oikeuksien odotukset yrityksille (Children's rights, Expectations of companies) (NBIM 2023).

Norjan valtion eläkerahasto, joka tunnetaan myös nimellä Norjan öljyrahasto, on maailman suurin valtion omistama rahasto ja ensimmäinen valtion omistama rahasto, joka otti ihmisoikeudet huomioon sijoitusprosessissaan. Ensimmäinen iso askel tapahtui vuonna 2001, kun Norjan valtio julkaisi Vihreän lehtisen, jossa esiteltiin, miten ihmisoikeusveloitteet voidaan integroida osaksi eläkerahaston toimintaa. Myöhemmin vuosina 2004-2005 perustettiin erillinen eettinen neuvosto, jonka tehtävänä on varmistaa, että valtiolla on riittävät tiedot sen omistamista sijoituksista ja tarvittaessa neuvoa vakavimpien ihmisoikeusloukkausten poissulkemisessa. (Kreander & McPhail 2019, 1-2.)

Vuonna 2013 Norjan valtio hyväksyi lainsäädännön, joka velvoittaa suuria yrityksiä raportoidaan miten ne sisällyttävät sosiaalisen vastuun strategioihinsa sekä käytäntöihin ja periaatteisiin. Norjan ulkoministeriö linjasi, että ihmisoikeuksien kunnioittaminen, työnormien noudattaminen sekä kunnollisten työolojen varmistaminen tulisi olla yritysten yhteiskuntavastuun

avainasemassa. Kun rahastolla on linjattuna eettiset sijoitusperiaatteet sekä sijoituskohteilta vaaditaan kansainvälisten ohjeistusten, kuten OECD monikansallisten yritysten ohjeistusten ja YK:n Global Compact noudattamista, voidaan sen sijoitustoimintaa pitää oikeutettuna. (Kreander & McPhail 2019, 3-4.)

Norjan eläkerahaston varoja hallinnoiva NBIM on alun perin keskittynyt ihmisoikeustyössään lapsiin liittyviin oikeuksiin. Suuntausta on kritisoitu muun muassa, että se ei käsittele tarpeeksi laajasti ihmisoikeuksia ja että se on suhteellisen helppo ongelma ratkaistavaksi. (Kreander & McPhail 2019, 11-12.) Lapsilla on kuitenkin kaikki samat ihmisoikeudet kuin muillakin ihmisillä sekä lisäksi juuri lapsille suunnattuja oikeuksia. NBIM perustelee tätä sillä, että vaikka joillakin yritystoimilla ei ole negatiivisia vaikutuksia aikuisiin, voi niillä olla haitallisia vaikutuksia lapsiin. (NBIM 2023.) Sijoittamalla lapsen oikeuksia tukeviin yrityksiin sijoittajat voivat edistää seuraavan sukupolven hyvinvointia ja tulevaisuuden mahdollisuuksia.

Maailmassa oli vuonna 2020 160 miljoonaa lapsityöläistä, joista 79 miljoonaa työskenteli vaarallisissa oloissa (ILO & UNICEF 2021). Ihmisarvoiset työmahdollisuudet ja palkkaus niin vanhemmille, huoltajille kuin nuorille työntekijöille ovat keskeinen osa lapsityövoiman käytön torjumista. Yrityksillä voi olla myös muita myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia lapsen oikeuksiin, kuten koulutus, terveydenhuolto, pahoinpitely, ravitsemus, puhdas vesi sekä oikeus olla perheen kanssa. Lisäksi yrityksillä on erilaisia vaikutuksia lasten hyvinvointiin tuotteiden ja palveluiden markkinoinnin sekä käytön kautta. Digitalisoituvassa maailmassa myös lasten digiturvallisuus ja yksityisyydensuoja ovat tärkeässä roolissa. (NBIM 2023.)

NBIM jakanut oman vastuullisen sijoittamisen toimintansa kolmeen osaan. Ensinnäkin he ovat julkaisseet odotukset yrityksille eri ESG-liitännäisistä asioista ja miten niitä tulisi johtaa. Esimerkkinä Lapsen oikeuksien odotukset yrityksille, joissa on kuvattu miten yritysten tulisi huomioida lapsen oikeudet yrityksen strategiassa, riskienhallinnassa, raportoinnissa sekä muissa asiaan liittyvissä politiikoissa. (NBIM 2022, 36-47.)

Toisena, yrityksiä arvioidaan näiden odotusten perusteella. NBIM on integroinut ihmisoikeudet ja lapsen oikeudet osaksi riskianalyysiä ja sijoituspäätöstä muiden ESG-asioiden ohella. ESG-tietojen seulonnassa käytetään sisäistä mallia, joka tunnistaa yritysten eri riskit ja antaa riskiluokituksen riippuen millä alueella ja sektorilla yritys toimii. Koska ESG-data on yleensä puutteellista, NBIM käyttää eri menetelmiä ja tietolähteitä riskiarvioinnissa. Tietolähteitä ovat esimerkiksi OECD, Maailmanpankki, YK sekä eri kansalaisjärjestöt, joiden tiedot perustuvat pitkälti yritysten omiin tietoihin ja käytäntöihin. Nykyisin Norjan valtion eläkerahaston osakesalkku seulotaan järjestelmällisesti kvartaaleittain ESG-riskien varalta käyttäen standardoitua ja automaattista kvantitatiivista menetelmää. Tämän lisäksi seurataan eri uutisvirtoja julkisista lähteistä sekä sidosryhmistä liittyen ESG-asioihin ja kiistoihin. Uutisvirtojen

seuraamisella pystytään myös huomioimaan mitkä ESG-asiat ovat pinnalla milläkin markkinalla ja sektorilla. (NBIM 2022, 36-47.)

Kolmantena on mahdollinen vuoropuhelu yrityksen kanssa, äänestys yhtiökokouksessa tai viimeisenä keinona mahdollinen myynti. Vuonna 2022 NBIM piti yhteensä 2911 palaveria 1307 eri yrityksen kanssa, joista 34 neuvottelua liittyi lapsen oikeuksiin. (NBIM 2022, 36-47.)

Lapsen oikeuksien huomioimisessa sijoituspäätöksissä on erilaisia työkaluja muun muassa Global Child Forumilla ja UNICEF:llä. Global Child Forum on ruotsalainen voittoa tavoittelematon järjestö, jonka tavoitteena on koota yhteen eri sidosryhmät ja kannustaa toimiiin lapsen oikeuksien puolesta. Global Child Forum julkaisee vuosittain maailman suurimman benchmark-raportin liittyen lapsen oikeuksien toteutumisesta yrityksissä. Heillä on myös oma tietokanta, josta voi hakea tietoja siitä, miten joku yritys huomioi lapsen oikeudet yrityksen politiikoissa ja käytänteissä. Yritykset on luokiteltu tietokannassa sen mukaan, miten ne huomioivat lapsen oikeudet toiminnassaan ja sieltä löytyy tietoa yrityksen lapsen oikeuksien kehityksessä. Sivustolta löytyy myös tietoja sektorikohtaisesti lapsen oikeuksien huomioimisesta. (Global Child Forum 2023.)

UNICEF on maailman suurin lastenjärjestö, jonka tarkoituksena on puolustaa lapsen oikeuksia kaikkialla ja edistää erityisesti heikommassa asemassa olevien lasten asemaa maailmassa (UNICEF 2023d). UNICEF on kehittänyt yhteistyössä sijoittajien, omaisuudenhoidtajien ja ESG-analysejä tarjoavien yritysten kanssa työkalun nimeltä UNICEF Tool for Investors on Integrating Children's Rights Into ESG Assessment. Työkalu on apuna lapsen oikeuksien integroimisessa ESG-analyysiin sekä tarjoaa opastusta ja indikaattoreita lapsen oikeuksien arvioimiseen kohdeyrityksissä. Työkalun avulla voidaan lisäksi tunnistaa lapsen oikeuksiin liittyviä vaikutusmahdollisuuksia yrityksissä ja olla näin mukana kehittämässä lapsen oikeuksia yrityksissä. (UNICEF 2023d.)

Työkalu on jaettu kolmeen eri osaan. Ensimmäisenä on tärkeää tunnistaa mitä olennaisia vaikutuksia kohdeyrityksellä on lapsen oikeuksiin. Työkalu auttaa hahmottamaan miten yritykset voivat raportoida tai parantaa raportointiaan oleellisista vaikutuksista lapsiin. Seuraavassa osiossa arvioidaan ja mitataan kohdeyrityksen suoriutumiskykyä lapsen oikeuksissa. Työkalussa on esimerkkejä ja lisätyökaluja eri liiketoimintasektoreiden sekä maakohtaisten vaikutusten arviointiin. Viimeinen osa työkalusta keskittyy tietojen keräämiseen ja lähteisiin. Työkalun toisen osion mittaamiseen tarvittavat tietolähteet tulisi olla julkisesti saatavilla olevia, kuten esimerkiksi yritysten verkkosivut, tilinpäätös tai vastuullisuusraportti. Koska yritysten raportointikäytännöt eivät kuitenkaan ole yhtenäisiä ja tietojen kerääminen voi siten olla haastavaa, on työkalussa annettu vinkkejä mistä tietoja voi etsiä. (UNICEF 2023d.)

3.7 Vastuullinen sijoittaminen ja lainsäädäntö

Kuten yritys vastuuta myös vastuullista sijoittamista on pidetty toimintana, joka on enemmän kuin vain pelkkien lakien noudattamista. Vastuullista sijoittamista ohjaa pitkälti erilaiset ohjeistukset ja suositukset, mutta esimerkiksi Alankomaissa, Iso-Britanniassa ja Ranskassa on jo alan lainsäädäntöä. Suomessa vastuullisen sijoittamisen sääntely mukailee EU:n sääntelyä. (Hyrskke ym. 2020, 56.) Sijoittajien kannalta tällä hetkellä tärkeimpänä on valmisteilla EU:n kestävän rahoituksen lainsäädäntö, jolla pyritään luomaan raameja ja yhtenäistämään vastuullisen sijoittamisen määritelmää. Keskeisimmät vastuullista liiketoimintaa koskevat sääntelyt, jotka ovat tulossa voimaan lähivuosina, ovat EU:n yritys vastuudirektiivi (CSDDD), EU:n kestävyysraportointidirektiivi (CSRD) ja EU:n kestävän rahoituksen luokitusjärjestelmä (ns. taksonomia-asetus).

Aiemmissä kappaleissa on viitattu moneen otteeseen kestävyysraportointiin ja yhteneväisten raportointikäytänteiden puuttumisesta. Yritysten raportointivastuu on perustunut tähän mennessä pitkälti taloudelliseen raportointiin eli tilinpäätöksen laatimiseen ja julkaisemiseen. Tilinpäätöksen laatimisvelvollisuus perustuu Suomessa Euroopan unionin tilinpäätössääntelyyn sekä vuonna 2013 voimaan tulleeseen tilinpäätösdirektiiviin, joka on kirjattu Suomen kirjanpitolakiin. Tilinpäätöksen laatimisvelvollisuus perustuu lisäksi Euroopan parlamentin ja neuvoston asettamaan IAS-asetukseen (International Accounting Standards) kansainvälisten tilinpäätösstandardien, kuten IFRS-standardin (International Financial Reporting Standards) noudattamisesta. Myös tilintarkastusvelvollisuus perustuu lakiin. (Ristaniemi & Vanhala 2022, 125.)

Ei-taloudellisten tietojen, kuten yhteiskunnallisten ja ympäristöllisten vaikutusten raportointi on ollut pitkään vapaaehtoista. Vuonna 2014 EU:ssa säädetty ei-taloudellisten tietojen direktiivi (Non-Financial Reporting Directive, NFR-direktiivi) on kirjattu Suomessa kirjanpitolakiin. Se velvoittaa suuria yli 500 työntekijän yrityksiä raportoimaan joko osana toimintakertomusta tai erillisessä vastuullisuusraportissa ympäristö-, henkilöstö- ja sosiaalisista asioista, ihmisoikeuksien kunnioittamisesta sekä korruption ja lahjonnan torjunnasta. (Ristaniemi & Vanhala 2022, 129.)

Ei-taloudellisten tietojen raportointiin ei ole osoitettua tiettyä toimintakehystä, vaan yritykset ovat voineet itse valita missä muodossa tiedot esittävät. Raportoinnissa on voitu siten noudattaa kansallisia, Euroopan unionin tai kansainvälisiä viitekehyskiä. Euroopan komission laatimassa muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia koskevissa suuntaviivoissa on lueteltu 21 eri viitekehystä (Euroopan komissio 2017). Lainsäädännöllä on pyritty joustavuuteen, jolloin se olisi mahdollisimman toimiva eri toimialoille ja erilaiset vastuullisuushaasteet huomioiden (Työ- ja elinkeinoministeriö 2024).

NFR-direktiivin lisäksi Euroopan komissio julkaisi vuonna 2019 ilmastoon liittyvien tietojen raportointia koskevan täydennysosan, jossa komissio kannustaa yrityksiä soveltamaan

ilmastoraportointiin erityisesti TCFD:n julkaisemia ohjeistuksia. (Euroopan komissio 2019.) Vaikka komission laatimien raportointiohjeistusten tarkoitus on kannustaa yrityksiä raportoimaan ei-taloudellisista tiedoista sidosryhmille yhä laajemmin, tekee viitekehysten sirpaleisuus tietojen vertailemisesta haasteellista.

Huhtikuussa 2021 EU julkaisi ehdotuksen vastuullisuusraportointidirektiivin päivityksestä (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD), joka hyväksyttiin joulukuussa 2022 (Council of the EU 2022). CSRD-direktiivillä pyritään varmistamaan, että sijoittajat sekä muut sidosryhmät saavat käyttöönsä tarvitsemansa tiedot yritysten vaikutuksista ihmisiin ja ympäristöön. Sijoittajat pystyvät siten paremmin arvioimaan ilmastonmuutoksesta ja muista kestävyyskysymyksistä aiheutuvia taloudellisia riskejä ja mahdollisuuksia. (Bärlund & Sipilä 2023, 116.)

Uuden raportointidirektiivin myötä yritysten tulee antaa selvitys myös muista kuin taloudellisista tiedoista osana toimintakertomusta. Se korvaa aiemman NFR-direktiivin ja samalla laajentaa ja selkeyttää raportointivelvoitetta tarkoituksena luoda yhtenevät eurooppalaiset kestävyysstandardit (European Sustainability Reporting Standards, ESRS). Uuden direktiivin tarkoituksena on tehdä raportoiduista tiedoista vertailukelpoisempia ja luotettavampia. Kestävyysraportoinnin on jatkossa oltava hallituksen allekirjoittama ja tilitarkastajien tai muun riippumattoman osapuolen varmentama. Tämä tarkoittaa, että hallituksissa tullaan tarvitsemaan jatkossa vastuullisuusasioiden osaamista. (Bärlund & Sipilä 2023, 116.) Direktiivin ehdotuksessa on myös mainittu, että tiedot tulee julkistaa sähköisessä muodossa, jotta kestävyystiedot olisivat jatkossa digitaalisesti koneellisesti luettavissa ja siten keskenään vertailtavissa (Ristaniemi & Vanhala 2022, 144.)

Raportointivaatimuksissa pyritään selvittämään kaksinkertaisen olennaisuuden periaatetta. Tällä tarkoitetaan, että yritysten on raportoitava tiedot, jotta voidaan ymmärtää yhteiskunnan ja ympäristön vaikutukset yritykseen sekä yrityksen vaikutus yhteiskuntaan ja ympäristöön. Uuden direktiivin myötä yritysten tulee antaa tietoja sen liiketoimintamalleista ja strategiasta liittyen kestävyysseikkoihin, aikasidonnaisista tavoitteista, hallituksen ja johdon roolista, due diligence -prosessista sekä yritykseen ja sen arvoketjuun liittyvistä tosiasiallisista tai mahdollisista haitallisista vaikutuksista. (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2022/2464 asetuksen (EU) 537/2014, direktiivin 2004/109/EY, direktiivin 2006/43/EY ja direktiivin 2013/34/EU muuttamisesta yritysten kestävyysraportoinnin osalta, 29.)

Uusi kestävyysraportointidirektiivi (CSRD) tulee voimaan asteittain vuosina 2024-2026 ja ensimmäiset direktiivin mukaiset raportoinnit alkavat vuonna 2025. Raportointivelvoite koskee jatkossa aiempaa useampia yrityksiä.

1. Kestävyysraportoinnin piiriin tulevat vuodesta 2024 alkaen yli 500 henkilöä työllistävät yritykset, joita tällä hetkellä koskettaa jo NFR-direktiivi

2. Vuodesta 2025 raportointi laajenee yrityksiin, jotka täyttävät vähintään kaksi kolmesta ehdosta:
 - a. Liikevaihto on yli 40 miljoonaa euroa
 - b. Taseen loppusumma on yli 20 miljoonaa euroa
 - c. Työntekijöitä on yli 250
3. Listattujen pienten yritysten pakollinen raportointi alkaa vuodesta 2026.
4. Vuodesta 2028 alkaen kestävyysraportointivelvoite ulottuu myös EU:n ulkopuolisiin yrityksiin, joilla on tytäryhtiö tai pysyvä toimipaikka EU:n alueella ja liikevaihto ylittää 150 miljoonaa euroa EU:n alueella. (Bärlund & Sipilä 2023, 117.)

Kestävyysraportointidirektiivin (CSRD) lisäksi on tulossa laajempi Corporate Sustainability Due Diligence direktiivi (CSDDD) eli huolellisuusvelvoitedirektiivi, johon odotetaan vielä Euroopan parlamentin hyväksyntä direktiivin sisällöstä ennen sen voimaantuloa. Direktiiviä käsiteltiin aiemmin tässä opinnäytetyössä osana yrityksen ihmisoikeusvastuuta. Tämän yritysvastuudirektiivin tarkoituksena on, että yritykset huomioivat yrityksen koko arvoketjun ihmisoikeus- ja ympäristövaikutukset sekä edistävät niiden vastuullisuutta. Direktiivin voimaantullessa yritysten tulee tunnistaa yritystoiminnan negatiiviset vaikutukset ja lieventää ja korjata niitä käytännön toimin. Yrityksiltä odotetaan asianmukaisia toimintaperiaatteita ja -politiikkoja, joiden mukaan se toteuttaa huolellisuusvelvoitetta.

Osana EU:n vihreän kehityksen ohjelmaa (Green Deal) sekä EU:n tavoitetta olla hiilineutraali vuoteen 2050 mennessä, EU on julkaissut kestävän rahoituksen luokittelujärjestelmän. Tämän tarkoituksena on suunnata investointeja ympäristön kannalta kestävään toimintaan. Luokittelujärjestelmän eli taksonomian tavoitteena on luoda kriteeristö sille, mikä on ympäristön kannalta kestävää liiketoimintaa ja mikä ei. Velvoitteen piiriin kuuluvien yritysten on raportoitava kuinka suuri osuus sen liikevaihdosta, investoinneista tai menoista on taksonomian mukaista. Sijoittajien näkökulmasta taksonomia helpottaa sijoituskohteiden vastuullisuuden vertailua ympäristö- ja ilmastoasioissa. (Kurittu & Rankinen 2023, 40-42.)

Yhteenvedon voidaan todeta, että kestävän rahoituksen lainsäädännöllä pyritään standardisoimaan kestävän rahoituksen luokittelua, joka helpottaa jatkossa yritysten vertailua. Tänä päivänä yritysten vastuullisuustiedot eivät ole vertailukelpoisia keskenään, mutta sääntelyn tavoitteena on, että yritykset raportoivat vastuullisuustiedot samalla tavalla. Näin kaikki sijoittajat saavat saman tiedon ja pystyvät arvioimaan yrityksen kestävyyttä yhtä lailla. Ongelmana voi edelleen esiintyä se, että EU-sääntely ei ole globaali mittaristo ja tämän takia maailmanlaajuinen tietojen vertailtavuus voi olla edelleen hankalaa.

3.8 Tietoperustan synteesi

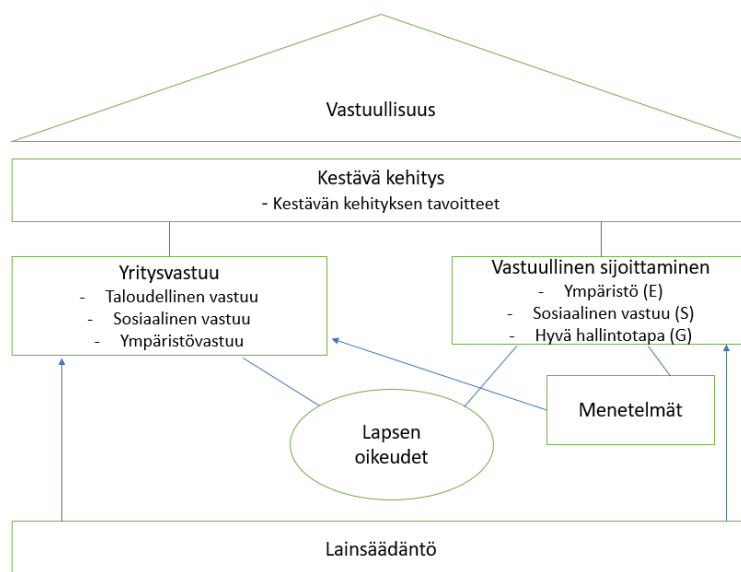
Vastuullisuus on koko ajan kasvava trendi ja vastuullisuudesta puhuttaessa käytetään monesti erilaisia käsitteitä, kuten kestävä kehitys, yritysvastuu ja yhteiskuntavastuu. Vastuullisuuden

määritelmät ovat muuttuneet ja kehittyneet erityisesti viime vuosikymmenen aikana. Kestävää kehitystä voidaan kuitenkin pitää kattoterminä niin yritysvastuulle kuin vastuulliselle sijoittamiselle. Kestävän kehityksen tarkoituksena on turvata hyvän elämän edellytykset niin nykyisille kuin myös tuleville sukupolville. Kuviossa 4 on esitelty tämän opinnäytetyön tietoperustan kannalta keskeisimmät käsitteet.

Yritysvastuu jaetaan yleensä taloudelliseen, sosiaaliseen ja ympäristövastuuseen. Yrityksen tulee huomioida toimintansa vaikutukset ympäröivään yhteiskuntaan, ihmisiin ja ympäristöön sekä kantaa vastuu toimintansa aiheuttamista vaikutuksista. Yritykset huomioivat lapset harvoin omana sidosryhmänään, vaikka yrityksillä on monesti erilaisia vaikutuksia lapsiin. Tällä hetkellä monen yrityksen lapsen oikeuksien huomioiminen jää lapsityövoiman torjumiseen, mutta yritysten olisi hyvä huomioida lapsen oikeudet laajemmin.

Vastuullisessa sijoittamisessa huomioidaan samat tekijät kuin yritysvastuussa, mutta taloudellista vastuuta kuvataan laajempaan käsitteeseen hyvä hallintotapa. Vastuullinen sijoitustoiminta huomioi ympäristön (E), sosiaalisen vastuun (S) sekä hyvän hallintotavan (G). ESG-tekijät huomioimalla pyritään vähentämään sijoituksiin liittyviä riskejä ja tavoittelemaan mahdollisimman hyvää tuottoa pitkällä aikavälillä. Vastuullisen sijoittamisen käytetyimpiä menetelmiä ovat ESG-integrointi sijoituspäätöksissä, suosiminen ja aktiivinen omistajuus.

Lainsäädännön noudattaminen on yritysten perusedellytys. Vastuullisesta liiketoiminnasta aletaan puhua, kun nämä minimivaatimukset on toteutettu. EU:n kestävän rahoituksen luokittelujärjestelmän avulla pyritään kuitenkin selkiyttämään määritelmää kestävydestä sekä määrittelemään mitkä toiminnot ovat kestäviä. Tämän tarkoituksena on helpottaa kestävä sijoittamista.

Kuvio 4: Tietoperustan synteesi

4 Tutkimusmenetelmät

Tieteellisen tutkimuksen tavoite on tuottaa uutta tietoa. Se voi olla myös aiempaa tietoa, jota on pystytty käyttämään toisen toiminnan kehittämisessä tai tietoa on voitu yhdistää uudella tavalla. (Vilka 2021, 33.) Tieteellinen tutkimus perustuu teoriaan. Teorioiden avulla pystymme järjestelemään, tulkitsemaan ja selittämään tutkittavaa ilmiötä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Soveltavassa tutkimuksessa teoriaa voidaan hyödyntää tiedon tuottamiseen tutkimusaineistosta (Vilka 2021, 34).

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa ja kehittää toimialan käytäntöjä. Tutkimuksessa on yhdistynyt teoria, kokemus ja ammattikäytännöt. Tutkimusta voidaan siten kutsua soveltavaksi tutkimukseksi perustutkimuksen sijaan. Perustutkimuksessa keskitytään ilmiön tai käsitteen järjestelmälliseen tutkimiseen ja selvittämiseen. Sen tavoitteena on luoda pohjaa oman tieteenalan sekä eri tieteenalojen väliselle tutkimukselle. Soveltavan tutkimuksen tavoite puolestaan on käytännönläheisen hyödyn saavuttaminen. (Vilka 2021, 19.)

Tämän opinnäytetyön perustana on käytetty tutkittua tietoperustaa ja ammattikirjallisuutta tavoitteiden täsmentämiseen. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu yritysvastuun ja vastuullisen sijoittamisen ympärille. Ensiksi on hyvä ymmärtää, mitä tarkoitetaan yritysten vastuulla. Tämän jälkeen voidaan pohtia, miten sijoittajat voivat huomioida kohdeyritysten vastuullisuuden omilla toimillaan.

Ilmiön nykytilan havainnointiin käytettiin valikoitujen instituutiosijoittajien raportteja julkisia tietoja sekä tehtyä teemahaastattelua. Näiden tietojen pohjalta luotiin ehdotuksia miten institutionaaliset sijoittajat voivat huomioida lapsen oikeudet paremmin sijoitustoiminnassa.

4.1 Tutkimuskysymys ja menetelmävalinnat

Tutkittaessa jotain tiettyä ilmiötä, tutkijat voivat ymmärtää ja määritellä saman ilmiön eri tavoin, jolloin myös tutkimusasetelma voi olla hyvin erilainen. Tieteellinen tutkimus perustuu tutkijoiden teorioille ja valinnoille, tutkimusyhteisön vakiintuneille käytännöille sekä olosuhteiden sanelemille ratkaisuille. Tietoa voidaan tuottaa erilaisista näkökulmista ja eri menetelmiä käyttäen, jopa erilaiseen tietoon pyrkien. Näin tutkimustulokset ja tieteellinen tieto voivat olla aidosti ristiriidassa keskenään. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen 2013, 10.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on ensisijaisesti selvittää, miten sijoittajat voivat vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen, huomioivatko sijoittajat lapsen oikeudet omassa toiminnassaan sekä raportoidaanko lapsen oikeuksista ja jos raportoidaan niin miten. Opinnäytetyö on rajattu tutkimaan suomalaisten institutionaalisten sijoittajien vastuullisen sijoittamisen käytänteitä.

Tutkimuskysymys 1: Miten sijoittajat voivat vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen?

Tutkimuskysymys 2: Miten institutionaaliset sijoittajat huomioivat lapsen oikeudet sijoitustoiminnassa?

Tutkimuskysymys 3: Miten institutionaaliset sijoittajat raportoivat lapsen oikeuksien huomiomisesta?

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimusmenetelmän tavoitteena ei ole löytää totuutta tutkittavasta asiasta, vaan tutkimuksen aikana on tarkoitus muodostaa tulkintoja, jotka eivät ole havainnoitavissa muutoin. Tutkija toimii ikään kuin salapoliisina ja luo johtolankoja ihmisten kuvaamien kokemusten ja käsitysten perusteella, joista voidaan sitten tehdä tulkintoja. Tulkintojen perusteella voidaan luoda tutkimuksellisia malleja, ohjeita, toimintaperiaatteita, tietoja tai kuvauksia tutkittavasta aiheesta. (Vilka 2021, 120.)

”Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto” (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71). Menetelmiä voidaan käyttää joko yhdessä tai erikseen riippuen tutkimusongelmasta ja resursseista. Tämän tutkimuksen menetelmäksi valikoitui institutionaalisten sijoittajien vastuullisuusraporttien sekä yhtiöiden julkaisemien muiden materiaalien läpikäyminen. Lisäksi haastattelujen avulla pyrittiin syventämään tietoa tutkittavasta ilmiöstä.

Opinnäytetyön aineiston keruussa pyrittiin huomioimaan suomalaisia institutionaalisia sijoittajia erilaisista lähtökohdista, jotta saatiin mahdollisimman hyvä kuva sijoittajien lapsen oikeuksien huomiomisesta. Institutionaalinen sijoittaja voidaan määritellä suurilla sijoituksilla tekeväksi yhteisöksi kuten esimerkiksi eläke- ja vakuutusyhtiöt, pankit ja sijoitusrahastot (Pörsisäätiö 2023.) Tämän perusteella vastuullisuusraporttien ja yritysten muiden julkisten materiaalien analysoinnin kohdeyrityksiksi valittiin Suomen työeläkevakuutusyhtiöt Elo, Ilmarinen, Varma ja Veritas, vakuutusyhtiöistä Fennia, If ja LähiTapiola sekä pankeista ja rahastoyhtiöistä OP-ryhmä, Nordea, Danske Bank ja Evli.

Aineistolähtöiset analyysit voidaan jakaa kolmeen eri lähestymistapaan:

1. Sisällönanalyysiin, jonka avulla pyritään kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa.
2. Fenomenologiseen lähestymistapaan, jossa tulkinta lähtee liikkeelle tutkijan omasta esiymmärryksestä merkityssuhteiden ja merkityskokonaisuuksien muodostamisessa.
3. Diskurssianalyysiin, jossa ihmisten tuottamat kielelliset merkitykset muodostavat merkityssuhteiden kokonaisuuksia. (Vilka 2021, 163-176.)

Tässä opinnäytetyössä aineiston analysoinnissa käytettiin apuna sisällönanalyysiä. Tutkimuksessa tulee huomioida, että sisällönanalyysimenetelmällä kerätty aineisto ei itsessään ole riittävä tutkimustulos vaan siitä tulee pystyä tekemään johtopäätöksiä. Sisällönanalyysissä aineisto aluksi pelkistetään, jolloin karsitaan kaikki tutkimustehtävän kannalta epäoleellinen pois hävittämättä tärkeää informaatiota. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi alleviivaamalla aineistosta tutkimustehtävän kysymyksiä kuvaavia ilmaisuja ja listaamalla ne eri konseptille. Analyysissä tulee määritellä analyysiyksikkö, joka voi olla sana, lause, lauseen osa tai ajatuskokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103-113.)

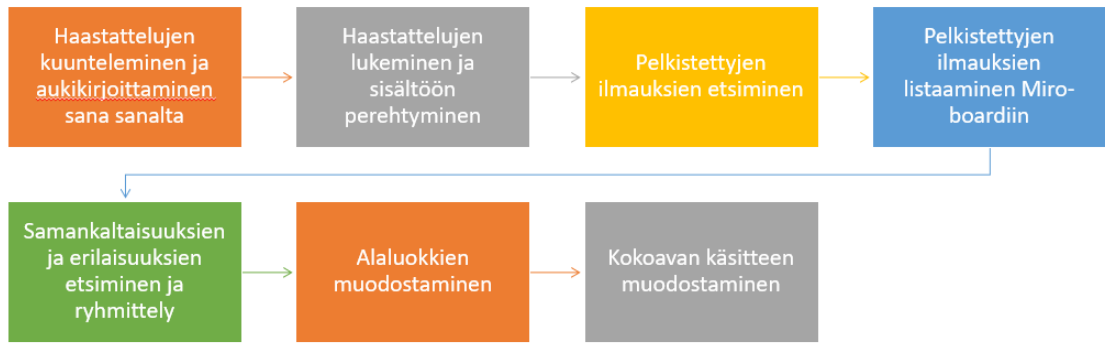
Tämän jälkeen aineisto ryhmitellään samankaltaisuuksien ja/tai eroavaisuuksien mukaan ja ryhmät nimetään kuvaavilla käsitteillä. Aineisto saadaan näin tiivistettyä, kun yksittäiset ilmaukset luokitellaan yleisimpiin käsitteisiin. Aineiston klusteroinnin eli ryhmittelyn jälkeen muodostetaan lopulta yhdistäviä käsitteitä eli aineisto abstrahoidaan ja näin saadaan vastaus tutkimuskysymyksen. Sisällönanalyysi perustuu tutkijan tulkintaan ja päättelyyn aineistosta. Empiirisestä aineistosta muodostetaan käsitteellisen näkemyksen tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103-113.)

Julkisten raporttien osalta sisältöanalyysi toteutettiin käyden läpi yritysten vastuullisuusraportteja, vastuullisen sijoittamisen politiikkaa, toimintakertomuksia sekä muita verkkosivuilta löytyviä materiaaleja kysyen ”Millä tavalla lähteessä kuvataan lapsen oikeuksien huomioiminen yrityksen sijoitustoiminnassa?”. Tähän liittyi esimerkiksi, mitä periaatteita yritys on sitoutunut noudattamaan sijoitustoiminnassa sekä minkälaisia lähestymistapoja ja työkaluja sijoittajilla on lapsen oikeuksien huomioimiseen. Erityisesti huomioitiin, miten sijoittajat huomioivat sosiaalisen vastuun, erityisesti ihmisoikeudet ja lapsen oikeudet sijoituksissaan. Dokumentteista kerätyt havainnot ryhmiteltiin, jonka jälkeen niistä muodostettiin kategorioita.

Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna eli puolistrukturoituna haastatteluna, jolloin kysymykset olivat ennalta mietittyjä tutkimusongelmaan vastaamiseksi. Tuomen & Sarajärven (2009, 73) mukaan on suositeltavaa, että haastateltavat voivat tutustua etukäteen haastattelun aiheeseen, teemoihin tai kysymyksiin, joten haastattelukutsun yhteydessä kerrottiin opinnäytetyön tutkittavasta ilmiöstä ja sekä lähetettiin kysymykset enakkoon (Liite 1).

Haastattelukutsu lähetettiin 20 instituutiosijoittajalle, joista sovittiin seitsemän haastattelua sekä yksi vastaus saatiin sähköpostitse. Haastattelut toteutettiin Teams-haastatteluna. Haastattelukysymysten esitysjärjestys ei välttämättä ollut sama kaikissa haastatteluissa, vaan teemat käsiteltiin haastattelun kannalta luontevassa järjestyksessä. Kaikilta haastateltavilta ei kysytty aivan samoja kysymyksiä, mutta haastatteluissa edettiin etukäteen mietittyjen teemojen ja haastattelussa nousseiden tarkentavien kysymysten pohjalta.

Haastattelut analysoitiin Tuomen & Sarajärven (2009, 109) aineistolähtöisen sisällönanalyysin prosessin mukaan.

Kuvio 5: Haastattelujen sisällönanalyysin prosessi

Kun haastattelut oli litteroitu tekstimuotoon, aineistosta etsittiin pelkistettyjä ilmaisuja, jotka nähtiin tutkitun ilmiön ja tutkimuskysymysten kannalta olennaisina. Pelkistetyt ilmaisut koottiin Miro-boardiin.

Kuvio 6: Haastattelujen pelkistetyt ilmaisut kerättyinä Miro-boardiin

Tämän jälkeen ilmaisuista pyrittiin etsimään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia ja ilmaisut ryhmiteltiin niin että ne muodostivat alaluokkia. Alaluokkia oli yhteensä 19, jotka jaettiin neljään suurempaan yläkäsitteeseen; miten voidaan vaikuttaa, työkalut, haasteet ja tulevaisuudennäkömät.

Kuvio 7: Haastatteluaineistosta käsitteiden muodostaminen

4.2 Tutkimusetiikka

Tutkimuksessa tulee noudattaa tutkimusetiikkaa eli tiedeyhteisön sopimaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tämä tarkoittaa, että tutkimus toteutetaan käyttäen eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Tutkimusetiikka on mukana koko tutkimusprosessin ajan aina ideoinnista tutkimustulosten julkaisuun ja tiedottamiseen saakka. (Vilkkä 2021, 41.)

Eettisesti kestäville tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmillä tarkoitetaan yleisesti tiedeyhteisön hyväksymiä menetelmiä. Tiedonhankinnassa tämä tarkoittaa sitä, että tiedonhankinnan tulee perustua oman alan kirjallisuuteen sekä muihin asianmukaisiin tietolähteisiin, havaintoihin ja oman tutkimuksen analysointiin. Hyvä tutkimus on sekä johdonmukainen että tuottaa uutta tietoa tai yhdistää vanhaa tietoa uudella tavalla. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös rehellisyys esimerkiksi toisten tutkijoiden huomioiminen ja kunnioittaminen viittamalla heidän julkaisuihinsa asianmukaisella tavalla. (Vilkkä 2021, 41-42.)

Tuomen ja Sarajärven (2009, 125) mukaan, mitä vapaamuotoisempia tiedonhankintakeinot ovat, sitä enemmän tutkimuseettiset kysymykset korostuvat. Tutkimusetiikka on tärkeä osa tutkimusaineiston keräämistä ja sen säilyttämistä. Tutkittaville on selvitettävä tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja sen mahdolliset riskit. Osallistuminen tutkimukseen tulee olla aina vapaaehtoista ja tutkittavan on mahdollista kieltäytyä tai keskeyttää tutkimukseen osallistuminen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.) Tutkimustietojen tulee olla luottamuksellisia. Tutkijan tulee huomioida, miten tutkimusaineistoa säilytetään, ettei se joudu väärin käsiin tutkimusprosessin aikana tai sen jälkeen. Myös tutkittavan anonymiteetti tulee pystyä säilyttämään. (Vilkkä 2021, 47.)

Tutkimusaineistoa ja menetelmiä arvioidessa pohdin, onko valittujen tutkimusmenetelmien käytössä eettisiä ongelmia. Pohdin yritysten julkaisemien raporttien käyttöä opinnäytetyön aineistona sekä miten saan yhdistettyä haastattelut analyysiin, niin että haastateltavien suoja säilyy.

Tutkimuksen aineisto on kerätty yritysten verkkosivuilta julkisesti saatavilla olevista raporteista ja periaatteista kuten vastuullisuusraporteista, tilinpäätöstiedoista ja vastuullisen sijoittamisen periaatteista. Koska raportit ovat julkisesti kaikkien saatavilla, en näe eettistä ongelmaa käyttäessäni niitä aineistonkeruussa. Tarkoitukseni ei ole myöskään kritisoida vaan ainoastaan kerätä tietoa, miten tällä hetkellä toimitaan.

Aineistoa syvennettiin haastattelujen avulla. Haastattelupyynnössä kerrottiin opinnäytetyön aiheesta sekä annettiin haastattelukysymykset ennakoon. Haastattelut toteutettiin Teams-haastatteluna. Haastatelluille kerrottiin aluksi opinnäytetyöstä sekä henkilötietojen käsitteilystä. Haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen ne litteroitiin tekstimuotoon ja haastatteluaineistot anonymisoitiin käyttäen koodeja Haastateltava A, Haastateltava B ja niin edelleen. Haastattelun nauhoitukseen sekä henkilötietojen asianmukaiseen käsittelyyn saatiin lupa kaikilta haastatelluilta. Haastattelunauhoitteet poistettiin haastattelujen litteroinnin jälkeen. Haastatelluilta pyydettiin vielä erikseen lupa sitaattien käyttöön opinnäytetyössä.

4.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tieteellisen tutkimuksen tulee uuden tiedon tuottamisen ja teoreettisen viitekehyksen lisäksi olla työskentelyavaltaan järjestelmällistä ja kurinalaista. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen teorit, käsitteet, mallit, tutkimusmenetelmät, aineiston keräämistavat, analyysitavat ja argumentointi ovat tietoisesti ja perustellusti valittuja. Tutkijan tulee ymmärtää mikä on tutkimuksen kannalta olennaista ja mikä ei. (Vilka 2021, 38-39).

Opinnäytetyön tietoperustan viitekehys muodostuu vastuullisuuden määrittelystä, jonka jälkeen pureudutaan yritysten vastuullisuuteen ja erityisesti sosiaaliseen vastuullisuuteen, ihmisoikeuksien ja lasten oikeuksien huomioimiseen. Lopuksi syvennetään tietoa vastuullisesta sijoittamisesta sekä samojen sosiaalisten vastuullisuusaspektien eli ihmisoikeuksien ja lasten oikeuksien huomioimisesta sijoitustoiminnassa. Tietoperusta oli tutkimuksen sekä opinnäytetyöntekijän oman tietämyksen ja syyseuraussuhteiden ymmärtämisen kannalta oleellista, jotta saatiin muodostettua kokonaiskuva tutkittavasta aiheesta.

Haastattelupyynnöt osoitettiin yritysten vastuullisuuden asiantuntijoille, koska nähtiin että heillä on paras asiantuntemus ilmiöön liittyen. Tämän takia haastattelumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu, koska koettiin, että haastateltavilla on ymmärrys vastuullisen sijoittamisen aspekteista ja siten kykeneviä arvioimaan kysymykset suunnilleen samalla tavalla. Koska haastatteluaineistot äänitettiin, helpotti tämä haastattelujen kirjoittamista tekstimuotoon. Haastattelut litteroitiin sanatarkasti, mutta litteroinnissa ei huomioitu vuorovaikutuksen muita piirteitä. Puhutun sisällön ja yksinkertaisten vuorovaikutuksen piirteiden litteraatio riittää yleensä silloin, kun aineisto analysoidaan sisältöä luokittelemalla ja ilmaisuja kategorisoimalla (Ronkainen ym. 2013, 119).

5 Aineiston tulokset ja kehittämistehtävä

Opinnäytetyön aineistonkeruu muodostui kahdesta osasta. Ensiksi analysoitiin valittujen suomalaisten institutionaalisten sijoittajien julkisia dokumentteja, miten niissä on huomioitu lapsen oikeudet sijoitustoiminnassa. Toinen osa aineistonkeruusta muodostui teemahaastattelusta suomalaisten instituutiosijoittajien vastuullisuuden asiantuntijoiden kanssa. Haastattelujen tarkoituksena oli syventää tietoa tutkitusta ilmiöstä. Lopuksi aineistojen analysoinnin pohjalta esitettiin kehitysehdotuksia, miten lapsen oikeuksien huomioimista sijoitustoiminnassa voidaan parantaa.

5.1 Vastuullisuusraporttien analysointi

Vastuullisuusraporttien analyysin kohteeksi valittiin 11 suurta suomalaista instituutiosijoittajaa, jotta pystyttiin muodostamaan kokonaiskuva, huomioivatko instituutiosijoittajat lapsen oikeuksia sijoituspäätöksissään, miten lapsen oikeuksiin voidaan vaikuttaa sijoitustoiminnan kautta sekä miten siitä raportoidaan. Analyysissä vertailtiin neljän eläkevakuutusyhtiön, kolmen vakuutusyhtiön sekä neljän säästämisen ja sijoittamisen palveluita tarjoavan yhtiön dokumentteja heidän nettisivuiltaan. Informaation keräys ja analyysin toteutus tapahtui syksyllä 2023.

5.1.1 Työeläkeyhtiöt

Työeläkeyhtiö Elo vastaa 500 000 työntekijän ja yrittäjän tulevista eläkkeistä, 247 000 eläkkeensaajasta ja 28 miljardin euron sijoitusvarallisuudesta. Elon perustehtävä on luoda eläkmittaukselta turvaa asiakkailleen huolehtimalla heidän ansaitsemista eläkkeistä ja sijoittamalla varat ”tuottavasti, turvaavasti ja vastuullisesti”. Varat sijoitetaan pääasiassa korko-, osake- ja kiinteistöinvestointeihin sekä hedge-rahastosijoituksiin. (Elo 2023a, 3-6.)

Keskinäinen eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen on Suomen suurin yksityinen työeläkevakuutusyhtiö ja se on kokonaan asiakkaidensa omistama. Ilmarinen vastaa noin 1,1 miljoonan ihmisen eläketurvasta ja noin 57,5 miljardin euron sijoitusvarallisuudesta. Varat on hajautettu maantieteellisesti ja eri omaisuuslajeihin. Ilmarisen perustehtävä on huolehtia asiakkaidensa työeläketurvasta sijoittamalla varat ”turvaavasti, tuottavasti ja vastuullisesti”. (Ilmarinen 2023a, 4-6.)

Varma vastaa yli 900 000 ihmisen eläketurvasta ja myös se on keskinäinen yhtiö eli asiakkaidensa omistama. Vuonna 2022 lopussa sen sijoitusvarallisuus oli 56,2 miljardia euroa. Sijoitukset koostuvat pääasiassa osake-, korko- ja kiinteistöinvestointeista sekä hedge-rahastosijoituksista. Vastuullisuus on keskeinen osa yrityksen toimintaa ja varat sijoitetaan tuottavasti ja turvaavasti. (Varma 2023a, 4-7.)

Veritas on työeläkeyhtiöistä pienin. Se vastaa noin 120 000 henkilön eläketurvasta ja sen sijoitussalkun markkina-arvo oli vuoden 2022 lopussa 4,1 miljardia euroa (Veritas 2023a). Myös Veritas sijoittaa varat ”tuottavasti, turvaavasti ja vastuullisesti” (Veritas 2023b). Kaikkien työeläkeyhtiöiden perustehtävä on asiakkaiden eläkkeiden turvaaminen, ja kaikki ovat nostaneet vastuullisuustyön keskeiseksi osaksi toimintoja.

Elo vastuuallisen sijoittamisen periaatteissa on mainittu lapsen oikeuksien huomioiminen osana ihmisoikeuksia ja yritys vastuuta. Elo edellyttää sijoituskohteilta ihmisoikeuksien, lapsen oikeuksien ja olennaisten työelämän oikeuksien noudattamista. Kansallisen lainsäädännön lisäksi yhtiöiden odotetaan noudattava kansainvälisiä normeja kuten YK:n Global Compact -aloitetta, OECD:n toimintaohjeita monikansallisille yrityksille, ILO:n työelämän yleissopimuksia ja suosituksia sekä YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia ohjaavia periaatteita. (Elo 2023b.)

Ilmarinen vaatii näiden lisäksi sijoituskohteilta Lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamista (Ilmarinen 2023b). Ilmarisen vastuullisen sijoittamisen periaatteissa on avattu tarkemmin, että lapsen oikeuksien huomioimisessa ei ole kyse pelkästään lapsityövoiman käytön estämisessä, vaan lapsen oikeuksien huomioimisessa laajemmin muun muassa tuoteturvallisuudessa, maankäyttökysymyksissä sekä mainonnassa ja markkinoinnissa (Ilmarinen 2023c).

Sekä Varma että Veritas raportoivat edellyttävänsä sijoituskohteiltaan kansainvälisten normien noudattamista lainsäädännön lisäksi. Varman Ihmisoikeusperiaatteissa on kerrottu, että sijoituskohteilta edellytetään Global Compact -aloitteen noudattamista. Aloitteesta on kerrottu tarkemmin, että se kattaa niin YK:n ihmisoikeuksia ja korruptiota koskevat julistukset, ILO:n työelämän konventiot kuin kestävän kehityksen edistämiseksi sovitun Rion julistuksen. (Varma 2023b.) Samoin Veritas on listannut sijoitustoiminnan tärkeimmiksi noudatettaviksi normeiksi YK:n Global Compact -periaatteet sekä OECD:n ja ILO:n ohjeistukset (Veritas 2023c).

Elo kertoo käyttävänsä sijoituskohteina olevien yhtiöiden toiminnan seuraamiseen ulkopuolisia palveluntarjoajia ja muita analyysipalveluita sekä julkisia tietolähteitä. Mikäli ihmisoikeusrikkettä havaitaan, Elo selvittää kuinka vakavia ja laajoja vaikutuksia sillä on sekä kuinka yritys reagoi rikkeeseen. Yritykseen ollaan yhteydessä joko suoraan tai yhdessä muiden sijoittajien kanssa tai tilanteen seuraamista voidaan jatkaa palveluntarjoajien kautta. Sijoituksesta voidaan luopua, mikäli yritys ei paranna toimintaansa rikkeiden korjaamiseksi. Rahastosijoituksissa rahastovarainhoitajilla on vastuu seurata epäkohtia ja myös vaikuttaminen tapahtuu pääosin rahastovarainhoitajan kautta. Elo kertoo, että se käy säännöllistä vuoropuhelua varainhoitajien kanssa. (Elo 2023c.)

Myös Ilmarinen käyttää ulkopuolista palveluntarjoajaa oman analyysin ja selvityspyyntöjen lisäksi. Ilmarisella on oma vastuullisen sijoittamisen analyysityökalu, joka käyttää useita eri

lähteitä ja yhdistää ne taloudelliseen dataan sekä omaan analyysiin. Suorissa sijoituksissa analyysin apuna käytetään kolmansien osapuolien tuottamia vastuullisuusluokituksia. Listamattomia yrityksiä arvioidessa Ilmarisella on määritelty toimialakohtaiset vastuullisuutta koskevat kysymykset. Myös varainhoitajille tehdään aluksi perusteellinen vastuullisuus selvitys ja toimintaa seurataan säännöllisesti vastuullisuuskyselyillä. Lisäksi palveluntarjoaja käy jatkuvan seurannan ohella Ilmarisen arvoperisijoituksia läpi ja raportoi huomaamistaan normirikkomuksista tai mahdollisista epäilyistä. Normirikkomukset huomioidaan sijoituspäätöksissä ja käsitellään vastuullisen sijoittamisen johtoryhmässä tai selvissä tapauksissa vastuullisen sijoittamisen asiantuntijat voivat päättää jatkotoimenpiteistä. (Ilmarinen 2023b, 6-11.)

Samoin myös Varma kertoo käyttävänsä ulkoisia palveluntarjoajia tunnistamaan toimialoja ja maita, joissa on todennäköisiä ihmisoikeusrikkomuksia. Salkkujen läpivalaisemisessa käytetään apuna palveluntarjoajan ylläpitämää tietokantaa yhtiöön liitetystä todennetuista ja mahdollisista rikkeistä. (Varma 2023a, 57-59).

Veritas kertoo sisällyttäneensä vastuullisuustekijät sijoituspäätöksiinsä (Veritas 2023c). Suorien sijoitusten osalta se kertoo arvioivansa taloudellisten tunnuslukujen lisäksi yhtiöiden vastuullisuutta. Rahastosijoitusten osalta tehdään vuosittainen ESG-kysely rahastoyhtiöille, keskustellaan rahastonhoitajan kanssa sekä salkkua analysoidaan, jotta pystytään paremmin arvioimaan rahaston toimintaa. (Veritas 2023d.)

Elo, Ilmarinen, Varma ja Veritas pyrkivät kaikki ensiksi vaikuttamaan sijoituskohteeseen, mikäli yritys ei noudata kansainvälisiä normeja. Jos yritys ei paranna toimintatapojaan, sijoituskohte voidaan poissulkea. Elo on jakanut rikkeet, niiden seurannan ja toimenpiteet kolmeen eri kategoriaan. Yritykset, joissa on epäilty tai havaittu merkittävä rike, laitetaan joko poissulku-, vaikuttamis- tai seurantalistalle. Poissulkulistalla oleviin yrityksiin Elo ei sijoita. Vaikuttamislustalla oleviin yrityksiin se pyrkii vaikuttamaan joko yksin tai muiden toimijoiden kanssa toiminnan parantamiseksi. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi vuoropuhelu yrityksen kanssa, yhteistyövaikuttamishanke tai äänestäminen yhtiökokouksissa. Vaikuttamislustalla oleviin yrityksiin Elo ei tee lisäsijoituksia, ellei vastuullisen sijoittamisen ohjausryhmä anna sille lupaa. Tarkkailulistalla olevia yrityksiä arvioidaan pääosin palveluntarjoajan analyysin ja vuoropuhelun kautta. (Elo 2023c.)

Samanlaista jaottelu käyttää myös Varma, joka jaottelee rikkomukset tarkkailulistalla oleviin sijoituskohteisiin, vaikuttamisprosessissa oleviin sijoituskohteisiin sekä mustaan listaan eli niihin yrityksiin, joihin ei sijoiteta. Tarkkailulistalla olevia yrityksiä seurataan säännöllisesti ja pääsääntöisesti palveluntarjoaja käy dialogin yrityksen kanssa tilanteen korjaamiseksi. Toiseksi vakavimman kategorian rikkomusten vaikuttamistoimenpiteet Varma hoitaa itse. Vaikuttamisen alla oleviin sijoituskohteisiin voidaan tehdä lisäsijoituksia ainoastaan erillisellä päätöksellä. Mustalle listalle sijoituskohte joutuu, mikäli useampi vastuullisuusdatan

palveluntarjoaja vahvistaa yrityksen rikkomuksen. Vuonna 2022 Varma kertoo aloittaneensa vaikuttamisprosessin kahteen yritykseen, jotka liittyivät ihmisoikeuksien ja yhdistymisvapauden toteutumiseen. (Varma 2023a, 58-59.)

Myös Ilmarinen on määritellyt tietyt sijoituskohteet poissuljettaviin, mutta pääasiassa Ilmarisessa pyritään vaikuttamaan sijoituskohteeseen. Vaikuttamisprosessi on aloitettava aina, mikäli yrityksen toimintaan liittyy normirikkomus ja siihen halutaan sijoittaa. Vaikuttamisprosessi Ilmarisessa liittyy usein suoriin osake- ja korkosijoituksiin, kun halutaan parantaa sijoituskohteen vastuullista toimintaa tai kertoa yritykselle odotuksista vastuullisuuteen liittyen. Vaikuttamista voidaan tehdä myös proaktiivisesti esimerkiksi johonkin teemaan liittyen. (Ilmarinen 2023b, 6.)

Veritas kertoo ensisijaisesti pyrkivänsä vaikuttamaan yritykseen toimintatapojen parantamiseksi ja toissijaisesti yhtiön poissulkeminen sijoitussalkusta voi tulla kyseeseen. Veritaksen omistajanohjaus periaatteissa on kerrottu tarkemmin Veritaksen odotuksista sijoituskohteille. Sosiaalisen vastuun odotukset esimerkiksi liittyvät työntekijöiden reiluun ja tasa-arvoiseen kohteluun mikä tarkoittaa, että sijoituskohteilta ei hyväksytä minkäänlaisen työvoiman hyväksikäyttöä tai muuta lainvastaista kohtelua työntekijöihin liittyen. (Veritas 2023d.)

Kaikki neljä työeläkeyhtiötä kertovat olevansa mukana vaikuttamisprojekteissa, joissa on mukana paljon muita sijoittajia. Tällöin vaikuttaminen on usein tehokkaampaa. Useimmat yhteisaloitteet liittyvät ilmastonmuutokseen. Elo ja Ilmarinen kertovat olevansa mukana ihmisoikeuksiin liittyvissä sijoittaja-aloitteissa. Molemmat ovat mukana muun muassa Investor Alliance for Human Rights -sijoittajaverkostossa (Elo 2023a, 21; Ilmarinen 2023b, 21). Investor Alliance for Human Rights on voittoa tavoittelematon järjestö, joka tarjoaa sijoittajille työkaluja vastuullisen liiketoiminnan standardien implementointiin, tukee kohdeyrityksiä niiden ihmisoikeuskäytännöissä ja koordinoi toimia vastuullisen liiketoiminnan tasapuolisten toimintaedellytysten luomiseksi (Investor Alliance for Human Rights 2024).

Aloitteiden kautta Elo kertoo tavoittaneensa yli sata yritystä liittyen ihmisoikeuksiin yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Vuonna 2022 Elo vaikutti yksin yli kymmeneen yritykseen normirikeseurannan perusteella. (Elo 2023a, 21.) Ilmarinen vaikuttaa yrityksiin myös yhteistyössä kahden muun pohjoismaisen eläkeyhtiön kanssa. Yhteistyötä kutsutaan nimellä Nordic Engagement Cooperation. Vuonna 2022 yhteisön vaikuttamisprosessit keskittyivät ihmisoikeuksiin kaivossektorilla ja niihin liittyviin arvoketjuihin sekä vastuulliseen vedenkäyttöön. Yksittäisiä vaikuttamistoimenpiteitä Ilmarisella oli vuonna 2022 yhteensä seitsemän, joista kaksi liittyi ihmisoikeuksiin. (Ilmarinen 2023a, 75-76.) Ilmarinen on myös tehnyt yhteistyötä muun muassa UNICEF:n kanssa ja ollut kommentoimassa lapsen oikeuksiin liittyvää ohjeistusta sijoittajille vuonna 2021 (Ilmarinen 2021, 50).

Varma kertoo vastuullisuusraportissaan, että sen vuoden 2022 vastuullisen sijoittamisen painopiste oli sosiaalisten asioiden erityisesti ihmisoikeuksien huomioiminen sijoitustoiminnassa. Yrityksessä toteutettiin ihmisoikeuskartoitus, jossa tunnistettiin kolme ryhmää, joiden ihmisoikeuksien toteutumiseen Varman toiminnalla on vaikutuksia: sijoituskohteet, toimitusketjut ja oma henkilöstö. Tämän pohjalta yrityksessä laadittiin ihmisoikeustyötä tukevat ihmisoikeusperiaatteet. (Varma 2023a, 59.)

Varma kertoo kartoittaneen ihmisoikeusriskejä eri maanosissa ja toimialoilla. Toimialoista rakentaminen, vaateteollisuus ja ruoanvalmistus tunnistettiin aloiksi, joissa on mahdollisia tai todennäköisiä ihmisoikeusrikkomuksia. IT-alan ihmisoikeusvaikutukset tunnistettiin liittyvän kyberturvallisuuteen, kuluttajien oikeuksiin tai lapsityövoiman käyttöön. Vuonna 2022 Varma oli vaikuttamisprosessi kahteen yritykseen liittyen ihmisoikeuksien ja yhdistymisvapauden toteutumiseen Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. (Varma 2023a, 59.)

5.1.2 Vakuutusyhtiöt

Keskinäinen Vakuutusyhtiö Fennia on suomalainen vahinkovakuutusyhtiö, joka tarjoaa lakisäänteisiä ja vapaaehtoisia vahinkovakuutuksia yrityksille, yrittäjille ja kotitalouksille. Fennia on asiakkaidensa omistama yhtiö. Sen tytäryhtiöitä ovat Vakuutusosakeyhtiö Henki-Fennia, palveluyhtiö Fennia-palvelu Oy, eFennia Oy sekä yhdeksän kiinteistöyhtiötä. (Fennia 2022a, 6.) Vapaaehtoisia henki-eläke- ja säästö- ja sijoitusvakuutuksia sekä kapitalisaatiosopimuksia tarjoavan Henki-Fennian sijoitusten käypäarvo vuoden 2022 lopulla oli 619,2 miljoonaa euroa (Henki-Fennia 2022, 6.)

If on Pohjoismaiden suurin vahinkovakuutusyhtiö, jonka neljä liiketoiminta-aluetta ovat henkilöasiakkaat, yritysasiakkaat, suurasiakkaat sekä liiketoiminta Baltiassa. Yritys on osa Sampo-konsernia, jonka omistaa Sampo Oyj. (Sampo Group 2022a, 11.) Vuonna 2022 If:n sijoitusten yhteenlaskettu markkina arvo oli noin 10,5 miljardia euroa. (Sampo Group 2022b, 31.)

LähiTapiola-ryhmä on Fennian tavoin asiakkaidensa omistama yhtiö, joka tuottaa vahinko-, henki- ja eläkevakuuttamisen sekä säästämisen ja sijoittamisen tuotteita ja palveluita. LähiTapiola-ryhmään kuuluu LähiTapiola Vahinkoyhtiö, LähiTapiola Henkiyhtiö, LähiTapiola Varainhoito, LähiTapiola Kiinteistövarainhoito, LähiTapiola Vaihtoehtorahastot, 19 alueellista vahinkovakuutusyhtiötä sekä Seligson & Co Rahastoyhtiö. (LähiTapiola 2023a.) Vakuutusyhtiöiden sijoitusvarallisuus vuoden 2022 lopussa oli noin 9,5 miljardia euroa ja varainhoitokonsernin yhtiöiden hallinnoimat varat olivat noin 26,5 miljardia euroa (LähiTapiola 2022, sivu 31). LähiTapiola-ryhmässä vastuullisen sijoittamisen painopisteistä ja niiden edistämisestä vastaa varainhoitokonsernin ESG-ohjausryhmä, joten tutkimuksessa tarkasteltiin LähiTapiola Varainhoidon kestävän sijoittamisen periaatteita.

Henki-Fennia kertoo, että merkittävä osa sen sijoituksista on ulkoistettu omaisuudenhoitajille. Sijoituksia koskevat allokaatiopäätökset yritys tekee itse, mutta ulkoistetut varainhoitajat tekevät instrumenttikohtaiset valinnat. Tämä tarkoittaa, että varainhoitajien päätöksillä on iso merkitys Fennian sijoitusten vastuullisuudessa. Varainhoitajilta vaaditaan YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteisiin sitoutumista (PRI) sekä vastuullisuuden integroimista sijoitustoimintaan. (Fennia 2022b, 7.)

LähiTapiola varainhoitokonserni noudattaa muun muassa seuraavia kansainvälisiä periaatteita sijoituksissaan: YK:n Global Compact, YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia periaatteita, Kansainvälisen työjärjestön ILO:n konventiota, OECD:n toimintaohjeita monikansallisille yrityksille, OECD:n vastuullisen liiketoiminnan ohjeistuksia instituutio sijoittajille, OECD:n omistajanohjauksen periaatteita, International Corporate Governance Networkin (ICGN) hallinnointiperiaatteita sekä ICGN:n kansainvälisiä hallinnointiperiaatteita (LähiTapiola 2023b, 4).

Myös If kertoo huomioivansa sijoitustoiminnassaan muun muassa YK:n Global Compact -periaatteet, YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteet sekä on sitoutunut tukemaan toimillaan YK:n kestävä kehityksen periaatteita. Normirikeseurannassa huomioidaan YK:n Global Compact -periaatteiden lisäksi OECD ohjeistukset monikansallisille yrityksille, ILO:n monikansallisia yrityksiä koskevat periaatteet, ja liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevat periaatteet. (If 2022.)

Henki-Fennia kertoo, että sen vastuullisen sijoittamisen käytännön toimista vastaa suurimaksi osaksi varainhoitajat. Sijoitusten vastuullisuutta edistetään poissulkemalla tiettyjä toimialoja, aktiivisella omistajuudella ja vaikuttamisella sekä raportoinnilla. Osa varoista on sijoitettu esimerkiksi kestävyttä edistäviin rahastoihin. (Henki-Fennia 2023, 2-3.)

If uskoo, että yritysten vastuullinen käyttäytyminen niin työntekijöitä kuin muita sidosryhmiä kohtaan on olennainen osa yhtiön menestymistä pitkällä aikavälillä. (If 2022, 26.) ESG-tekijät huomioidaan sijoitustoiminnassa niin sijoitusanalyysissä, päätöksenteossa kuin raportoinnissakin. Aktiivinen omistajuus on olennainen osa sen vastuullista sijoittamista. (If 2023.) If:n vastuullisen sijoittamisen työkaluihin kuuluvat lisäksi normirikeseuranta, vaikuttaminen ja poissulku.

Myös LähiTapiola Varainhoito kertoo integroineensa vastuullisuusperiaatteet sijoitusprosesseihin sekä pyrkii vaikuttamaan aktiivisesti yrityksiin niin tapaamisilla, vaikuttamishankkeilla kuin yhtiökokouksissa äänestämällä. Suorissa osake- ja yrityslainasijoituksissa salkunhoito analysoi yrityksen vastuullisuustekijöitä hyödyntäen yrityksen omaa työkalua, jossa on määritellyt mittarit ympäristöön, sosiaaliseen vastuuseen ja hyvään hallintotapaan liittyen. Faktorisoituksissa LähiTapiola Varainhoito kertoo käyttävänsä ulkopuolisen palveluntarjoajan ESG-luokitusta sijoituspäätöksen arvioinnissa. Rahastovalinnassa se puolestaan huomioi rahastokumppaneiden vastuullisuusperiaatteet. (LähiTapiola 2023b.)

Suurissa sijoituksissa LähiTapiolan analyysissä huomioidaan yrityksen toimiala ja -alue, ja tunnistetaan oleelliset ja merkittävät arvioitavat vastuullisuustekijät ja mittarit. Tarvittaessa salkunhoitajat hyödyntävät myös akateemista tutkimustietoa sekä eri palveluntarjoajien kuten MSCI, Upright, Bloomberg ja CDP tietokantoja analyysissään. Yritykset saavat analyysin perusteella vastuullisuusluokituksen: kiitettävä, hyvä, tyydyttävä tai heikko. Vastuullisuusluokitusta voidaan päivittää tarvittaessa. (LähiTapiola 2023b.)

Myös Henki-Fennia on seurannut kesästä 2022 lähtien sijoitustensa ympäristön, yhteiskunnan ja hallintatapojen vastuullisuutta kvartaaleittain ulkopuolisen palveluntarjoajan keräämän ESG-datan avulla. Henki-Fennia raportoi, että se ei tällä hetkellä huomioi SFDR-sääntelyn määrittelemiä pääasiallisia haitallisia vaikutuksia sijoitustoiminnassaan, mutta tämä arvioidaan uudelleen vuonna 2024. (Fennia 2022b, 7-9.)

LähiTapiolan poissuljettavien sijoituskohteiden listalle kuuluu poissuljettavia toimialojen lisäksi kansainväliset ihmisoikeusrikkomukset, lapsityövoiman käyttö, korruptioon tai ympäristöön liittyvät normirikkomukset, mikäli yritys ei ole tehnyt toimenpiteitä asian korjaamiseksi. Sosiaalisista haitallisista vaikutuksista LähiTapiola on priorisoinut työntekijäoikeudet, tasa-arvoisen palkkauksen, monimuotoisuuden toteutumisen ja ihmisoikeusrikkomukset. Sosiaalisten vaikutusten seurannassa se kertoo käyttävänsä muun muassa sijoituskohteiden työtapaturma- ja henkilöstötilastoja sekä ihmisoikeusperiaatteita. (LähiTapiola 2023b.)

If kertoo, että sijoitukset seulotaan normirikkeiden sekä mahdollisten sanktioiden varalta. Se ei sijoita yrityksiin tai valtion joukkovelkakirjalainoihin, joihin kohdistuu pakotteita. Sijoituskohteiden ESG-riskiarviointi toteutetaan If:ssä niin kutsutun liikennevalomallin avulla, jonka apuna käytetään ulkoisten palveluntarjoajin dataa. Analyysissä huomioidaan yrityksen kannalta olennaiset riskit, niiden vaikutukset yrityksen arvoon sekä miten yritys hallinnoi näitä riskejä. (If 2022, 29-30.)

If:n ESG-riskianalyysissä erotellaan eri alatoimialat, jonka jälkeen arviointia perustuu yritys-kohtaisiin tekijöihin kuten esimerkiksi yrityksen tuote- tai liiketoimintalinjaan, taloudelliseen kyvykkyyteen, maantieteelliseen riskiin sekä mahdollisiin aiemmin raportoituihin tapahtumiin. Riskianalyysin perusteella yritykset luokitellaan seuraavasti: pieni riski, keskisuuririski, suuri riski ja vakava riski. Salkunhoitajan toimenpiteet riippuvat siitä, missä riskiluokassa sijoituskohte on. Tämän lisäksi seulotaan tiettyjä teollisuuden aloja sekä tiettyjen tuotteiden ja palveluiden tuotanto- ja jakelukanavia, joita voidaan pitää ESG-näkökulmasta herkkänä ja kiistanalaisina. (If 2022, 29-30.)

Normirikkomusseulonnassa If kertoo huomioivansa ympäristön, ihmisoikeudet, työstandardit sekä korruption vastaisen toiminnan. Mikäli kestävyysriskejä havaitaan, tehdään lisätutkimuksia eikä sijoitusta voida tehdä ilman talousjohtajan lupaa. ESG-riskiluokituksia, sektorikohtaista seurantaa sekä normirikeseurantaa monitoroidaan kuukausittain ja yhteisösijoitukset

kvartaaleittain. Nämä tiedot raportoidaan sijoituksia valvovalle komitealle sekä vuosittain myös hallitukselle. (If 2022, 30-31.)

If kertoo pyrkivänsä vaikuttamaan yrityksiin joko olemalle heihin suoraan yhteydessä, äänestämällä yhtiökokouksissa tai yhteisöaloitteiden kautta saavuttaakseen haluttua muutosta yrityksen toiminnassa. Vuonna 2022 If kävi läpi kahdeksan yhteisöaloitetta, mutta ei osallistunut niihin. Viimeisenä keinona pidetään yrityksestä irtautumista, mikäli vaikuttamiskeinot eivät tuota tulosta. If kertoo julkaisseensa tammikuussa 2023 vastuullisen sijoittamisen periaatteet, jonka tarkoituksena on laajentaa vastuullisen sijoittamisen kenttää sekä yhdenmukaistaa vastuullista sijoittamista Sampo Groupissa. (If 2022, 30-31.)

5.1.3 Pankit ja rahastoyhtiöt

Pohjoismaiden suurin pankki Nordea hallinnoi vuonna 2022 yhteensä noin 359 miljardin euron arvosta varoja. Nordean tavoitteena on olla paras pankki niin asiakkaille, työntekijöille kuin osakkeenomistajille. Strategisiksi painopisteiksi se on nostanut digitaaliset palvelut sekä vastuullisuuden integroimisen liiketoimintaan. (Nordea 2022.)

OP Ryhmä on Suomen suurin finanssiryhmä ja se on asiakkaidensa omistama. Sen liiketoimintasegmenttejä ovat vähittäispankki, yrityspankki sekä vakuutus. OP Ryhmän hallinnoimat varat vuoden 2022 lopussa olivat yhteensä yli 98 miljardia euroa. (OP Ryhmä 2022a, 7-14.) Ryhmän perustehtäväksi on määritelty asiakkaiden sekä toimintaympäristön kestävän taloudellisen menestyksen, turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen. OP:n tavoitteena on olla Suomen johtava ja vetovoimaisin finanssiryhmä. Yksi sen strategisista painopisteistä on vastuullinen liiketoiminta. (OP Ryhmä 2022b, 9-10.) OP Ryhmän osalta tässä opinnäytetyössä on tutkittu tarkemmin OP Varainhoidon vastuullisen sijoittamisen periaatteita ja vuosikatsausta. OP Varainhoito toimii myös OP-Rahastoyhtiö Oy:n salkunhoitajana.

Danske Bank on Suomen kolmanneksi suurin pankki, joka toimii kymmenessä maassa ja jonka koko konsernin hoidettavan varallisuuden arvo on yli 100 miljardia euroa. Sen tavoitteena on olla johtava kestävän rahoituksen pankki Tanskassa sekä olla muiden markkinajohtajien joukossa muissa Pohjoismaissa. Danske haluaa olla asiakkaiden ensisijainen pankki nyt ja tulevaisuudessa. Sen strategisia painopisteitä ovat muun muassa digitaalisuus ja vastuullisuus. (Danske Bank 2022a).

Evli Oyj on yksi Suomen suurimmista varainhoitajista, jonka hallinnoimat asiakasvarat olivat vuoden 2022 lopussa noin 16 miljardia euroa. Evli tarjoaa instituutio-, yritys- ja yksityisasiakkailla kokonaisvaltaisesti sijoittamisen ja varainhoidon palveluita. Evli-konserniin kuuluva Evli-Rahastoyhtiö on Suomen kolmanneksi suurin rahastoyhtiö Suomessa. Evli on linjannut strategiassaan tehtäväkseen asiakkaiden varallisuuden kasvattamisen vastuullisesti. Evlin

tavoitteena on olla Pohjoismaiden johtava varainhoitaja. Strategian yksi pääpainopisteistä on vastuullinen sijoittaminen. (Evli 2022, 3.)

Nordea kertoo vastuullisen sijoittamisen tavoitteekseen tukea kohdeyrityksiä kestävän kehityksen tavoitteisiin pääsemiseksi sekä noudattaa kansainvälisiä normeja ja ohjeistuksia. Näitä ohjeistuksia ovat YK:n Global Compact, OECD:n hyvää hallintotapaa koskevat ohjeet, OECD:n ohjeet monikansallisille yrityksille, YK:n ihmisoikeusjulistus, YK:n liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia ohjaavat periaatteet, liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet, ILO:n julistus työelämän peruseriaateista ja -oikeuksista, Rio:n julistus, YK:n korruption vastainen yleissopimus sekä rypäleaset kieltävä sopimus. (Nordea 2023a.)

Sekä Evli, OP että Danske Bank raportoivat myös noudattavansa ihmisoikeuksien osalta muun muassa YK:n Global Compact -aloitetta, YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevia ohjaavia periaatteita sekä OECD:n toimintaohjeista monikansallisille yrityksille (Evli 2022, 20-24; OP Ryhmä 2022b; Danske Bank 2022b, 12).

Danske Bank on tehnyt vuonna 2022 arvioinnin liiketoimintansa kannalta merkittävistä ihmisoikeusriskeistä mukaan lukien yrityksen oma toiminta, rahoitustoiminta sekä toimitusketjut. Ihmisoikeusvaikutus arvioinnin tarkoituksena on mukautua tuleviin lainsäädäntöihin sekä vahvistaa omaa ihmisoikeus due diligence -prosessia. (Danske Bank 2022a, 21.)

Danske Bankin ihmisoikeusjulkaisu perustuu kansainväliseen ihmisoikeusjulistukseen ja ILO:n julistukseen työelämäoikeuksista sekä lisäksi YK:n liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia koskeviin periaatteisiin, OECD:n ohjeisiin monikansallisille yrityksille, YK:n Global Compactiin, YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteisiin sekä viiteen muuhun ihmisoikeuksiin viittaavaan periaatteeseen. Lapsen oikeuksien osalta julkaisussa on raportoitu, että lapsen oikeuksia tulee kunnioittaa sekä välttää lapsityövoiman käyttöä, joka vahingoittaa lapsia fyysisesti tai henkisesti ja estää heitä menemästä kouluun. (Danske Bank 2023a.)

Nordea kertoo ihmisoikeuksien olevan yksi sen fokusalueista. Se tukee toimissaan YK:n ihmisoikeusjulistusta ja ihmisoikeudet huomioidaan niin yrityksen eettisissä ohjeissa, vastuullisuusperiaatteissa, vastuullisen sijoittamisen periaatteissa kuin eettisissä ohjeissa alihankkijoille sekä eri sektorikohtaisissa ohjeistuksissa. Vakavimmat ihmisoikeusvaikutukset Nordea on tunnistanut olevan rahoittamisen, sijoittamisen, transaktioiden ja hankintojen osa-alueilla. Vuonna 2022 se kertoo aloittaneensa ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin tunnistamallaan osa-alueilla sekä kehityksen luomisen riskien vaikutuksista ihmisille ja liiketoiminnalle. Vuoden 2023 tavoitteeksi on mainittu, että kaikki Nordea Varainhoidon hallinnoimien rahastojen kohdeyritykset on arvioitu ihmisoikeuksien osalta EU:n taksonomian mukaisten sosiaalisen vähimmäistason suojatoimien mukaan. (Nordea 2022, 339.)

Nordea on julkaissut ihmisoikeuseriaatteet joulukuussa 2023 (Nordea 2023b). Sektori- ja teemakohtaiset ohjeistukset asettavat odotuksia kohdeyrityksille lapsen oikeuksiin liittyen luotonannossa ja sijoitustoiminnassa. Kohdeyrityksiä suositellaan seuraamaan YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista sekä Liiketoimintaa ohjaavia lapsenoikeuseriaatteita. Nordea on asettanut lapsen oikeudet yhdeksi strategiseksi fokusalueeksi sosiaalisen vastuun työssä. Tarkoituksena on kehittää toimenpidesuunnitelma vuonna 2025, jonka tarkoituksena on varmistaa, että kaikki olennaiset vaatimukset on täytetty sekä tunnistaa muita positiivisia vaikutusmahdollisuuksia lapsiin. (Nordea 2023c, 13.)

Myös OP Ryhmä kertoo, että se on käynnistänyt vuonna 2022 arvioinnin toimintansa ihmisoikeusvaikutuksista, jonka pohjalta tavoitteena on laatia ihmisoikeuspolitiikka ja toimintasuunnitelma (OP Ryhmä 2022a, 25).

Nordean vastuullisen sijoittaminen muodostuu viidestä osa-alueesta, jotka ovat normirikeseuranta, kestävyysriskien integrointi, PAI-indikaattorien huomioiminen, poissulku sekä aktiivinen omistajuus ja sitoutuminen. Sijoitusten seurannassa ja monitoroinnissa apuna käytetään sisäistä ESG-luokitusta sekä useita ulkopuolisia datapalveluntarjoajia ja omaa tutkimusta. (Nordea 2023a.) Nordea kertoo pyrkineensä kehittämään prosessia sosiaalisten vähimmäistason suoja-toimien integroimiseksi osaksi normirikeseurantaa sekä PAI-indikaattoreiden eli pääasiallisten haittavaikutusten seuraamiseksi. Ihmisoikeusvaikutusten arvioinnissa se käyttää myös esimerkiksi Corporate Human Rights Benchmarkia ja World Benchmarking Alliancen muita tutkimuksia. (Nordea 2022, 339.)

Danske Bankilta vuonna 2023 ilmestyneessä ihmisoikeusraportissa kuvataan tarkemmin, miten ihmisoikeudet huomioidaan osana heidän toimintojaan. Sijoitusanalyysissä ja -päätöksenteossa huomioidaan haitalliset vaikutukset ihmisoikeuksiin sekä kestävyysriskinäkökulmasta että vaikutusnäkökulmasta. Kestävyysriskeillä tarkoitetaan sijoituksen arvoon vaikuttavia oleellisia kestävyystekijöitä eli ESG-tekijöitä, jotka voivat johtaa sijoitusten taloudellisiin riskeihin. Kestävyysvaikutusten näkökulmasta sijoitusanalyysissä ja -päätöksenteossa arvioidaan sijoituskohteiden pääasiallisia haitallisia vaikutuksia kestävyystekijöihin. Pääasiallisia haitallisia vaikutuksia arvioidaan osana huolellisuusvelvoitetta. (Danske Bank 2023b, 19-21.)

Danske Bankin sijoitustiimit arvioivat taloudellisia ja kestävyystekijöitä yritysraporteilta sekä eri palveluntarjoajien tekemistä analyyseistä huolellisuusvelvoitteen täyttämiseksi. Analyysin ja monitoroinnin apuna on käytössä seulontatyökalu, jossa hyödynnetään tietoa useilta eri ESG-palveluntarjoajilta, kansalaisjärjestöiltä, mediasta, varainhoitajilta sekä omilta vastuullisuusasiantuntijoilta. Dansken mukaan useiden ESG-palveluntarjoajien käyttäminen mahdollistaa ihmisoikeusloukkauksien, oikeustoimien ja muiden ihmisoikeusasioiden paremman seulonnan. (Danske Bank 2023b, 19-21.)

Myös OP Varainhoito on integroinut ympäristöön, sosiaalisiin kysymyksiin ja hyvään hallintotapaan liittyvät tekijät sijoitusanalyysiin ja päätöksentekoon. Salkunhoitajien apuna sijoituspäätöksissä on OP Varainhoidon oma ESG-työkalu, jossa on määritelty taloudellisesti olennaiset ESG-mittarit kullekin toimialalle. Tämän lisäksi salkunhoitajat voivat käyttää ulkopuolista ESG-dataa ja yhtiö- ja toimialakohtaisia tutkimuksia. Myös yritystapaamisissa saadaan lisätietoja olennaisista ESG-asioista. (OP Varainhoito Oy & OP-Rahastoyhtiö Oy 2023.)

ESG-työkalun lisäksi OP:lla on käytössä oma SFDR määritelmään soveltuva kestävän sijoituksen analyysimalli, jonka avulla pystytään tarkastelemaan, onko sijoituskohde linjassa YK:n Kestävän kehityksen tavoitteiden kanssa sekä poissulkemaan yritykset, joilla on huomattavia negatiivisia vaikutuksia sidosryhmiin tai ympäristöön. Kestävän sijoituksen mallissa yritys arvioidaan 30 indikaattorin avulla, onko sijoitus kestävä. (OP Varainhoito 2022.)

OP:ssa salkunhoitajien on tarkistettava ennen sijoituspäätöstä, ettei yhtiö riko kansainvälisiä normeja. Jos yritys on normirikkomusseurantalistalla, yritykseen voidaan sijoittaa vain, jos yritysanalyysissä rikkomus on otettu huomioon ja sijoituspäätös on erikseen hyväksytty vastuullisen sijoittamisen toimikunnassa. Vastuulliseen sijoittamiseen kuuluu myös vaikuttaminen yhtiön kehitykseen muun muassa osallistumalla yhtiökokouksiin, yritystapaamisilla tai vaikuttamalla yksin tai yhdessä muiden sijoittajien kanssa. (OP Varainhoito Oy & OP-Rahastoyhtiö Oy 2023.)

ESG-tekijöiden huomioiminen on integroitu myös osaksi Evlin sijoitustoimintaa. Salkunhoitajat käyttävät kohdeyrityksen vastuullisuuden arviointiin Evlin omaa ESG-tietokantaa sekä yhtiöiden julkaisemia tietoja ja yhtiötapaamisia. Vuoden 2022 tietojen mukaan Evlin tietokannassa on noin 13 900 yrityksen vastuullisuustiedot ja se perustuu MSCI ESG Researchin ja ISS ESG:n vastuullisuusluokituksiin. Korko- ja osakesijoituksia arvioidessa ESG-tietokanta kertoo muun muassa kiistanalaisten toimialojen osuuden yrityksen liikevaihdosta, normirikkomukset sekä päästötietoja. (Evli 2022, 20-24.)

Evli:ssä aktiiviset osake- ja yrityslainarahastot sekä varainhoidon suorat sijoitukset analysoidaan kolmen kuukauden välein mahdollisten normirikkomusten ja ilmastoperiaatteiden noudattamisen selvittämiseksi. Tietolähteinä käytetään ulkopuolisten palveluntarjoajien MSCI:n ja ISS ESG:n tietokantoja sekä julkisia lähteitä kuten uutisia. Mikäli normirikkomus havaitaan, asia käsitellään ensiksi salkunhoidon kanssa, jonka jälkeen aloitetaan vaikuttamistoimenpiteet, tai vaihtoehtoisesti omistus myydään pois. (Evli 2022, 20-24.) Vaikuttaminen ja aktiivinen omistajuus nähdään monesti poissulkua tehokkaampana keinona positiivisen ja kestävän muutoksen aikaansaamiseksi (Evli 2023).

Danske Bankissa aktiivinen omistajuus nähdään tärkeänä erityisesti arvonluonnissa pitkällä aikavälillä. Mikäli sijoitusanalyysissä tai seurannassa nousee esiin ihmisoikeusrikkomuksia, tekee ESG-ohjausryhmä päätöksen, kuinka sijoituskohteen kanssa tulee toimia ja jonka ehdotuksen

vastuullisen sijoittamisen komitea hyväksyy. Sijoitus voidaan joko poissulkea tai voidaan aloittaa vaikuttamistoimet tilanteen korjaamiseksi. Lähtökohtaisesti sijoituskohteeseen halutaan mieluummin vaikuttaa positiivisesti dialogin kautta kuin luopumalla yrityksestä. (Danske Bank 2023b, 19-21.)

Myös OP kertoo, että sen sijoitukset läpivalaistaan kvartaaleittain kansainvälisten normirikkomusten kuten esimerkiksi OECD:n ohjeiden ja YK:n Global Compact -periaatteiden osalta. OP Varainhoito poissulkee sijoituksistaan kiistanalaiset aseet, tupakan sekä ilmastonmuutokseen negatiivisesti vaikuttavat toimialat, jotka nähdään taloudellisesti vähemmän houkuttelevina. Poissuljettaviin yrityksiin kuuluvat myös yritykset, jotka ovat rikkoneet kansainvälisiä normeja eivätkä ole tehneet korjaavia toimenpiteitä asian ratkaisemiseksi. Mikäli sijoituskohteessa havaitaan normirikkomus, voidaan yritys joko myydä tai aloitetaan vaikuttamistoimenpiteet. (OP Varainhoito Oy & OP-Rahastoyhtiö Oy 2023.)

Evlissä poissuljettaviin toimialoihin kuuluu kiistanalaisten aseiden valmistajat, tupakan valmistajat, aikuisviihteen tuottajat sekä kiistanalaista lainaamista harjoittavat yhtiöt. Myös Venäjän valtio ja venäläiset yhtiöt ovat poissulun kohteena. (Evli 2022, 20-24.)

Nordean poissulkulistalla on sellaiset yritykset, joiden yritystoimintaa se ei koe hyväksyttävänä tai yritykset, jotka ovat rikkoneet kansainvälisiä normeja ja joihin vaikuttaminen on ollut tuloksetonta. Aktiivinen omistajuus nähdään kuitenkin usein tehokkaampana keinona, sillä kun toinen sijoittaja myy, niin toinen vähemmän vastuullinen sijoittaja saattaa ostaa, jolloin yritys ei todennäköisesti paranna tapojaan. Kompleksisuutta lisää kuitenkin se, että jossain tapauksissa jonkun sijoittajan poisjättäytyminen voi lisätä muiden sijoittajien vaikuttamisyhtiöitä ja pitkällä aikavälillä parantaa yrityksen toimia. Nordean vastuullisen sijoittamisen periaatteissa on kerrottu, mitä ihmisoikeuksiin liittyviä periaatteita heidän sijoituskohteiden sekä niiden toimitusketjujen odotetaan noudattavan. (Nordea 2023a.)

OP-Rahastoyhtiö raportoi nettisivuillaan rahastojen yhtiökokousäänestykset. Vuonna 2022 OP rahastot äänestivät yhteensä 1344 pörssiyhtiön yhtiökokouksessa. 240 yhtiökokousaihetta liittyi sosiaaliseen vastuuseen ja niistä 27 ihmisoikeuksiin. (OP Varainhoito 2022, 13-16.) OP

Evli osallistui vuoden 2022 aikana 22 vaikuttamistapaukseen, jotka liittyivät ilmastotavoitteisiin, yhtiöiden vastuullisuustyöhön, normirikkomusepäilyyn ja hyvään hallinnointitapaan. Vuoden aikana Evli kertoo sulkeneensa pois yhden yhtiön normirikkomusepäilyyn liittyen. Evli on mukana PRI Advance -aloitteessa, jossa sijoittajat toimivat ihmisoikeuksien ja sosiaalisten kysymysten hyväksi. Evli on myös mukana Suomen UNICEF:in käynnistämässä tutkimushankkeessa, jossa selvitetään, miten suomalaisissa yrityksissä huomioidaan lapsen oikeudet sekä miten niistä raportoidaan sijoittajille. (Evli 2022, 20-24.)

Danske Bank raportoi sivuillaan poissulkemansa yritykset sekä aktiivisen omistajuuden tapaukset ja yhtiökokousäänestykset. Vuonna 2022 aktiivisen omistajuuden sitouttamistoimista 28 % liittyi sosiaalisiin asioihin kuten työntekijöiden terveyteen ja turvallisuuteen liittyviin asioihin. Danske on myös mukana PRI Advance -aloitteessa. (Danske Bank 2023b, 19-21.)

5.1.4 Yhteenveto

Yhteenvetona raporttien läpikäynnin jälkeen voidaan todeta, että vastuullisen sijoittamisen keinot ovat tutkituilla instituutiosijoittajilla yhteneväiset: ESG-integrointi sijoituspäätöksissä, poissulku sekä aktiivinen omistajuus. Salkun analysoinnissa ja monitoroinnissa käytetään apuna ulkoisten palveluntarjoajien vastuullisuusluokituksia ja normirikkomustietoja. Periaatteista huomioidaan yleisen lainsäädännön lisäksi yleisesti YK:n vastuullisen sijoittamisen periaatteet, YK:n Global Compact, OECD:n ohjeistukset monikansallisille yrityksille sekä ILO:n työelämäperiaatteet. 18 % sijoittajasta raportoi huomioivansa joko lapsen oikeuksien sopimuksen tai liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet. 55 % sijoittajista mainitsevat lapsen oikeudet jossain määrin joko vastuullisuusraportissa tai vastuullisen sijoittamisen periaatteissa. 36 % instituutiosijoittajista on oma ihmisoikeuspolitiikka, tai selvitys ihmisoikeusvaikutuksista on käynnissä.

Osa sijoittajista raportoi vaikuttamistapaukset, yhtiökokousäänestämiset ja poissulkemiset julkisesti, mutta eivät kaikki. Raporttien löydöksistä voidaan todeta, että sijoittajat harvoin huomioivat lapsia omana sidosryhmänään vaan lapsen oikeudet ovat osa ihmisoikeuksia. Ihmisoikeusrikkomuksia monitoroidaan osana normirikkomusseurantaa. Lapsen oikeuksia ei julkisen raportoinnin löydöksiä perusteella useimmiten käsitellä laajemmalti. Kaksi sijoittajaa on kertonut tekevänsä yhteistyötä muun muassa UNICEF:in kanssa lapsen oikeuksien osalta.

5.2 Haastattelujen tulokset

Opinnäytetyöhön haastateltiin seitsemää institutionaalista sijoittajaa sekä yksi vastaus saatiin sähköpostitse. Haastattelut osoitettiin yritysten vastuullisuuden asiantuntijoille. Haastattelun teemat olivat: voivatko sijoittajat vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen, huomioivatko sijoittajat lapsen oikeudet sijoitustoiminnassa ja miten siitä raportoidaan. Lisäksi keskusteltiin, onko lapsenoikeusriskien merkitys kasvanut sijoitustoiminnassa ja miten asia nähdään tulevaisuudessa. Haastattelujen analysoinnin perusteella muodostettiin neljä yläkäsitettä; miten voidaan vaikuttaa, työkalut, haasteet ja tulevaisuudennäkymät.

Useimmat sijoittajat kokevat, että lapsen oikeuksien toteutumiseen voidaan vaikuttaa samoilla tavoin kuin muihinkin vastuullisuuskysymyksiin, kuten esimerkiksi ilmastonmuutokseen. Haastattelujen perusteella sijoittajan kolme tärkeintä työkalua lapsen oikeuksien huomioimisessa ovat ESG-integraatio sijoituspäätöksissä, aktiivinen omistajuus sekä poissulkeminen.

Näkisin, että lasten oikeudet siinä missä muutkin vastuullisuuden, vastuullisen sijoittamisen aspektit, niin samoilla keinoilla, että allokoidaan niitä varoja vastuullisiin yrityksiin, yrityksiin, jotka ottaa huomioon lasten oikeudet. Poissuljetaan yrityksiä, joissa niitä lasten oikeuksia ei noudateta. Ja tää tietysti luo sitten taloudellista painetta yrityksille huomioida lasten oikeudet ja pelata niiden kansainvälisten normien ja lakien mukaan. (Haastateltava C)

Lapsen oikeudet huomioidaan yrityksissä osana ihmisoikeuksia, mikä tarkoittaa, että sijoittajien tulee tarkastella ihmisoikeuksia hyvin laajasti. Lapsen oikeuksien huomioiminen ei tule jäädä pelkästään lapsityövoiman käytön huomioimiseen vaan siihen liittyy myös esimerkiksi vanhempien työolojen huomioiminen, lapsiin kohdistuva markkinointi ja tuoteturvallisuus. Sijoittajien vaikutusmahdollisuudet nähdään kuitenkin tällä hetkellä rajallisina kokonaisuuden huomioimisessa. Sijoittajien vaikuttamismahdollisuuksia saatetaan myös jossain määrin yliarvioida, sillä kaikki yritykset ja sijoittajat eivät ole yhtä vastuullisia. Tämän takia vastuulliset sijoittajat pyrkivät käyttämään omistajan oikeuttaan yritysten tuuppaamisessa vastuullisempaan suuntaan poissulkemisen sijaan.

Tietoisuuden lisäämistä niin dialogin ja vaikuttamisen kautta pidetään tärkeänä. Kun lapsen oikeuksia sijoittamisessa nostetaan enemmän esille ja asiasta keskustellaan julkisesti, lisää se tietoisuutta niin sijoittajissa, datapalveluntarjoajissa kuin yrityksissäkin mitä heiltä odotetaan. Tietoisuuden lisääntyessä lapsen oikeudet pystytään määrittelemään paremmin omana ihmisoikeusosa-alueena ja sitä myötä myös mittarit asian ympärillä kehittyvät.

Sijoittajien keskuudessa nähdään myös erittäin tärkeänä lainsäädännön merkitys lapsen oikeuksien toteutumisessa sekä huomioimisessa. Pelkästään kansallisen lainsäädännön noudattaminen ei ole riittävää, vaan yritysten tulisi huomioida toiminnassaan kansainvälisten normien ja periaatteiden seuranta. Ihmisoikeuksien perustana pidetään YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta, mutta taustalla vaikuttaa myös muita kansainvälisiä normeja kuten YK:n Global Compact, OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille sekä kansainvälisen työjärjestö ILO:n periaatejulistus. EU:n tulevalta regulaatiolta ja sitä myötä raportointivelvoitteiden selkiintymisen odotetaan yhtenäistävän yritysten raportointia sekä helpottavan yritysten vertailukelpoisuutta.

5.2.1 Sijoittajien työkalut

Haastattelujen löydökset mukailevat Amel-Zadehin ja Serafeimin (2018) tutkimusta käytetyimmistä vastuullisen sijoittamisen työkaluista. Kaikki vastaajat olivat yksimielisiä käytetyistä työkaluista, jotka ovat ESG-integrointi osana sijoituspäätöksiä, aktiivinen omistajuus sekä poissulkeminen.

ESG-integraatiossa lapsen oikeudet huomioidaan osana ihmisoikeuksia. Osa on jo tunnistanut tai pyrkii tunnistamaan toimialoja ja maantieteellisiä alueita, joissa on korostunut ihmisoikeusriski. Ihmisoikeusriskejä tarkastellaan normirikeseurannan kautta ennen sijoitusta ja

säännöllisesti sijoituksen aikana. Seurannantaso vaihtelee päivittäisestä puolivuositaiseen seurantaan. Osa sijoittajista tekee normirikeseurantaa sekä itse että varainhoitajien kautta.

Normirikeseurannassa käytetään apuna ulkopuolisia datapalveluntarjoajia, joiden avulla sijoituskohteiden normirikeitä tai epäkohtia pystytään helpoiten seuraamaan. Useiden sijoituskohteiden seuraaminen pelkästään julkisten lähteiden varassa ei ole mahdollista varsinkin, jos sijoituskohteita on kymmeniä, satoja tai jopa tuhansia.

Datatoimittajia on yleensä useampi, koska palveluntarjoajilla on erilaisia metodologeja ja standardeja käytössä. Yleisesti normirikeseurannassa huomioituja periaatteita ovat YK:n ihmisoikeusjulistus, YK:n Global Compact, OECD ohjeet monikansallisille yrityksille sekä ILO:n työelämänperiaatteet. Datatoimittajat voivat olla myös erikoistuneet johonkin tiettyyn osa-alueeseen, jota he painottavat analyysissään, esimerkiksi lapsen oikeuksiin liittyvään sopimukseen. Käyttämällä useampaa datapalveluntarjoajaa saadaan laajempi käsitys yrityksen toiminnan riskeistä. Tässä nähdään kuitenkin myös haasteena eri toimijoiden eroavaisuudet metodologeissa ja etteivät ne ole yhdenmukaisia keskenään.

Lisään vielä tuohon ylipäättään ihan normirikkomusseurantaan, niin sekään nyt ei ole mitenkään niin yksinkertaista kuin ehkä miltä se kuulostaa. Kun niinku sanoin, että mekin käytetään kolmea eri datalähdettä ja näähän ei ole mitenkään yksimielisiä siitä, että onko joku firma nyt rikkonut normeja vai ei, koska se ei ole mitenkään niin kun mustavalkoista. (Haastateltava B)

Mikäli normirikkomusseurannassa kuitenkin havaitaan epäkohta tai rikkomus yrityksen toiminnassa, ja sijoittaja on sen tulkinnasta samaa mieltä, pyritään yritykseen vaikuttamaan joko yksin tai yhdessä muiden sijoittajien kanssa. Vaikuttaminen yhdessä muiden toimijoiden kanssa nähdään tehokkaampana keinona. Kun useampi sijoittaja on keskustelemassa yrityksen kanssa saman pöydän tai videoyhteyden ääressä, on sillä voimakkaampi painoarvo.

Myös palveluntarjoajat organisoivat keskusteluja yhtiöiden suuntaan, joissa normirikkomuksia on havaittu. Sijoittajat voivat liittyä vaikuttamiskeskusteluihin mukaan, joissa palveluntarjoaja asettaa minimivaatimukset yritykselle, miten päästä eroon normirikkomus liputuksesta. Keskusteluissa halutaan kuulla yrityksen selitys normirikkomukselle ja miten yritys pyrkii parantamaan toimiaan. Vaikuttamiskeskustelujen tarkoituksena on vaikuttaa yrityksen toimintaan positiivisesti ja puskea yritystä vastuullisempaan suuntaan. Nykyisin keskustelut ovat monesti globaaleja ja järjestetään sen takia useimmiten videopuheluin. Kotimaassa tapaaminen voidaan järjestää myös paikan päällä, jolloin kommunikointi on helpompaa.

Sijoittajat voivat vaikuttaa yrityksiin myös erilaisten yhteisöaloitteiden kautta, joilla pyritään vaikuttamaan ihmisoikeuksien toteutumiseen. Aloitteiden kautta pyritään vaikuttamaan esimerkiksi työolosuhteisiin, työturvallisuuteen ja minimipalkkaukseen. Aktiiviseen omistajuuteen kuuluu myös yhtiökokouksissa äänestäminen joko ehdotuksen puolesta tai vastaan. Omistaja voi joko äänestää itse tai valtuuttaa palveluntarjoajan äänestämään puolestaan.

Tietyt haitalliset toimialat poissuljetaan jo sijoituspäätöstä tehdessä, mutta muutoin viimeisenä vaihtoehtona nähdään yhtiöstä irtautuminen vasta, mikäli yritys ei tee korjaavia toimenpiteitä toimintansa parantamiseksi. Ensisijainen lähestymistapa on pyrkiä vaikuttamaan yritykseen ja tuupata sitä kohti kestävämpää liiketoimintaa. Vaikuttamisprosessit ovat usein pitkiä ja voivat kestää jopa vuosia.

Varainhoitajan kautta sijoittavat instituutiosijoittajat huomioivat varainhoitajaa valitessaan, mitä periaatteita ja normeja varainhoitaja noudattaa sijoitustoiminnassaan. Sijoittajat voivat myös selvittää ihmisoikeuksiin liittyviä kestävyysriskejä varainhoitajilta vuosittain tehtävien ESG-kyselyjen avulla. Kyselyssä on peruskysymyksiä sekä lisäksi siinä voidaan huomioida ajankohtaisia asioita, joihin halutaan keskittyä tarkemmin.

5.2.2 Raportointi

Samoin kuin sijoituspäätöksissä myös raportoinnissa sijoittajat huomioivat lapsen oikeudet osana ihmisoikeuksia. Niistä raportoidaan hyvin yleisellä tasolla osana ihmisoikeuksia vastuullisen sijoittamisen periaatteissa, omistajanhjauksen periaatteissa ja vastuullisen sijoittamisen vuosiraporteissa. Raportoinnissa on usein kerrottu periaatteista ja normeista, joita noudatetaan ihmisoikeuksien huomioimisessa ja sitä kautta myös lapsen oikeudet on huomioitu. Osa raportoi normirikkomusten osalta vaikuttamisdataa, joissa ihmisoikeusrikkomusten vaikutustoimet on huomioitu. Toinen sijoittaja on nostanut raportoinnissa esille mitä tutkimusta on tehty lapsen oikeuksien huomioimisen edistämiseksi sijoitustoiminnassa.

Syitä miksi lapsen oikeuksia ei ole nostettu raportoinnissa esille tarkemmin on monia. Data on yksi syy. Raportoinnissa voidaan huomioida esimerkiksi kaikki Global Compact -periaatteita rikkovat yritykset, mutta ei ole vielä keksitty miten pystytään huomioimaan lapsen oikeudet kokonaisvaltaisesti ja erottamaan juuri lapsen oikeuksiin liittyvät rikkomukset. Toiseksi, vaikka dataa olisi saatavilla, niin sidosryhmiä on niin monia, joita tulee huomioida, että on tehtävä rajauksia millä tasolla raportoidaan. Voi myös olla, että lapsen oikeuksia ei ole nostettu esille raportoinnissa harvinaisen esiintyvyyden takia, viittaamalla lapsityövoiman normirikkomusten harvinaiseen esiintymiseen sijoituksissa.

Suurin syy ettei lapsen oikeuksien huomioimisesta raportoida enempää lienee puuttuvat datapisteet. Kun dataa ja datapisteitä on paremmin saatavilla, pystytään niitä seuraamaan ja mitaamaan ja sitä kautta myös raportoimaan.

5.2.3 Datahaaste

Kvalitatiivisen datan määrittelyyn liittyy paljon subjektiivisuutta, mikä tekee datan vertailusta haasteellista yhtenäisten mittareiden puuttuessa. Suurimpana haasteena lapsen

oikeuksien huomioimisessa sijoitustoiminnassa nousi esiin juuri yhtenäisten käytäntöjen ja mittareiden puuttuminen.

Varmaan yksi tärkeimmistä on tällä hetkellä datan saatavuus ja luotettavan datan saaminen. Datan, mitä pystyisi skaalaamaan ja mikä olisi vertailukelpoista, saaminen on tällä hetkellä tosi vaikeata. (Haastateltava A)

Sijoittajat huomioivat lapsen oikeudet osana ihmisoikeuksia, koska muita mittareita kuin lapsityövoimamittari ei juuri lapsen oikeuksien osalta tällä hetkellä ole. Mittareita muilta osialueilta voidaan hyödyntää joltain osin lapsen oikeuksien huomioimisessa. Tällaisia mittareita ovat voivat olla esimerkiksi tasa-arvomittari liittyen vanhempien työoloihin tai vesimittari liittyen puhtaan veden saantiin. Yritykset eivät raportoi kattavasti ihmisoikeuksiin ja lapsen oikeuksiin liittyvistä asioista, jonka takia sijoittajat pystyvät reagoimaan yksinomaan negatiivisiin asioihin, joita nousee esiin joko normirikeseurannan kautta tai julkisuudesta. Negatiivisten asioiden ennaltaehkäiseminen nähtiin tällä hetkellä haasteellisena tai jopa mahdottona.

Dataindikaattorit lapsen oikeuksien osalta puuttuvat vielä. Sijoittajat kaipaavatkin yrityksiltä yhtenäistä raportointia myös sosiaalisten asioiden osalta, jolloin datan vertailukelpoisuus paranee. Kvalitatiivista dataa on hankalampi vertailla, jonka vuoksi toivotaan yhteismitallisia mittareita.

Monestihan sijoitustoiminnassa, jos löydetään dataa asioille, eli on niitä niinku numeraalisia pisteitä mitä pystytään mittaamaan tai seuraamaan, niin semmoisia asioitahan yleensä sitten pyritään vaikuttamaan, että ne paranee ja niitä pystytään seuraamaan. (Haastateltava F)

Datapisteiden puuttuessa ongelmallisena nähtiin, miten kaikki oleellinen lapsen oikeuksien osalta saadaan huomioitua sijoitusprosessissa. Yritysten pitkät toimitusketjut, toimitusketjut kolmansissa maissa sekä maantieteelliset- ja kulttuurierot vaikeuttavat lapsen oikeuksien huomioon ottamista. Kun dataa ei voi määrällisesti mitata, on oltava selkeät prosessit kvalitatiivisen datan arvioimiseksi.

Datan vertailukelpoisuudesta ei tee mutkatonta myöskään datatoimittajien eroavaisuudet heidän metodologeissaan, mikä todettiin jo normirikeseurannan yhteydessä. Yksi datatoimittaja saattaa huomioida mistä yrityksen liikevaihto tulee, mutta toinen datatoimittaja huomioi lisäksi, ettei yritys aiheuta toiminnallaan minkäänlaista haittaa. Myös äänestysten osalta haasteena nähtiin datan saatavuus ja kattavuus.

Jotain tietoa tai arviota on saatavilla, vaikka yritykset eivät vielä kattavasti raportoi ihmisoikeuksiin ja lasten oikeuksiin liittyvistä asioista eikä palveluntarjoajienkaan data välttämättä ole yhdenmukaista ja tarpeeksi kattavaa. (Haastateltava G)

Suurissa sijoitusmäärissä yksityiskohtainen yritysanalyysi ei ole mahdollista ilman datapalveluntarjoajia. Datamäärän ja laadun parantuessa lapsen oikeuksien toteutuminen voidaan ottaa paremmin huomioon sijoitustoiminnassa. Ylipäänsä vastuullisen sijoittamisen haasteena voidaan nähdä sijoittajien erilaiset odotukset yrityksiä kohtaan sekä yhtenäisen kestävänsijoituksen määrittelyn puuttuminen. Kaikki sijoittajat eivät toimi yhtä vastuullisesti ja vastuullisuuden huomioimisessa Pohjoismaat ovat maailman kärkipäässä.

Vastuullisuuskysymyksissä ylipäänsä näkyy, näyttäytyy monesti sillä tavalla, että Pohjoismaissa me tehdään paljon hyviä asioita. Ollaan hyvin niinku kärjessä tätä kehitystä, muu Eurooppa tulee ihan hyvin kyllä myös Pohjoismaiden kanssa siinä kärjessä, mutta Yhdysvallat ja sitten Aasia, Latinalainen Amerikka, ne on aika tämmöisiä perässä tulijoita vielä monissa vastuullisuusasioissa. (Haastateltava F)

5.2.4 Ympäristöstä sosiaalisiin asioihin

Vastuullisen sijoittamisen fokus on ollut pitkään ilmastoasioissa. Myös lapsen oikeuksien kannalta ilmasto- ja ympäristökysymysten huomioiminen on tärkeää, sillä ne vaikuttavat lapsen elinympäristöön ja tulevaisuuteen. Viime aikoina sosiaalisen vastuun teemat ovat nousseet enemmän pinnalle, ja ihmisoikeudet ovat saaneet enemmän huomiota. Vihreässä siirtymässä eli fossiilisesta energiasta pois siirtymisessä puhutaan niin kutsutusta oikeudenmukaista siirtymästä (just transition), joka edellyttää ihmisoikeuksien huomioimista. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää heikoimmassa asemassa oleviin, sosiaalisiin turvaverkkoihin sekä kouluttamalla työntekijöitä ja luomalla uusia ihmisarvoisia työpaikkoja.

Ihmisoikeuksien noustessa enemmän ajankohtaiseksi nähdään myös ihmisoikeuksien fokuusoittuvan eri osa-alueisiin kuten esimerkiksi lapsen oikeuksiin tai vähemmistöihin. Regulaation kehittyessä yritysten tulee kiinnittää enemmän huomiota omaan toimintaansa ja arvoketjuihinsa sekä raportoida kattavammin ihmisoikeusvaikutuksistaan. Raportoinnin lisääntyessä niin datapalveluntarjoajat kuin sijoittajat saavat enemmän tietoa yhtiöiden käytännöistä ja ihmisoikeusvaikutuksista. Sääntelyn kehittyminen nähdäänkin tärkeänä sosiaalisen vastuun ja ihmisoikeusriskien huomioimisen kannalta.

Näemme tosi tärkeäksi, että olisi selkeät ohjeistukset. Näin kaikki voisivat toimia suhteellisen samalla tavalla ja se olisi yhtiöillekin helppoa ja järkevää. (Haastateltava A)

EU-regulaatio on keskittynyt pitkälti vihreään siirtymään ja sen määrittelyyn. Tällä hetkellä ei ole vielä tietoa sosiaalisen taksonomian tulosta, jossa määriteltäisiin sosiaalisesti kestävänsijoitus. Nykyisten CSRD ja CSDDD direktiivien myötä yrityksiltä kuitenkin edellytetään kattavampaa ja yksityiskohtaisempaa raportointia sekä tiettyjen teemojen osalta yhteismitallista kestävyysraportointia, jolloin myös sijoittajat saavat enemmän dataa yrityksistä. Vaikka puhutaan EU-regulaatiosta, niin yritysvastuudirektiivillä nähdään olevan vaikutuksia raportoinnin lisääntymiseen koko arvoketjun osalta ja siten vaikutukset ovat globaaleja. Tämän lisäksi kansainvälisen kirjanpito standardin IFRS:n lanseeraama ISSB (International Standard

Sustainability Board) pyrkii kehittämään globaalia kestävyysraportointikehikkoa. Yhtenäisiltä standardeilta odotetaan datan määrän lisääntymistä sekä vertailukelpoisuuden helpottamista.

Myös sijoittajien työkalujen nähdään kehittyvän tulevaisuudessa. Kun dataa on enemmän saatavilla, pystytään ymmärtämään nimenomaan lapsen oikeuksien osalta tärkeät osa-alueet ja poimimaan ne datasta. Jatkossa pyritään myös parantamaan proaktiivista analyysiä yrityksistä, että negatiivisia ihmisoikeusvaikutuksia ei huomattaisi vasta kun rike on tapahtunut, vaan yrityksiin pyritään vaikuttamaan myönteisellä tavalla ja kannustamaan yrityksiä tekemään hyviä asioita.

Lapsen oikeuksien huomioiminen nähdään sijoittajien keskuudessa tärkeänä.

Uskon, että olemme aina tienneet, että se (lapsen oikeuksien huomioiminen) on tärkeää. Kysymys on enemmänkin siitä, että ajan kuluessa olemme tulleet ymmärrykseen siitä, kuinka me sijoittajat voimme lähestyä aihetta. (Haastateltava D)

Tietoisuuden lisääntyminen ja sitä kautta ymmärryksen lisääntyminen, miten lapsen oikeudet voidaan huomioida sijoitustoiminnassa, nähdään kriittisenä. Mitä enemmän asiasta puhutaan julkisesti, niin sitä enemmän tietoisuus leviää niin yritysten, sijoittajien kuin palveluntarjoajien keskuudessa.

5.3 Kehittämisehdotukset

Vastuullisuusraporttien ja haastattelun pohjalta voidaan todeta, että institutionaaliset sijoittajat huomioivat lapsen oikeuksien osalta lapsityövoiman sijoitustoiminnassa normirikkomusten kautta, mutta muita аспектеja lapsen oikeuksien osalta ei analysoida, tai sitä ei ainakaan tiedosteta eikä muusta kuin lapsityövoiman käytön ehkäisemisestä raportoida. Ihmisoikeusvaikutusten arviointi yrityksen omassa toiminnassa ja sitä kautta ihmisoikeusvaikutusten arviointi sijoitustoimintaan tulisi olla integroitu niin sijoituspäätöksiin kuin salkun analyysiin.

Ihmisoikeusvaikutusten arviointi on tulossa lähiaikoina suurimpien sijoittajien velvollisuudeksi osana yritysten huolellisuusvelvoitetta (Corporate Sustainability Due Dilligence Directive) ja sitä kautta varmasti myös pienempien yritysten agendalle lähitulevaisuudessa. Ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin tulisi käsittää niin yrityksen oman toiminnan ihmisoikeusvaikutukset kuin välilliset kuten sen sijoitustoiminnan ja hankintaketjujen ihmisoikeusvaikutukset.

The Danish Institute for Human Rights ja UNICEF ovat tehneet oppaan yrityksille vuonna 2013 miten lapsen oikeudet voidaan sisällyttää osaksi vaikutusarviointeja (The Danish Institute for Human Rights & UNICEF 2013). Työkalussa on 58 kohtaa, jotka koskevat lapsiin liittyviä käytäntöjä yrityksissä ja jotka linkittyvät liiketoimintaa ohjaaviin lapsenoikeusperiaatteisiin. Näiden kriteereiden avulla instituutiosijoittajat voivat tutkia oman yrityksensä lapsen oikeuksiin

kohdistuvia vaikutuksia joko osana laajempaa ihmisoikeusvaikutuskartoitusta tai arvioidessaan tarkastellusti vaikutuksia lapsen oikeuksiin.

Aineiston perusteella voidaan todeta, että sijoittajat ovat sitoutuneet ihmisoikeuksien kunnioittamiseen ja se näkyy noudatettavissa periaatteissa ja normeissa, kuten YK:n Global Compact -aloite, OECD:n ohjeistukset monikansallisille yrityksille, ihmisoikeusjulistus ja ILO:n työelämäperiaatteet. Vain muutama sijoittaja oli erikseen maininnut lapsen oikeuksien sopimuksen tai liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet noudatettavista sopimuksissa.

Ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin myötä instituutiosijoittajien tulisi rakentaa ihmisoikeuspolitiikka. Oman toiminnan lisäksi ihmisoikeuspolitiikassa tulisi huomioida ja tuoda esille tarkemmin, mitä odotuksia yrityksellä on ihmisoikeuksien osalta muille sidosryhmille kuten sijoituskohteille. Esimerkiksi odotetaanko kohdesijoituksilta oman ihmisoikeuspolitiikan ja käytänteiden raportointia. Lapset tulisi huomioida ihmisoikeuspolitiikassa omana sidosryhmänä, sillä vaikka jollain toiminnalla ei ole negatiivia vaikutuksia aikuisiin, voi niillä olla haitallisia vaikutuksia lapsiin. Tällä hetkellä lapsia harvoin huomioidaan omana sidosryhmänä vaan lapset on usein huomioitu osana ihmisoikeuksia. Kannustaisinkin sijoittajia miettimään mitä vaikutuksia niiden toiminnalla on lapsiin ja minkälaista viestiä sijoittajat haluavat välittää lapsen oikeuksista ja niiden toteutumisesta sijoituskohteille. Ihmisoikeuspolitiikkaan olisi siten suositeltavaa sisällyttää omana kappaleena lapsiin liittyvät vaikutukset ja odotukset kohdeyrityksille.

Haastatteluissa yhdeksi tärkeäksi aiheeksi nousi julkisen keskustelun ja tietoisuuden lisäämisen merkitys. Jos mietitään ympäristöasioita, niin tuskin ilman julkista keskustelua sekä lainsäädännön ja mittareiden kehittymistä olisimme yhtä pitkällä ilmastoasioissa ja niiden huomioimisessa sijoitustoiminnassa kuin tällä hetkellä. Näkisin siten keskustelut niin yritysten kuin ulkoisten palveluntarjoajin kanssa tärkeinä liittyen lapsen oikeuksien huomioimiseen. Sijoittajat voivat käydä kohdeyritysten kanssa tarkemmin läpi millaisia odotuksia heillä on lapsen oikeuksien suhteen ja millaista raportointia he toivovat yrityksiltä asian suhteen. Yritykset eivät välttämättä raportoi kaikista käytänteistään, koska eivät näe sitä tärkeänä tai välttämättömänä toimintansa kannalta. Yrityksellä voi puuttua varsinainen lapsen oikeuksien politiikka, vaikka asiat yrityksessä käytännön tasolla huomioitaisiin. Tämän takia pitäisin tärkeänä, että sijoittajat selkeästi kuvaavat lapsen oikeuksiin liittyvät odotukset ja tuovat ne kohdeyritysten tietoisuuteen. Tämä parantaisi mielestäni datan saatavuutta lapsen oikeuksien huomioimisesta ja sitä kautta tukisi tämänhetkisiä tiedonsaatavuuden haasteita.

Sustainalytics ja UNICEF ovat julkaisseet vuonna 2019 oppaan lapsen oikeuksien integroinnista sijoitusten päätöksenteossa, johon listattu mitä odotuksia sijoittajilla tulisi olla niin sijoituskohteille kuin sijoittajalle itselleen lapsen oikeuksien osalta (Sustainalytics & UNICEF 2019, 16). Oppaan odotukset perustuvat liiketoimintaa ohjaaviin kymmeneen lapsenoikeusperiaatteeseen. NBIM on yksi esimerkki instituutiosijoittajasta, joka on julkaissut lapsen

oikeuksien osalta odotukset kohdeyrityksille. NBIM on jakanut odotukset neljään yläkategoriaan, jonka jokaisen alla on kuvattu tarkemmin, miten toimia kohdeyrityksiltä odotetaan. Nämä neljä yläkategoriaa ovat: 1. Ottaa lapsen oikeudet huomioon liiketoimintastrategiassa, yrityksen politiikoissa ja suunnittelussa, 2. integroida lapsen oikeudet riskienhallintaan, 3. julkaista strategia ja raportoida lapsen oikeuksista, sekä 4. vuorovaikutus muiden sidosryhmien, poliittisten päättäjien ja sääntelijöiden kanssa. (NBIM 2024.)

Lisäksi näkisin, että avoimen keskustelun ja vaikuttamisen kautta pystytään vaikuttamaan yhtenäisten standardien kehittämiseen. Keskustelut palveluntarjoajien kanssa antavat markkinalle signaalia mitä asioita sijoittajat pitävät tärkeinä ja minkälaista dataa palveluntarjoajilta odotetaan. Näin myös palveluntarjoajat pystyvät reagoimaan sijoittajien odotuksiin ja tarpeisiin uusien indikaattoreiden ja mittareiden osalta. Myös erilaisiin ihmisoikeuksiin liittyviin yhteistyöverkostoihin, aloitteisiin liittyminen sekä yhteistyö kansalaisjärjestöjen kanssa edistää ilmiön näkyvyyttä. Sijoittajat voivat olla aktiivisia lapsen oikeuksien julkituonnissa ja keskusteluavauksissa muiden sijoittajien kanssa. Lisäksi yhteistyö valtioelinten ja päättäjien kanssa yhtenäisten normien ja raportointistandardien saavuttamiseksi sosiaalisten asioiden ja erityisesti lapsen oikeuksien osalta on tärkeää.

Itse sijoitusanalyyseissä lapsen oikeudet voidaan huomioida paremmin tunnistamalla ja huomioidamalla ne sektorit ja alueet, joissa on todennäköisiä negatiivisia vaikutuksia lapsiin. Tärkeää olisi ensiksi huomioida olennaisimmat lapsen oikeuksiin liittyvät asiat eri toimialoilta. Sektorisekä aluekohtaista dataa lapsen oikeuksien huomioimisesta löytyy esimerkiksi Global Child Forumin verkkosivuilta (Global Child Forum 2024) ja maakohtaista dataa lasten hyvinvointiin liittyvistä indikaattoreista löytyy esimerkiksi UNICEF:n verkkosivuilta (UNICEF 2024a). UNICEF:llä on myös vuonna 2019 julkaistu työkalu sijoittajille lapsen oikeuksien integroimiseksi osaksi ESG-analyysiä, jonka esittelin aiemmin tässä opinnäytetyössä sivulla 34.

Lisäksi usean ESG-datapalveluntarjoajan käyttö mahdollistaa laajemmat analyysimahdollisuudet. Tosin kuten tämän opinnäytetyön haastatteluissa nousi ilmi myös Berg, Kölbl ja Rigobon (2022) havaitsivat tutkimuksessaan eri datapalveluntarjoajien eroavaisuudet ESG-luokituksissa ja -metodologeissa. He ehdottavat, että sijoittajat voisivat hankkia indikaattoridataa useilta palveluntarjoajilta ja määritellä sitten oman laajuuden ja painoarvon. Vaihtoehtoisesti voidaan luottaa yhteen luokittelijaan, mikäli voidaan olla vakuuttuneita, että sen laajuus, mittaristo ja painoarvo on linjassa sijoittajan omien tavoitteiden kanssa. Eri palveluntarjoajien keskiarvon käyttäminen olisi muuten helppo tapa poistaa mittauseroja, mutta tutkimuksen perusteella erot eivät jakaannu satunnaisesti, ja tämä lähestymistapa voi siten olla ongelmallinen. (Berg ym. 2022, 29.)

Sektori- ja alueanalyysin lisäksi kestävä kehityksen Agenda 2030 tavoitteissa on monia lapsen oikeuksiin ja hyvinvointiin liittyviä tavoitteita. Kestävä kehityksen tavoitteet voivat tuntua

sijoittajista epämääräisiltä, mutta niiden integroiminen sijoitusanalyysiin ja päätöksentekoon edistäisi sekä kestäväää sijoitustoimintaa että lapsen oikeuksien kannalta tärkeiden asioiden huomioimista. Sijoittajat voivat huomioida Agenda 2030 tavoitteet joko sektorikohtaisesti tai taksonomiakohtaisesti. Sektorikohtaisessa analyysissä varoja allokoidaan sektoreille, jotka ovat ratkaisevia kestävään kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Vaihtoehtoisesti voidaan arvioida miten sijoituskohteet edistävät kestävään kehityksen tavoitteita yrityksen omassa toiminnassa sekä niiden tarjoaminen palveluiden ja tuotteiden kautta. (United Nations 2023, 31.) Näkisin, että impaktisijoittamisessa sektorikohtainen SDG-analyysi on omiaan. Muussa sijoitusanalyysissä taksonomiakohtainen analyysi on laajempi ja ottaa huomioon yrityksen koko toiminnan vaikutukset kestävyyteen.

Bekaert, Rothenberg ja Nogueer (2023) tutkivat alfan, ESG-luokitusten ja SDG-jalanjäljen välistä suhdetta ja tutkimus osoittaa positiivisen yhteyden näiden välillä. Sijoittajat voivat sekä saada tuottoa sijoituksilleen että sijoituksella voi olla positiivinen yhteiskunnallinen jalanjälki. Mielenkiintoista tutkimuksessa oli, että siinä nostettiin esille tekoälyn käyttö sijoitusanalyysissä ja kestävään kehityksen tavoitteiden huomioimisessa. Tekoälyteknologiaa hyödyntämällä voidaan poimia, käsitellä ja analysoida suuria määriä niin strukturoitua kuin strukturoimatonta dataa ESG- ja SDG-tekijöihin liittyen, jota voidaan integroida osaksi sijoituspäätöksiä. Hyvänä puolena nähdään, että data voi silloin sisältää kaikkea - uutisista, sosiaaliseen mediaan ja raportteihin kaikilla eri kielillä eikä tiedonsaanti rajoitu yrityksen itse raportoitamaan vastuullisuusdataan, jossa ei välttämättä uskalleta kertoa negatiivisia vaikutuksia. Toisaalta tekoälyn käyttöä tulisi myös valvoa, sillä se luottaa julkisesti saatavilla olevaan tietoon, joka voi olla myös virheellistä. (Bekaert ym. 2023, 5-9.) Sijoittajien olisi siten hyvä karottaa miten tekoälyä voitaisiin hyödyntää sijoitusanalyysissä lapsen oikeuksien huomioimiseksi.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia miten institutionaaliset sijoittajat voivat vaikuttaa lapsen oikeuksien toteutumiseen sijoitustoiminnan kautta, miten he tällä hetkellä huomioivat lapsen oikeudet sekä miten niistä raportoidaan. Tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset. Tulokset ovat linjassa UNICEF:in (2024b) selvitysten kanssa, siitä että lapsen oikeudet huomioidaan monesti osana ihmisoikeuksia niin yrityksissä kuin sijoittajien keskuudessa ja lasten oikeuksista puhuttaessa katse kääntyy usein lapsityövoimaan ja sen ehkäisemiseen.

Yhteenvetona voidaan todeta, että sijoittajien olisi hyvä huomioida lapsen oikeudet laajemmin kuin vain lapsityövoiman hyväksikäyttö, vaikka senkin huomioiminen on toki erittäin tärkeää, niin sijoituspäätöksissä, analyysissä kuin raportoinnissa. Lapsen oikeuksien osalta tulisi huomioida niin yrityksen omat käytännöt, esimerkiksi miten työntekijöitä kohdellaan, onko

palkka tarpeeksi perheen elättämiseen, millaiset työolot ja -ajat perheellisillä ovat, millaisia vaikutuksia yrityksellä on sen ympäristöön eli onko se lapsille turvallinen paikka asua myös tulevaisuudessa, kuin myös mitä tuotteita ja palveluita se tarjoaa ja millaisia vaikutuksia niillä on lapsiin, miten markkinointi näyttäytyy lasten silmissä ja onko esimerkiksi lasten digiturvallisuus huomioitu.

Raportoinnin osalta instituutiosijoittajien olisi suotavaa julkaista ihmisoikeusvaikutusten arviointi sekä ihmisoikeuspolitiikka, jossa lapset on huomioitu omana sidosryhmänään. Julkinen keskustelu ja lapsen oikeuksien nostaminen sijoittajien vastuullisuuden yhdeksi painopisteeksi toisivat näkyvyyttä ilmiölle, ja sitä myötä näkisin sen vaikuttavan positiivisesti myös tiedonlaadun parantumiseen tulevaisuudessa. Lapsen oikeuksien nostaminen yhdeksi vastuullisen sijoittamisen fokusalueeksi ja kohdentamalla resursseja asian huomioonottamiseksi sijoituspäätöksissä edistäisi todennäköisesti myös työkalujen kehittymistä lapsen oikeuksien osalta.

Tämän opinnäytetyön ollessa lähes valmis Suomen UNICEF julkaisi toteuttamansa vertailututkimuksen tulokset suurten suomalaisten Nasdaq Helsinkiin listattujen yritysten lapsen oikeuksien osalta. Tutkimus valottaa miten yritykset ymmärtävät lapsen oikeudet ja miten ne huomioidaan niin Suomessa kuin ulkomailla tällä hetkellä. Tutkimuksen löydökset osoittavat, että kaikki yritykset eivät raportoi lapsiin liittyviä tietoja tällä hetkellä. 10 % tutkittavista yrityksistä sai arvosanan kattava 34 indikaattorin vertailussa, kun taas 40 % yrityksistä ei huomioinut lapsen oikeuksia lainkaan julkisesti saatavilla olevien dokumenttien mukaan. (UNICEF 2024b.) Löydös on myös tämän opinnäytetyön kannalta tärkeä, sillä sijoittajat eivät voi mitata jotain mistä ei ole tietoa saatavilla. Tämän takia lapsiin liittyvien tietojen huomioiminen julkisessa dokumentaatioissa ja raportoinnin läpinäkyvyys on ensiarvoisen tärkeää.

Koen tämän opinnäytetyön haasteena subjektiivisuuden kvalitatiivisen datan arvioinnissa sekä tulosten luotettavuuden kannalta vähäisen kokemukseni haastattelujen tekemisestä. Vilkan (2021, 197) mukaan laadullista tutkimusta on lähes mahdotonta toistaa sellaisenaan, koska jokainen tutkimus on ainutkertainen. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tutkijan on sitten pystyttävä kuvaamaan ja perustelemaan omat valintansa ja ratkaisunsa sekä arvioida ratkaisujen sopivuus tavoitteisiin nähden. (Vilka 2021, 197.)

Tutkimusmenetelmät kappaleessa olen perustellut tarkemmin valitsemiani menetelmiä ja ratkaisuja. Koska minulla ei ollut aiempaa perehtyneisyyttä vastuullisesta sijoittamisesta tai lapsen oikeuksista, koin tärkeäksi tutkimuksen kannalta luoda kokonaiskuvan, miten asiat linkittyvät toisiinsa. Kehittämisehdotuksia koostaessani havahtuin esimerkiksi siihen, etten haastatteluissa kysynyt tarkemmin kestävästä kehityksen tavoitteiden merkityksestä sijoittajille ja niiden huomioimisesta. Lisäksi on hyvä huomioida, että aineistonkeruu tapahtui syksyllä 2023 - alkutalvella 2024 perustuen pääosin vuoden 2022 raportoituun dataan, joka voi nyt olla jo osittain muuttunutta. Voin kuitenkin todeta, että valitut tutkimusmenetelmät olivat

onnistuneita ja niiden avulla pystyttiin vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja siten opinnäytetyön tavoitteet saavutettiin. Tutkimuksen toivotaan edistävän niin sijoittajien kuin muiden sidosryhmien ymmärrystä lapsen oikeuksista ja prosessien kehittymistä.

Tässä opinnäytetyössä paneuduttiin siihen miten institutionaaliset sijoittajat huomioivat lapsen oikeudet sijoitustoiminnassaan tällä hetkellä. Tutkimuksessa nousi esiin mielenkiintoisena huomiona kvalitatiivisen datan arvioinnin subjektiivisuus sekä erot ESG-datantointajien standardeista ja metodologeista, joita ei voitu tämän tutkimuksen puitteissa tutkia. Jatkotutkimuksena olisikin mielenkiintoista kartoittaa miten eri datapalvelutarjoajat huomioivat lapsen oikeudet heidän analyyseissään sekä minkälaisia standardeja ja metodologeja heillä on lapsen oikeuksiin liittyen.

Lähteet

- Amel-Zadeh, A. & Serafeim, G. 2018. Why and How Investors Use ESG Information: Evidence from a Global Survey. *Financial Analysts Journal* 74 (3), 87-103. Viitattu 4.4.2023. <https://doi.org/10.2469/faj.v74.n3.2>
- AP2 2023. Report on human rights 2023. Viitattu 4.9.2023. <https://ap2.se/wp-content/uploads/2023/08/Report-on-Human-Rights-2023-according-to-UNGPRF.pdf>
- Barber, B. M., Morse, A. & Yasuda, A. 2021. Impact investing. *Journal of Financial Economics* 139 (1), 162-185. Viitattu 4.4.2023. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2020.07.008>
- Barth, F., Eckert, C., Gatzert, N. & Scholz, H. 2022. Spillover Effects from the Volkswagen Emissions Scandal: An Analysis of Stock and Corporate Bond Markets. *Schmalenbach Journal of Business Research* 74 (1), 37-76. Viitattu 4.3.2023. <https://doi.org/10.1007/s41471-021-00121-9>
- Bartels, J. & Schramade, W. 2022. Investing in human rights: overcoming the human rights data problem. *Journal of Sustainable Finance & Investment* 14 (1), 199-219. Viitattu 28.8.2023. <https://doi.org/10.1080/20430795.2022.2053943>
- Bekaert, G., Rothenberg, R. & Noquer, M. 2023. Sustainable investment - Exploring the linkage between alpha, ESG, and SDGs. *Sustainable Development* 31 (5), 3831-3842. Viitattu 26.2.2024. <https://doi-org.nelli.laurea.fi/10.1002/sd.2628>
- Berg, F., Kölbel, J. & Rigobon, R. 2022. Aggregate confusion: The divergence of ESG ratings. *Review of Finance* 26 (6), 1315-1344. Viitattu 26.2.2024. <https://doi.org/10.1093/rof/rfac033>
- Blenkinsop, P. 2024. EU backs supply chain audit law after Italy switches sides. Reuters 15.3.2024. Viitattu 1.4.2024. <https://www.reuters.com/sustainability/boards-policy-regulation/eu-envoys-clear-proposed-supply-chain-audit-law-belgian-presidency-says-2024-03-15/>
- Bärlund, A. & Sipilä, K. 2023. Vastuullinen hallituksen jäsen. E-kirja. 1. painos. Helsinki: Kauppakamari.
- Council of the EU 2022. Council gives final green light to corporate sustainability reporting directive. Viitattu 30.8.2023. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/11/28/council-gives-final-green-light-to-corporate-sustainability-reporting-directive/#:~:text=10%3A30-,Council%20gives%20final%20green%20light%20to%20corporate%20sustainability%20reporting%20directive,detailed%20information%20on%20sustainability%20matters.>

Danske Bank 2022a. Annual Report 2022. Viitattu 16.10.2023. <https://danskebank.com/-/media/danske-bank-com/file-cloud/2023/2/danske-bank-annual-report-2022.pdf?rev=a9438da13b994c459e75e85e26162607&hash=CE8B815A54C84F6E353A5B727B7C3970>

Danske Bank 2022b. Sustainability report 2022. Viitattu 16.10.2023. <https://danskebank.com/-/media/danske-bank-com/file-cloud/2023/2/sustainability-report-2022.pdf?rev=11e2da9622154709aa2ff6571af34678>

Danske Bank 2023a. Position Statement on Human Rights. Viitattu 16.10.2023. <https://danskebank.com/-/media/danske-bank-com/file-cloud/2018/9/danske-bank-position-statement-human-rights.pdf?rev=cea977c9211b46cfa10667242472fcd2>

Danske Bank 2023b. Human Rights Report. Viitattu 8.1.2024. <https://danskebank.com/-/media/danske-bank-com/file-cloud/2023/5/human-rights-report.pdf?rev=bd9e8a5263bb449891f038bc6c786907>

Dimson, E., Karakaş, O. & Li, X. 2015. Active Ownership. *The Review of Financial Studies* 28 (12), 3225-3268. Viitattu 19.5.2023. <https://doi.org/10.1093/rfs/hhv044>

Duran, D. C., Gogan, L. M., Artene, A. & Duran, V. 2015. The Components of Sustainable Development - A Possible Approach. *Procedia economics and finance* 26, 806-811. Viitattu 6.3.2024. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00849-7](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00849-7)

Eccles, N. S. & Viviers, S. 2011. The Origins and Meanings of Names Describing Investment Practices that Integrate a Consideration of ESG Issues in the Academic Literature. *Journal of Business Ethics* 104 (3), 389-402. Viitattu 8.5.2023. <https://doi.org/10.1007/s10551-011-0917-7>.

Eccles, R. G., Kastrapeli, M. D. & Potter, S. J. 2017. How to Integrate ESG into Investment Decision-Making: Results of a Global Survey of Institutional Investors. *Journal of Applied Corporate Finance* 29 (4), 125-133. Viitattu 19.5.2023. <https://doi.org/10.1111/jacf.12267>

Elo 2023a. Vuosi- ja vastuuraportti 2022. Viitattu 18.9.2023. <https://www.elo.fi/fi-fi/tietoa-elosta/tulostiedot-ja-vuosikertomukset#2022>

Elo 2023b. Vastuullisen sijoittamisen periaatteet. Viitattu 18.9.2023. <https://www.elo.fi/fi-fi/tietoa-elosta/elon-sijoitustoiminta/vastuullisuus-sijoitustoiminnassa>

Elo 2023c. Ihmisoikeusperiaatteet. Viitattu 19.9.2023. <https://www.elo.fi/fi-fi/tietoa-elosta/elon-tapa-toimia/elon-ihmisoikeusperiaatteet>

Euroopan komissio 2017. Komission tiedonanto - Muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia koskevat suuntaviivat (muiden kuin taloudellisten tietojen raportointimenetelmä). Viitattu 5.9.2023. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:52017XC0705\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=CELEX:52017XC0705(01))

Euroopan komissio 2019. Komission tiedonanto - Muiden kuin taloudellisten tietojen raportointia koskevat suuntaviivat: Ilmastoon liittyvien tietojen raportointia koskeva täydennysosa. Viitattu 5.9.2023. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52019XC0620\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52019XC0620(01))

Euroopan komissio 2022. Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi yritysten kestävästä toimintaa koskevasta huolellisuusvelvoitteesta ja direktiivin (EU) 2019/1937 muuttamisesta. Viitattu 1.6.2023. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:bc4dcea4-9584-11ec-b4e4-01aa75ed71a1.0023.02/DOC_1&format=PDF

Euroopan parlamentti 2023. Uusi laki yritysvastuun laajentamisesta. Viitattu 1.6.2023. <https://www.europarl.europa.eu/news/fi/press-room/20230524IPR91907/uusi-laki-yritysvastuun-laajentamisesta>

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2022/2464 asetuksen (EU) 537/2014, direktiivin 2004/109/EY, direktiivin 2006/43/EY ja direktiivin 2013/34/EU muuttamisesta yritysten kestävyysraportoinnin osalta. Viitattu 5.9.2023. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022L2464>

Evli 2022. Vuosikertomus ja tilinpäätös 2022. Viitattu 10.10.2023. <https://www.evli.com/hubfs/Evli.com/Documents/IR/FI/2022/Vuosikertomus-2022-Evli-Oyj.pdf>

Evli 2023. Vastuullinen sijoittaminen. Viitattu 10.10.2023. <https://www.evli.com/vastuullisuus/vastuullinen-sijoittaminen>

Fennia 2022a. Toimintakertomus ja tilinpäätös 2022. Viitattu 2.10.2023. https://assets.ctfassets.net/9894b5zgzk92p/7zAwlmvrreuWzi1us8UTn9/845ceceaeedc65a7bf1b350c39ce825c/Fennia_toimintakertomus_ja_tilinp_aat_s_2022.pdf

Fennia 2022b. Vastuullisuuskertomus 2022. Viitattu 2.10.2023. https://assets.ctfassets.net/9894b5zgzk92p/5DJsi9mstHSIAGIWQ-bNH4m/00609f049db3a514eba5a1aab7a7b528/Fennian_vastuullisuuskertomus_2022.pdf

FIBS 2023. Yritysvastuu 2023 tiivistelmä. Viitattu 26.2.2024. https://fibsry.fi/wp-content/uploads/2023/05/FIBS_Yritysvastuu-2023_Tiivistelma_Final.pdf

- FIBS & Reilu kauppa ry 2023. Yritysten ihmisoikeustyön selvitys 2023. Viitattu 26.2.2024. https://fibsry.fi/wp-content/uploads/2023/04/Yritysten-ihmisoikeustyon-selvitys-2023_Tutkimusraportti_Final.pdf
- Finsif 2023. PRI-periaatteet. Viitattu 3.4.2023. <https://finsif.fi/pri-periaatteet/>
- Friedman, M. 1970. The Social Responsibility Of Business Is to Increase Its Profits. Viitattu 3.5.2023. <https://www.nytimes.com/1970/09/13/archives/a-friedman-doctrine-the-social-responsibility-of-business-is-to.html>
- GIIN 2023. What You Need to Know about Impact Investing. Viitattu 19.5.2023. <https://thegiin.org/impact-investing/>
- GIIN 2022. Sizing the Impact Investing Market 2022. Viitattu 19.5.2023. <https://thegiin.org/assets/2022-Market%20Sizing%20Report-Final.pdf>
- Global Child Forum 2023. Viitattu 29.8.2023. <https://globalchildforum.org/>
- Global Child Forum 2024. Benchmarks. Viitattu 23.1.2024. <https://globalchildforum.org/benchmarks/>
- Henki-Fennia 2022. Toimintakertomus ja tilipäätös 2022. Viitattu 2.10.2022. https://assets.ctfas-sets.net/9894b5zgzk92p/6FJHrnrpty60V6w9AzaTE/65212550a4e294bcb259b6667b0682a5/Henki-Fennia_toimintakertomus_ja_tilinp__t_s_2022.pdf
- Henki-Fennia 2023. Toimintaperiaatteet kestävyysriskien huomioimisesta Henki-Fennian sijoituksia koskevassa päätöksenteossa. Viitattu 2.10.2023. https://assets.ctfas-sets.net/9894b5zgzk92p/136iFgKtdAEXRpQr1tW3ET/890c992f90b67934719b04b56ba6e678/Toimintaperiaatteet_kest_vyysriskien_huomioimisesta_Henki-Fennian_sijoituksia_koskevassa_p__t_ksenteossa.pdf
- Humphrey, J.E. & Tan, D.T. 2013. Does it Really Hurt to be Responsible? Journal of Business Ethics 122 (3), 375-386. Viitattu 15.5.2023. <https://doi.org/10.1007/s10551-013-1741-z>
- Hyrskke, A., Lönnroth, M., Savilaakso, A. & Sievänen, R. 2020. Vastuullinen sijoittaja. Helsinki: Kauppakamari.
- If 2022. Sustainability report 2022. Viitattu 8.10.2023. <https://www.if.fi/globalassets/fi/tieto-ifista/pdf/if-sustainability-report-2022>
- If 2023. Responsible Investment Policy. Viitattu 8.10.2023. <https://www.sampo.com/sustainability/investment-management-and-operations/>

Ihmisoikeusliitto 2023. Mitä ihmisoikeuksilla ja perusoikeuksilla tarkoitetaan? Viitattu 19.5.2023. <https://ihmisoikeudet.net/yleisesti/>

Ilmarinen 2021. Ilmarisen vuosi- ja yritysraportti 2021. Viitattu 18.9.2023. https://www.ilmarinen.fi/media_global/liitepankki/ilmarinen/taloudellisia-tietoja/vuosikertomus/2021/ilmarisen-vuosi--ja-yritysvastuuraportti-2021.pdf

Ilmarinen 2023a. Vuosi- ja kestävyysraportti 2022. Viitattu 18.9.2023. https://www.ilmarinen.fi/media_global/liitepankki/ilmarinen/taloudellisia-tietoja/vuosikertomus/2022/vuosi_ja_kestavyysraportti_2022.pdf

Ilmarinen 2023b. Vastuullisen sijoittamisen käytännön ohjeistus. Viitattu 18.9.2023. https://www.ilmarinen.fi/media_global/liitepankki/ilmarinen/sijoitukset/vastuullinen-sijoittaminen/vastuullisen-sijoittamisen-periaatteet--kaytannon-ohjeistus/vastuullisen-sijoittamisen-kaytannon-ohjeistus-20212.pdf

Ilmarinen 2023c. Vastuullisen sijoittamisen periaatteet. Viitattu 18.9.2023. https://www.ilmarinen.fi/media_global/liitepankki/ilmarinen/sijoitukset/vastuullinen-sijoittaminen/vastuullisen-sijoittamisen-periaatteet--kaytannon-ohjeistus/vastuullisen_sijoittamisen_periaatteet_2022.pdf

ILO & UNICEF 2021. Child Labour. Global estimates 2020, trends and the road forward. Viitattu 16.8.2023. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@ipecc/documents/publication/wcms_797515.pdf

Investor Alliance for Human Rights 2024. About the Investor Alliance for Human Rights. Viitattu 22.1.2024. <https://investorsforhumanrights.org/about>

Johnson D.A. 2020. Confronting Corporate Power: Strategies and Phases of the Nestle Boycott. Journal of Human Lactation. 36(4), 756-765. Viitattu 4.3.2024. <https://doi-org.nelli.laura.fi/10.1177/08903344209647>

Jussila, M. 2010. Yhteiskuntavastuu. Nyt. Vantaa: Infor.

Juutinen, S. 2016. Strategisen yritys vastuun käsikirja. E-kirja. Helsinki: Talentum Pro.

Järvenpää, A. 2023. Suomen ikimuistoisimmat bisnesmokat: Talvivaara - Unelmien kaivos. Viitattu 4.3.2024. <https://www.inderes.fi/articles/suomen-ikimuistoisimmat-bisnesmokat-talvivaara-unelmien-kaivos>

Kestävän kehityksen toimikunta 2023. Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda 2030. Viitattu 3.4.2023. <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>

Kettis, M. 2009. Children's Rights - A concern for investors. Viitattu 28.8.2023.

<https://www.norges-bank.no/en/news-events/news-publications/Articles-and-opinion-pieces/art-12-06-2009/>

Knupfer, S. & Puttonen, V. 2018. Moderni Rahoitus. E-kirja. 10. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent.

Koipijärvi, T. & Kuvaja, S. 2020 Yritysvastuu 2.0 - Johtamisen uusi normaali. 2. uudistettu painos. Helsinki: Kauppakamari.

Kreander, N. & McPhail, K. 2019. State investments and human rights? The case of the Norwegian Government Pension Fund Global. *Accounting, auditing & accountability journal* 32 (6), 1742-1770. Viitattu 28.8.2023. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-01-2017-2830>

Kurittu, K. 2021. Sijoita rahasi vastuullisesti. Helsinki: Alma Talent.

Kurittu, K. & Rankinen, L. 2023. Menesty kestävästi!: Vastuullisuus johdon ja hallituksen agendalla. E-kirja. Helsinki: Alma Talent.

Latapí Agudelo, M.A., Jóhannsdóttir, L. & Davídsdóttir, B. 2019. A literature review of the history and evolution of corporate social responsibility. *International Journal of Corporate Social Responsibility* 4 (1), 1-23. Viitattu 6.3.2024. <https://doi.org/10.1186/s40991-018-0039-y>

Liappis, H., Pentikäinen, M. & Vanhala, A. 2019. Menesty yritysvastuulla: Käsikirja kokonaisuuteen. Helsinki: Edita.

Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet 2012. Viitattu 1.6.2023. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/Lapsenoikeusperiaatteet_2013.pdf

Luong, J. H. T., Tran, C. & Ton-That, D. 2022. A Paradox over Electric Vehicles, Mining of Lithium for Car Batteries. *Energies* 15 (21), 7997. Viitattu 6.3.2024. <https://doi.org/10.3390/en15217997>

LähiTapiola 2022. Vastuullisuusraportti 2022. Viitattu 2.10.2023. <https://core-public.edita-prima.fi/lahitapiola/download/6289/10>

LähiTapiola 2023a. Tietoa yhtiöryhmästä. Viitattu 2.10.2023. <https://www.lahitapiola.fi/tietoa-lahitapiolasta/lahitapiola-ryhma/yhtioryhmatietoa>

LähiTapiola 2023b. LähiTapiola Varainhoitokonsernin kestävä sijoitustoiminnan periaatteet. Viitattu 2.10.2023. <https://public.egate.fi/lahitapiola/lahitapiola/fi/tiedostot/174703/>

NBIM 2022. Responsible investment Government Pension Fund Global 2022. Viitattu 29.8.2023. <https://www.nbim.no/contentassets/5804b35ea1e24063a79fca44a945e390/gpfg-responsible-investment-2022.pdf>

NBIM 2023. Children's rights. Viitattu 29.8.2023. <https://www.nbim.no/en/responsible-investment/our-expectations/people/childrens-rights/>

NBIM 2024. Children's rights. Expectations towards companies. Viitattu 5.2.2024. <https://www.nbim.no/contentassets/d3bda851912f4bcc832520cd93700699/childrens-rights-expectations.pdf>

Nordea 2022. Annual Report 2022. Viitattu 16.10.2023. <https://www.nordea.com/en/doc/annual-report-nordea-bank-abp-2022.pdf>

Nordea 2023a. Responsible Investment Policy. Viitattu 8.1.2024. <https://www.nordea.com/en/doc/responsible-investment-policy-2023-august.pdf>

Nordea 2023b. Nordea human rights policy. Viitattu 15.1.2024. <https://www.nordea.com/en/doc/nordea-human-rights-policy-3.pdf>

Nordea 2023c. Nordea thematic guideline on social responsibility. Viitattu 15.1.2024. <https://www.nordea.com/en/doc/nordea-thematic-guideline-on-social-responsibility-2.pdf>

Oh, C. H., Park, J.-H. & Ghauri, P.N. 2013. Doing right, investing right: Socially responsible investing and shareholder activism in the financial sector. *Business Horizons* 56 (6), 703-714. Viitattu 8.5.2023. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2013.07.006>.

OECD 2017. Responsible business conduct for institutional investors. Viitattu 1.6.2023. <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>

OP Ryhmä 2022a. OP Ryhmän toimintakertomus ja tilinpäätös 2022. Viitattu 10.10.2023. <https://vuosi.op.fi/siteassets/pdf/2022/op-ryhman-toimintakertomus-ja-tilinpaatos-2022-pdf.pdf>

OP Ryhmä 2022b. OP Ryhmän vuosi 2022 ja vastuullisuus. Viitattu 10.10.2023. <https://vuosi.op.fi/siteassets/pdf/2022/op-ryhman-vuosi-2022-ja-vastuullisuus-pdf.pdf>

OP Varainhoito 2022. Vastuullisen sijoittamisen vuosikatsaus. Viitattu 10.10.2023. https://www.op.fi/documents/20556/63974/OP-Vastuullisen_sijoittamisen_vuosikatsaus_2022/32ddfad6-c583-7573-3e1f-7263598e33c0?op-site=opmedia%3Ablogit+ja+puheenvuorot%3A%2Fpuheenvuorot%2Fpuhetta-sijoittamisesta%2Fvastuullinen-sijoittaminen-saa-kritiik-kiä-josta-osa-johtuu-vaarinymmarryksesta%2F

OP Varainhoito Oy & OP-Rahastoyhtiö Oy 2023. Vastuullisen sijoittamisen periaatteet. Viitattu 10.10.2023. https://www.op.fi/documents/20556/63974/Vastuullisen_sijoittamisen_periaatteet/1461019b-99df-4949-8d6c-87ed25d95200

Pasaribu, S.I. & Vanclay, F. 2021. Children's Rights in the Indonesian Oil Palm Industry: Improving Company Respect for the Rights of the Child. Land 10 (5), 500. Viitattu 1.6.2023. <https://doi.org/10.3390/land10050500>

Porter, M. E. & Kramer, M. R. 2011. The Big Idea: Creating Shared Value. Harvard business review, 89 (1, 2), 62-77.

PRI 2023a. About the PRI. Viitattu 3.4.2023. <https://www.unpri.org/about-us/about-the-pri>

PRI 2023b. Signatory update October to December 2023. Viitattu 4.3.2024. <https://www.unpri.org/download?ac=20150>

Pörssisäätiö 2023. Institutionaalinen sijoittaja. Viitattu 11.9.2023. <https://www.porssisaatio.fi/blog/dictionary/institutionaalinen-sijoittaja/>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 31.8.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>

Sampo Group 2022a. 2022 Tilinpäätöstiedote. Viitattu 8.10.2023. https://www.sampo.com/globalassets/investors/quarterly-reporting/2022/q4/sampo_2022_fi.pdf

Sampo Group 2022b. 2022 Investor Presentation. Viitattu 8.10.2023 https://www.sampo.com/globalassets/investors/quarterly-reporting/2022/q4/sampo_2022_investor_presentation.pdf

Sandström, L. & Malavan, B. 2019. Business and Human Rights - Towards a Common Agenda for Action. An investors's perspective on the importance of human rights data. Finnish Government. Viitattu 4.9.2023. https://valtioneuvosto.fi/documents/11707387/12748683/BHR_konferenssi_Perspectives_Paper.pdf/e683f507-5bff-f09d-127b-f5ece1ea62b1/BHR_konferenssi_Perspectives_Paper.pdf

ShareAction 2020. Point of No Returns. Part II - Human Rights. Viitattu 1.6.2023. <https://cdn2.assets-servd.host/shareaction-api/production/resources/reports/ShareAction-Human-Rights-Report-2020-Final.pdf>

Silvola, H. & Landau, T. 2019. Vastuullisuudesta ylituottoa sijoituksiin. Helsinki: Alma Talent.

Suomen Pankki 2019. Miten tehdä hyvää sijoittamalla? Katsottu 17.3.2023.

<https://www.youtube.com/live/gb1PWRBXALg?feature=share>

Sustainalytics & UNICEF 2019. Investor Guidance on Integrating Children's Rights into Investment Decision Making. Viitattu 29.1.2024. https://sites.unicef.org/csr/files/FINAL_Investor_Guidance_UNICEF_Sustainalytics.pdf

Raworth, K. 2018. A healthy economy should be designed to thrive, not grow. Katsottu 7.3.2023. https://www.ted.com/talks/kate_raworth_a_healthy_economy_should_be_designed_to_thrive_not_grow/transcript?hasProgress=true

Richardson, K., Steffen, W., Lucht, W., Bendtsen, J., Cornell, S. E., Donges, J. F., Drüke, M., Fetzer, I., Bala, G., von Bloh, W., Feulner, G., Fiedler, S., Gerten, D., Gleeson, T., Hofmann, M., Huiskamp, W., Kummu, M., Mohan, C., Nogués-Bravo, D., Petri, S., Porkka, M., Rahmstorf, S., Schaphoff, S., Thonicke, K., Tobian, A., Virkki, V., Wang-Erlandsson, L., Weber, L. & Rockström, J. 2023. Earth beyond six of nine planetary boundaries. *Science Advances* 9 (37), eadh2458. Viitattu 6.3.2024. <https://doi.org/10.1126/sciadv.adh2458>

Ristaniemi, M. & Vanhala, A. 2022. Yritysvastuu & oikeus. E-kirja. Kauppakamari.

Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F. S., Lambin, E. F., Lenton, T. M., Scheffer, M., Folke, C., Schellnhuber, H. J., Nykvist, B., de Wit, C. A., Hughes, T., van der Leeuw, S., Rodhe, H., Sörlin, S., Snyder, P., Costanza, R., Svedin, U., Falkenmark, M., Karlberg, L., Corell, R., Fabry, V. J., Hansen, J., Walker, B., Liverman, D., Richardson, K., Crutzen, P. & Foley, J. A. 2009. A safe operating space for humanity. *Nature* 461, 472-475. Viitattu 6.3.2024. <https://doi.org/10.1038/461472a>.

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Yläne, S. & Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voima sanat. 1.-2. painos. Helsinki: Sanoma Pro.

The Danish Institute for Human Rights 2024. National Action Plans on Business and Human Rights. Finland. Viitattu 25.3.2024. <https://globalnaps.org/country/finland/>

The Danish Institute for Human Rights & UNICEF 2013. Children's Rights in Impact Assessment. Viitattu 29.1.2024. <https://www.unicef.ca/sites/default/files/2019-01/Childrens-Rights-in-Impact-Assessments.pdf>

Trinks, P. J. & Scholtens, B. 2017. The Opportunity Cost of Negative Screening in Socially Responsible Investing. *Journal of Business Ethics*, 140 (2), 193-208. Viitattu 15.5.2023. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2684-3>

Tsai, H. & Wu, Y. 2022. Changes in Corporate Social Responsibility and Stock Performance. *Journal of Business Ethics*, 178 (3), 735-755. Viitattu 28.8.2023.

<https://doi.org/10.1007/s10551-021-04772-w>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Tynkkynen, O. & Berninger, K. 2017. Nettopositiivisuus: Menestyvän ja vastuullisen liiketoiminnan uusi taso. Helsinki: Alma Talent.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2014. Yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet: Yhdistyneiden kansakuntien ”suojele - kunnioita - korjaa” -kehysten täytäntöönpano. TEM raportteja 36/2013. Viitattu 19.5.2023. https://tem.fi/documents/1410877/2870803/Yrityksi%C3%A4+ja+ihmisoikeuksia+koskevat+ohjaavat+periaatteet_su.pdf/ba12d115-4b4d-47e8-a94c-af07956a032a/Yrityksi%C3%A4+ja+ihmisoikeuksia+koskevat+ohjaavat+periaatteet_su.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö 2022. Direktiivi yritystoiminnan kestävää toimintaa koskevasta huolellisuusvelvoitteesta (Corporate Sustainability Due Diligence Directive, CSDDD). Viitattu 5.3.2024. <https://tem.fi/yritysten-huolellisuusvelvoite>

Työ- ja elinkeinoministeriö 2024. Vastuullisuusraportointi. Viitattu 5.3.2024.

<https://tem.fi/vastuullisuusraportointi>

UN Global Compact Network Finland 2023. Viitattu 3.4.2023. <https://www.globalcompact.fi/gc-network-finland>

Osakeyhtiölaki 624/2006.

UNICEF 2023a. Mitkä ovat lapsen oikeudet? Viitattu 1.6.2023. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/>

UNICEF 2023c. How many children are there in the world? Viitattu 1.6.2023. <https://data.unicef.org/how-many/how-many-children-are-in-the-world/>

UNICEF 2023d. Tool for Investors on Integrating Children’s Rights Into ESG Assessment. Viitattu 30.8.2023. <https://www.unicef.ca/sites/default/files/2021-04/Tool-for-Investors-on-Integrating-Childrens-Rights-Into-ESG-Assessment.pdf>

UNICEF 2024a. Country Profiles. Viitattu 23.1.2023. <https://data.unicef.org/country/>

UNICEF 2024b. Child Lens on ESG: A Study of Nasdaq Helsinki Companies. Viitattu 25.2. 2023. https://media.unicef.fi/pub/Sivusto_v3/Liitetiedostot/child-lens-on-ESG-2024.pdf

United Nations 2014. Frequently asked questions about the guiding principles on business and human rights. Viitattu 19.5.2023. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FAQ_PrinciplesBusinessHR.pdf

United Nations 2023. A Sustainability Integration Framework for Institutional Investors. Viitattu 29.1.2024. https://sdginvestors.net/wp-content/uploads/2023/10/2319573_E_UNC-TAD_DIAE_2023_5_WEB.pdf

UN Guiding Principles on Business and Human Rights 2011. United Nations. Viitattu 3.5.2023. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

Valtioneuvosto 2024. EU:n yritys vastuudirektiivi sai taakseen määränemmistön tuen Coreperissa. Viitattu 1.4.2024. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/eu-n-yritysvastuudirektiivi-sai-taakseen-maaraenemmiston-tuen-coreperissa>

Varma 2023a. Vuosi- ja vastuullisuusraportti 2022. Viitattu 18.9.2023. <https://www.varma.fi/globalassets/tama-on-varma/varman-vuosi-ja-vastuullisuusraportti-2022.pdf>

Varma 2023b. Ihmisoikeuksien toimintaperiaatteet. Viitattu 18.9.2023. <https://www.varma.fi/globalassets/tama-on-varma/ihmisoikeuksien-toimintaperiaatteet.pdf>

Veritas 2023a. Toimintakertomus ja tilinpäätös 2022. Viitattu 18.9.2023. https://veritas.fi/wp-content/uploads/Veritas_toimintakertomus_2022.pdf

Veritas 2023b. Yritysvastuuraportti 2022. Viitattu 18.9.2023. <https://veritas.fi/yritysvastuuraportti-2022/>

Veritas 2023c. Vastuullisen sijoittamisen periaatteet. Viitattu 18.9.2023. https://veritas.fi/wp-content/uploads/Veritas_vastuullisen-sijoittamisen-periaatteet_2022.pdf

Veritas 2023d. Omistajaohjauksen periaatteet. Viitattu 19.9.2023. <https://veritas.fi/tietoa-meista/tulostiedot-ja-sijoitukset/omistajaohjauksen-periaatteet/>

Vilkkä, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

World Commission on Environment and Development 1987. Our common future. Viitattu 3.4.2023. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>

Kuviot

Kuvio 1: Lapsen oikeuksien kunnioittaminen liiketoiminnassa (mukailten Liiketoimintaa ohjaavat lapsenoikeusperiaatteet 2012)	16
Kuvio 2: YK:n Agenda 2030 kestävän kehityksen tavoitteet (Kestävän kehityksen toimikunta 2023)	21
Kuvio 3: PRI:n allekirjoittajien lukumäärän kehitys 2006-2021 (PRI 2023a).....	23
Kuvio 4: Tietoperustan synteesi	38
Kuvio 5: Haastattelujen sisällönanalyysin prosessi.....	42
Kuvio 6: Haastattelujen pelkistetyt ilmaisut kerättynä Miro-boardiin	42
Kuvio 7: Haastatteluaineistosta käsitteiden muodostaminen	43

Liitteet

Liite 1: Haastattelukutsu 82

Liite 1: Haastattelukutsu

Hei,

Olen Paula Wonfor ja opiskelen Laurea ammattikorkeakoulussa Kestävän kasvun johtamisen YAMK-tutkintoa. Opintoihini liittyen olen tekemässä opinnäytetyötä vastuullisesta sijoittamisesta. Opinnäytetyössä tutkin miten institutionaaliset sijoittajat huomioivat lasten oikeudet sijoitustoiminnassa ja haluaisin haastatella teitä tutkimukseeni liittyen.

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää miten sijoittajat voivat vaikuttaa lasten oikeuksien toteutumiseen, huomioivatko institutionaaliset sijoittajat lasten oikeudet sijoitustoiminnassa sekä miten lasten oikeuksien huomioimisesta raportoidaan. Olen käynyt läpi vastuullisuusraportteja, mutta haluaisin syventää tietoa ilmiöön liittyen.

Toivon, että vastaisitte haastattelupyyntööni 27.10. mennessä ja ilmoitatte teille sopivan haastatteluajankohdan. Haastattelut toteutetaan Teamsin kautta tai puhelimitse.

Voitte tutustua haastattelukysymyksiin etukäteen alta.

1. Miten sijoittajat voivat mielestänne vaikuttaa lasten oikeuksiin?
2. Huomioitteko lasten oikeudet sijoitustoiminnassa? Jos kyllä niin miten?
3. Miten raportoitte lasten oikeuksien huomioimisen sijoitustoiminnassa?
4. Koetteko lastenoikeusriskien merkityksen kasvaneen sijoitustoiminnassa ja miten näette sen tulevaisuudessa?

Vastaan mielelläni, mikäli teillä heräsi kysymyksiä opinnäytetyöhöni liittyen.

Ystävällisin terveisin,

Paula Wonfor

Kestävän kasvun johtamisen YAMK-opiskelija

Laurea ammattikorkeakoulu